

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA**

Vanda Juozapavičienė
Karjeros edukologijos magistrantūros studentė

**PROFESINĖS MOKYKLOS MOKINIŲ RENGIMAS KARJERAI:
PROBLEMOS IR GALIMYBĖS**

Magistro darbas

Mokslinis vadovas
doc. dr. Dalia Augienė

Šiauliai, 2010

Darbas originalus Vanda Juozapavičienė
(parašas)

SANTRAUKA

Darbo pavadinimas: „PROFESINĖS MOKYKLOS MOKINIŲ RENGIMAS KARJERAI: PROBLEMOS IR GALIMYBĖS“.

Temos aktualumas. Globalizacijos iššūkiai keičia profesinio rengimo, kaip socialinės organizacijos, vaidmenį, atsakomybę, tradicinę sampratą ir skatina tapti dinamiška, lengvai prisitaikančia ir lanksčia, visuomenės poreikius tenkinančia sistema. Profesinis ugdymas užtikrina nuolatinį žmogaus prisitaikymą prie jam būtinos ekonominės veiklos sąlygų, dedami pamatai karjeros galimybėms. Šiandien profesinių mokyklų tikslas yra ne tik rengti specialistus, gebančius savarankiškai dirbti konkurencingos rinkos sąlygomis, bet ir sukurti patrauklią, modernią aplinką, geras ugdymo sąlygas, skatinančias karjeros galimybių augimą.

Tyrimo problema: nepakankamas dėmesys mokinių rengimui karjerai, karjeros planavimui profesinėje mokykloje.

Tyrimo objektas: mokinių rengimas profesinei karjerai.

Tyrimo hipotezės: 1. tikėtina, kad mokiniai ir mokytojai skirtingai vertina profesinio rengimo(si) karjerai galimybes ir problemas. 2. profesinėje mokykloje nepakankamai laiko skiriama profesinės karjeros planavimui.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti profesinės mokyklos ugdytinių rengimą sėkmingai karjerai.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti profesinio rengimo galimybes ir problemas mokslinėje literatūroje.
2. Išnagrinėti profesinio ugdymo ir karjeros sampratas.
3. Išanalizuoti mokinių rengimą(si) profesinei karjerai.
4. Ištirti mokinių profesinio rengimo karjerai galimybes ir problemas, mokinių ir mokytojų požiūriu.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, mokinių ir mokytojų anketavimas, kiekybinio tyrimo duomenų analizė.

Tyrimo imtis: Mažeikių politechnikos mokyklos mokytojai (53) ir mokiniai (257).

Išvados: Mokslinės literatūros analizė parodė, kad profesinis rengimas užtikrina nuolatinį žmogaus prisitaikymą prie jam būtinos ekonominės veiklos sąlygų. Nuolatiniai darbo rinkos pokyčiai nulemia profesinio rengimo būtinumą, jo kaitą. Tik orientuotas į darbo rinkos pokyčius ir nuolat kintantis profesinis rengimas gali būti efektyvus ir įtakoti pasirengimą profesinei karjerai.

Lyginant su kitais švietimo sistemos lygmenimis, Lietuvoje profesinis mokymas yra labai mažai išplėtotas. Vakarų šalyse profesinių mokyklų populiarumą lemia darbininkiškų profesijų prestižas ir geresnės mokymosi sąlygos. Lietuvoje vis dar manoma, kad toks darbas mažiau apmokamas, ne

prestižinis, o pačių studijų kokybė prasta, todėl mokiniai nenori sieti profesinės karjeros su darbininkiškomis profesijomis. Profesinis rengimas priklauso nuo darbo rinkos dinamikos ir šios rinkos poreikių. Profesinės karjeros planavimas yra nuolatinis procesas, kurio metu būtina įvertinti dinamiškai kintančių išorės veiksnių svarbą proceso kokybei. Karjera yra integrali kokybiškai atliekamų per visą žmogaus gyvenimą socialiai reikšmingų profesinių ir kitų vaidmenų visuma.

Tyrimo rezultatai parodė, jog dauguma mokytojų nepakankamai dėmesio skiria sėkmingam mokinių rengimui(si) profesinei karjerai. Savo darbe naudoja neefektyvius metodus. Kaip problemas, kylančias mokinius rengiant karjerai, mokytojai įvardija ribotus finansinius išteklius, mokinių pasyvų požiūrį, specialistų trūkumą, ribotus laiko išteklius. Moksleiviai akcentuoja, kad praktiniai užsiėmimai karjeros planavimo klausimais yra naudingiausi rengiantis profesinei karjerai, tačiau šie užsiėmimai vyksta retai. Skiriasi mokinių ir pedagogų požiūris į profesijos pasirinkimą įtakančius veiksnius bei karjeros galimybes. Mokytojų nuomone, didžiausią įtaką mokinių profesijos planavimui ir karjerai daro tėvai. Mokinių nuomone, didžiausią įtaką mokinių profesijos planavimui ir karjerai daro mokytojai. Daugiau nei pusė apklausoje dalyvavusių jaunuolių mano, kad karjeros planavimo įgūdžiai mažai turi įtakos sėkmingam rengimuisi karjerai. Tai rodo, kad nemaža dalis respondentų nepakankamai įvertina karjeros planavimo svarbą. Tyrimo hipotezės pasitvirtino: mokiniai ir mokytojai skirtingai vertina profesinio rengimo(si) karjerai galimybes ir problemas; profesinėje mokykloje nepakankamai laiko skiriama profesinės karjeros planavimui.

SUMMARY

Investigation title: “VOCATIONAL SCHOOL STUDENT TRAINING FOR CAREER: PROBLEMS AND OPPORTUNITIES“.

Relevance of subject. Challenges of globalization change the role, responsibility, traditional conception of vocational education as social organization, and encourage the system to become dynamic, easily adaptable and flexible, and meeting society needs. Vocational education ensures continuous adaptation of a human being to one’s inescapable conditions of economical activity, development of foundations for career opportunities. Nowadays the objective of vocational schools is not only to train specialists able to work independently at competitive market conditions, but also create inviting, modern environment, good education conditions promoting increase of career opportunities.

The issue of investigation: insufficient attention to student training for career, career planning at vocational school.

Subject of investigation: student training for vocational career.

Hypotheses of investigation: 1. It is likely that students and educators differently think about training (learning) possibilities and problems regarding vocational career. 2. Insufficient time is dedicated to vocational career planning at vocational school.

Objective of investigation – analyze student training for successful career at vocational school.

Goals of investigation:

1. Reveal possibilities and problems of vocational training in scholarly literature.
2. Analyze conceptions of vocational training and career.
3. Analyze student training (learning) for vocational career.
4. Investigate possibilities and problems of student training for vocational career from the point of view of students and educators.

Investigation methods: analysis of scholarly literature, filling in of questionnaires by students and educators, quantitative analysis of investigation data.

Scope of investigation: educators (53) and students (257) of Mažeikiai Polytechnic School.

Conclusions: the analysis of scholarly literature revealed that vocational training ensures continuous adaptation of a human being to one’s inescapable conditions of economical activity. Constant variations in labor market determine the necessity of vocational training, its fluctuation. Only to labor market fluctuations oriented and in this way continuously varying vocational training may be effective and have impact on training for vocational career.

Compared to other levels of education system in Lithuania the vocational training is very poorly developed. In West European countries the popularity of vocational schools is determined by the prestige of working-class occupations and better learning conditions. In Lithuania it is thought that such work is less remunerable, not prestigious, and the quality of studies is low, thus students do not want to tie in their vocational career with working-class professions. Vocational training depends on labor market dynamics and the demand of this market. Vocational career planning is a continuous process, during which it is necessary to evaluate the importance of dynamically fluctuating external factors to process quality. The career is the integral aggregate of socially significant occupational and other roles performed in qualitative manner during the full span of human life.

The results of investigation revealed that majority of teachers pay insufficient attention to successful student training (learning) for vocational career. In their learning process they apply ineffective methods. As the problems, arising during student training for career, the teachers named limited financial resources, passive attitude of students, lack of specialists, limited time resources. The students stressed that practical activities on career planning issues are the most useful ones for training for vocational career, but they are rare. The attitude towards factors influencing selection of profession and career opportunities among students and educators is different. The educators share the opinion that the largest influence on planning of student occupation and career is done by their parents. The students are of the opinion that the largest influence on planning of student occupation and career is done by teachers. More than half of students who took part in the quiz thought that career planning skills have little influence on training for successful career. It shows that not a few respondents insufficiently evaluate the importance of career planning. The hypotheses of investigation have been confirmed: students and educators differently think about training (learning) opportunities and problems regarding vocational career; vocational school dedicates insufficient time for planning of vocational career.

TURINYS

SANTRAUKA	2
SUMMARY	4
IVADAS	7
1. PROFESINIO RENGIMO IR KARJEROS TEORINĖS IR TEISINĖS PRIELAIIDOS ..	10
1.1. Profesinio rengimo ir karjeros tikslai	10
1.2. Profesinio mokymo įstatymas	12
1.3. Profesinio mokymo sistema Lietuvoje Europos kontekste	13
1.4. Socialinės sistemos ir asmenybės profesinės veiklos perspektyvos.....	19
1.5. Profesinis orientavimas, konsultavimas ir profesinės karjeros planavimas.....	20
1.6. Karjeros planavimo teoriniai aspektai.....	23
1.7. Veiksniai, įtakojantys profesinės karjeros raidą.....	29
2. PROFESINĖS MOKYKLOS MOKINIŲ RENGIMO KARJERAI PROBLEMŲ IR GALIMYBIŲ EMPIRINIS TYRIMAS	32
2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas	32
2.2. Tyrimo imtis.....	33
2.3. Tyrimo rezultatų analizė.....	35
2.3.1. Mokinių nuomonės apie rengimąsi karjerai analizė.....	35
2.3.2. Mokytojų nuomonės apie mokinių rengimą(si) karjerai analizė.....	50
2.3.3. Mokinių ir mokytojų nuomonių lyginamoji analizė.....	61
IŠVADOS	71
REKOMENDACIJOS	72
LITERATŪRA	73
PRIEDAI	77

IVADAS

Temos aktualumas. Profesinis ugdymas tiek Lietuvoje, tiek visame pasaulyje susiduria su įvairiomis problemomis. Ginčijamasi dėl gaunamų žinių lygio, dėl vietos edukacinėje sistemoje, karjeros galimybių. Globalizacijos iššūkiai keičia ir profesinio rengimo, kaip socialinės organizacijos, vaidmenį, atsakomybę, tradicinę sampratą ir skatina tapti dinamiška, lengvai prisitaikančia ir lanksčia, visuomenės poreikius tenkinančia sistema. Profesinis ugdymas užtikrina nuolatinį žmogaus prisitaikymą prie jam būtinos ekonominės veiklos sąlygų, dedami pamatai karjeros galimybėms. Vis dažniau svarstoma, kaip pakelti profesinių mokyklų prestižą, pritraukti kuo daugiau studentų.

Profesinis rengimas - integrali visuminio asmenybės ugdymo dalis. Profesinio rengimo tikslas yra sąmoninga, savarankiška, veikli, tautos ir valstybės reikmėms subrendusi, nuolat besimokanti asmenybė, kuri, remdamasi dalykinėmis, profesinėmis ir bendražmogiškėmis vertybėmis, kuria asmeninį gyvenimą, materialines ir dvasines vertybes, visuomenės gerovę, dalyvauja demokratinės visuomenės kūrimo procese. Profesinės karjeros planavimo tikslas – padėti rasti racionalų sprendimą, atsižvelgiant į jaunuolio prigimties ypatumus bei darbo rinkos poreikius. Žmogui sekasi tada, kai jis tinkamai pasirenka savo gyvenimo kelią. Tačiau tam, kad galėtų pasirinkti, turi pirmiausia gerai pažinti bei adekvačiai vertinti save.

Šiandien profesinių mokyklų tikslas yra ne tik rengti specialistus, gebančius savarankiškai dirbti konkurencingos rinkos sąlygomis, bet ir sukurti patrauklią, modernią aplinką, geras ugdymo sąlygas, skatinančias karjeros galimybių augimą. Šiuolaikinė profesinė mokykla tampa nuolat tobulėjanti švietimo įstaiga. Norint pakelti profesinio rengimo kokybę, prestižą, privaloma sukurti profesinėse mokyklose patrauklią aplinką, kuri garantuotų ugdymo kokybę ir išspręstų rengimo karjerai problemas.

Profesinio rengimo ir karjeros galimybių temomis domėtasi visais laikais. Sovietinės Lietuvos laikotarpiu daug dėmesio profesinio rengimo ir ugdymo problemoms skyrė mokslininkai S. Kregždė, J. Vaitkevičius, B. Bitinas, L. Jovaiša. Po kelerių nepriklausomybės metų, ugdymo problemas toliau tyrinėjo mokslininkai M. Barkauskaitė, V. Rajeckas, K. Pūkelis, K. Miškinis, E. Martišauskienė, R. Vasiliauskas, V. Vaitkevičius, R. Laužackas ir kiti. Rengimo karjerai tema taip pat domėjosi (Johnson (2001), Sutton (1999), Vaitkevičius (1995), Leliugienė (1997), Lapinskienė (2002), Kaminskienė (2002) ir kt.

Žmogus yra priverstas naudoti kuo naujesnes informacines technologijas tiek savo profesinėje veikloje, tiek už jos ribų. Dabar suprantama, kad mokslas – tai investicija į ateitį, į geresnę saviraišką būsimoje profesinėje veikloje. Mokslas tampa nenutrūkstamu procesu, būdingu

visam žmogaus gyvenimui, profesinis rengimas turi tenkinti žmogaus ir veiklos pasaulio poreikius, turi suteikti ugdomąsias vertybes, reikalingas subjektyviai ir gyvenimiškai raiškai. (Profesinio rengimo metodologija, Laužackas R., 2005).

2004 m. Profesinio mokymo metodikos centras (J. Baranauskas, G. Beleckienė, V. Dienys, I. Gumbelevičiūtė, V. Povilonytė, D. Prialgauskas, L. Vaitkutė, R. Valiukevičienė, 2004) tyrė profesinių mokyklų absolventų sėkmę įsidarbinant. Ataskaitoje pateikiama informacija apie didelį mokinių nubyrėjimą statybos srities profesinėse mokyklose, tačiau platesnė studija nebuvo atlikta.

Kaip teigia prof. R. Laužackas (2005), šiuo metu profesinio mokymosi prestižas Lietuvoje yra nepakankamas. Jis teigia, kad profesines mokyklas pasirinkusių jaunuolių dalis yra apie du kartus mažesnė negu Europos Sąjungos vidurkis. Kokie veiksniai daro įtaką, kad profesines mokyklas renkasi nedidelis skaičius mokinių? Mokyklos prestižas, mokinių mokymosi motyvacija ar nepakankamas rengimas karjerai? Švietimo politikai pastebi, kad į profesines mokyklas stojantieji dažnai renkasi profesijas, neatsižvelgdami į jų paklausumą, į karjeros galimybes, kas išbalansuoja darbo rinką ir apsunkina ūkio plėtrą. Iš vienos pusės pasirinkimas gali būti atskirais atvejais sąlygotas ne polinkių, o tik noras įgyti bet kokią specialybę. Iš kitos pusės, pasirinkimą gali riboti mažesnės galimybės siekti aukštesnio išsilavinimo.

Tyrimo problema. nepakankamas dėmesys mokinių rengimui karjerai, karjeros planavimui profesinėje mokykloje.

Tyrimo objektas: mokinių rengimas profesinei karjerai.

Tyrimo hipotezės:

1. tikėtina, kad mokiniai ir mokytojai skirtingai vertina profesinio rengimo(si) karjerai galimybes ir problemas.
2. profesinėje mokykloje nepakankamai laiko skiriama profesinės karjeros planavimui.

Tyrimo tikslas - išanalizuoti profesinės mokyklos ugdytinių rengimą sėkmingai karjerai.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti profesinio rengimo galimybes ir problemas mokslinėje literatūroje.
2. Išnagrinėti profesinio ugdymo ir karjeros sampratą.
3. Išanalizuoti mokinių rengimą(si) profesinei karjerai.
4. Ištirti mokinių profesinio rengimo karjerai galimybes ir problemas, mokinių ir mokytojų požiūriu.

Tyrimo metodologija. Tyrimo metodologiją sudaro:

Humanistinė asmenybės teorija (Maslow, 1970). Kaip teigia jos atstovai - asmenybė siekdama savirealizacijos nuolat auga ir vystosi. Kiekvieno individo asmenybėje glūdi vidinis mokymosi poreikis, realizuoti save ne tik asmeniniame, bet ir profesiniame gyvenime.

Asmenybės ir profesijos atitikimo teorija (bruožų ir veiksnių teorija). Nuo pasirinktos profesijos priklauso ankstyvoji karjeros pakopa, kuri daro didelę įtaką tolesnei karjeros eigai. Nuo pasirinktos profesijos tinkamumo labai priklauso karjeros galimybės, sėkmė, pasitenkinimas ja ir savo gyvenimu. (Kučinskienė, 20003, p. 68-69).

Tyrimo metodai:

1. **teoriniai:** pedagoginės, vadybinės bei kitos, su darbo tema susijusios, literatūros analizė, leidžianti atskleisti teorinius tiriamos problemos pagrindus bei apibendrinti šio tyrimo rezultatus.
2. **empiriniai:** mokinių ir pedagogų anketavimas, kuris padės išsiaiškinti jų sampratą apie profesinės karjeros galimybes ir problemas.
3. **statistiniai:** tyrimo duomenų apdorojimui buvo naudotas matematinis statistinių duomenų apdorojimo paketas SPSS 11.5 ir aprašomoji statistika .

Tyrimo imtis. Apklausa atlikta Mažeikių politechnikos mokykloje 2009 m. lapkričio mėn. Anketas užpildė 53 mokytojai (100 proc.): 31 profesijos mokytojas ir 22 bendrojo lavinimo mokytojai. Į anketos klausimus atsakinėjo : I, II, III kurso moksleiviai. Išdalinta 280 anketų. 257 naudojamos rezultatams apskaičiuoti, 23 – netinkamos. Iš viso 2009 - 2010 m.m. mokykloje mokosi 626 mokiniai. Apklausoje dalyvavo 41 proc. mokinių.

Darbo etapai.

2008 spalio mėn. – 2009 gegužės mėn. mokslinės literatūros analizė.

2009 m. birželio mėn. – 2009 m. spalio mėn. tyrimo instrumento sudarymas (anketos mokytojams ir mokiniams).

2009 m. lapkričio mėn. atliktas tyrimas.

2009 lapkričio – 2010 sausio mėn. kiekybinio tyrimo duomenų analizė.

Tyrimo naujumas/ reikšmingumas.

Mažai atlikta tyrimų apie mokinių rengimą(si) karjerai profesinėje mokykloje. Šiuo tyrimu plačiau atskleistos profesinės mokyklos mokinių rengimo(si) karjerai galimybės ir kylančios problemos. Gauti rezultatai padės tobulinti, efektyviau planuoti bei organizuoti mokinių rengimą(si) karjerai profesinėje mokykloje.

Darbo struktūra ir apimtis.

Magistro darbą sudaro įvadas, 2 skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, 6 priedai. Darbe pateikiama: 14 lentelių, 37 paveikslai.

1. PROFESINIO RENGIMO IR KARJEROS TEORINĖS BEI TEISINĖS PRIELAIDOS

1.1. Profesinio rengimo ir karjeros tikslai

Profesija (lot. *professio*) – nuolatinė specialybė, veiklos, užsiėmimų rūšis, kuriai reikia tam tikro pasiruošimo ir yra pragyvenimo šaltinis (Tarptautinių žodžių žodynas, 1985).

R. Laužackas išplėtė šį profesijos apibrėžimą ir teigia, kad profesija – tai atitinkamomis žiniomis, mokėjimais, sugebėjimais ir įgūdžiais pagrįstos žmonių veiklos kombinacijos, teikiančios jiems materialinio aprūpinimo ir aktyvaus įsijungimo į socialinį gyvenimą (Laužackas, 1997).

Profesinis rengimas – integrali visuomeninio asmenybės ugdymo dalis. Profesinio rengimo tikslas yra sąmoninga, kūrybinga, savarankiška, veikli, tautos ir valstybės reikmėms subrendusi, demokratinės visuomenės kūrime dalyvaujanti, nuolat besimokanti asmenybė, kuri turėtų konkurencingą profesinę kvalifikaciją, gebėtų panaudoti savo dalykines, profesines ir bendražmogiškas vertybes, savarankiškai orientuotis ir adaptuotis sparčiai kintančiame ekonominiame, socialiniame, politiniame ir kultūriniame gyvenime, kuriant asmeninį gyvenimą, materialias ir dvasines vertybes, visuomenės gerovę (Baltoji knyga, 1999).

Profesinis rengimas užtikrina nuolatinį žmogaus prisitaikymą prie jam būtinos ekonominės veiklos sąlygų. Sunkiai nuspėjami veiklos pasaulio pokyčiai lemia profesinio rengimo kitimą sparčiais tempais. Didžiausias perspektyvas ekonominei plėtrai turi paslaugų ir pramonės sektoriai. Profesinio ugdymo įstaigos, atsižvelgdamos į darbo rinkos tendencijas, keičia savo teikiamų paslaugų asortimentą ir turinį.

Profesinį ugdymą Lietuvoje reglamentuoja pagrindinis *Lietuvos Švietimo įstatymas*. Profesinis išsilavinimas šiame teisės akte minimas tarp Lietuvos švietimo tikslų:

1. Nustatyti jaunuolio kūrybinius gebėjimus ir pagal tai padėti jam įsigyti profesinę kvalifikaciją ir kompetenciją, atitinkančią šiuolaikinį kultūros bei technologijų lygį ir padedančią jam įsitvirtinti ir sėkmingai konkuruoti tolydžiai kintančioje darbo rinkoje.
2. Perteikti šiuolaikinės technologines, ekonomines bei verslo kultūros pagrindus, būtinus šalies ūkio pažangai, konkurencingumui bei subalansuotai raidai laiduoti.
3. Sudaryti sąlygas nuolat tenkinti pažinimo poreikius ir tobulėti mokantis visą gyvenimą.

K. Pukelis (1999) akcentavo, kad kalbant apie profesinį rengimą visų pirma turime galvoje organizuotus (mokyklinius) ugdymo procesus, kuriuose dominuojantį vaidmenį turi mokymo ir mokymosi funkcija. Profesinis mokymas priskiriamas formaliajam švietimui, kurio paskirtis –

padėti asmeniui įgyti, keisti ar tobulinti kvalifikaciją ir pasirengti dalyvauti kintančioje darbo rinkoje.

Kaip R. Adomonienė ir kt. (2001) nustatė, kad profesinės pedagogikos mokslo objektas yra žmogus arba žmonių grupės, kurioms sukuriama atitinkamos prielaidos įgyti tam tikros profesijos specialybę, o mokslo problema – žmogaus arba jų grupių profesinis ugdymas. Yra teigiama, kad profesinė pedagogika yra mokslas apie jaunuolių arba jų grupių ugdymą profesinio ugdymo institucijose, atsižvelgiant į gyvenimo socialinius, ekonominius interesus ir ugdomųjų poreikius bei lūkesčius.

Darbo rinka šiuo metu reiškia darbo vietų pasiūlos ir paklausos santykius bei jų kaitą. Darbo rinkos tyrimų metu gaunama informacija apie situaciją darbo rinkoje, pateikiamos prognozės ir tendencijos. „Profesijų ir kvalifikacijų tyrimų rezultatai duoda pagrindus praktinėms mokymo priemonėms, mokymo planavimui, profesiniam konsultavimui. Profesinio rengimo teorijai vertingiausi yra profesijų tyrimų rezultatai, teikiantys duomenis apie profesijų ir jų vaidmenį žmonių gyvenime ir, ypač apie vienų ar kitų profesijų aktualumo pasikeitimus“ (Laužackas, 1999).

Veiklos funkcijos ir joms atlikti reikalingos kompetencijos įeina į profesijos standartą, o iš jų jo kildinami mokymo tikslai bei tikslų pasiekimo vertinimo parametrai – į profesinio rengimo standartą. Profesinio rengimo standartas priklauso Švietimo sistemos kompetencijos sričiai. Jį rengia specialiai tam sukurtos grupės, sudarytos iš profesinio rengimo praktikų ir teoretikų. Sudarytos grupės bendradarbiauja ir su socialiniais partneriais. Esant parengtiems profesijos standartams, jų uždavinys standartizuoti, ko turi siekti profesinio mokymo įstaigos, rengdamos darbuotojus konkrečioms specialybėms. Pagal pasirinktą koncepciją profesijos standartai priklauso nacionaliniam lygiui ir yra švietimo sistemos kompetencijoje (Laužackas, 2000)

Organizacines ir edukologines profesijos pasirinkimo problemas sprendė L. Jovaiša, kurdamas, kaip jau buvo minėta, savą profesinio orientavimo pedagogiką. Pagrindine figūra, įvedant mokinius į šiuolaikinį darbo pasaulį, į žmonių santykius darbe, laikomas mokytojas. Pripažįstant autoriaus pateiktą metodinę profesinio orientavimo strategiją, priimtina ir šiuolaikinėje mūsų mokykloje, reikia pasakyti, kad čia nėra numatyta tobulinti moksleivių savianalizę, savęs pažinimą ir savo ypatybių atitikimo profesijos reikalavimams vertinimą. Iškėlus mokytoją kaip centrinę figūrą pasirenkant profesiją, neišskiriamos moksleivių asmenybės autonomijos, jos norų ir pageidavimų savaiminė vertė (Jovaiša, 1978)

Sąmoningas profesijos pasirinkimas – tai individualus mokinio apsisprendimas, įsisąmoninus profesinio tinkamumo tam tikrai profesijai kriterijus ir žinant objektyvią informaciją apie pasirinktos profesijos svarbius ypatumus, tolesnes jų lavinimo ir ugdymo perspektyvas, praktiškai išbandant savo pasiryžimą ir išgales sėkmingai dirbti. L. Jovaišos, S. Kregždės, V. Šerno,

D. Beresnevičienės, K. Pukelio ir kt. mokslininkų teigimu, profesiniam tinkamumui nustatyti reikia mokslinių tyrimų, kurie leidžia grupuoti mokinius pagal profesinius ketinimus, interesus, gebėjimus ir kitas profesijos aspektu svarbias asmenybės savybes. Sudarius grupes, pradedamas diferencijuotas moksleivių veiklinimas (rekomenduojant jiems tokią veiklą, kuri atitinka gebėjimų lygį ir interesus) ir konsultavimas (teikiant patarimus profesinės adaptacijos ir kitais klausimais) siekiant, kad vyrautų profesinės veiklos ir individo charakteristikų sąveika (Barkauskaitė, 2007).

Apibendrinant galima teigti, kad norint paruošti aukštos kvalifikacijos darbuotojus, atitinkančius nuolat besikeičiančios darbo rinkos reikalavimus, būti konkurencingiems darbo rinkoje, būtinas profesinis rengimas. Profesinis rengimas užtikrina nuolatinį žmogaus prisitaikymą prie jam būtinų ekonominės veiklos sąlygų. Nuolatiniai darbo rinkos pokyčiai ir nulemia profesinio rengimo būtinumą, jo kaitą. Tik orientuotas į darbo rinkos pokyčius ir taip nuolat kintantis profesinis rengimas gali būti efektyvus.

1.2. Profesinio mokymo įstatymas

Švietimo įstatymas ir Profesinio mokymo įstatymas numato labai panašius tikslus profesinio mokymo sistemoje. Galima teigti, kad labiausiai akcentuojama kokybė ir visuotinumas. Svarbu, kad mokinys gali įgyti išsilavinimą, kuris bus konkurencingas darbo rinkoje, tačiau nereikia pamiršti, kad asmuo gali įgyti ir bendrąjį išsilavinimą, gali tobulėti įvairiose srityse. Pagrindinis teisės aktas, reglamentuojantis profesinį mokymą Lietuvoje – *LR Profesinio mokymo įstatymas*. Nauja įstatymo redakcija įsigaliojo 2008 m. sausio 1 d. Šis įstatymas nustato Lietuvos Respublikos profesinio mokymo sistemos sandarą, valdymą, grindžiamą valstybės valdymo institucijų ir socialinių partnerių bendradarbiavimu. Reglamentuoja profesinio mokymo organizavimą. Įstatymas reguliuoja profesinį mokymą, kuris įgyvendinamas Studijų ir mokymo programų registre apibrėžtomis sąlygomis ir nesuteikia aukštesniojo arba aukštojo išsilavinimo.

Įstatyme akcentuojami pagrindiniai profesinio mokymo sistemos tikslai:

- 1) Padėti asmeniui įgyti kvalifikaciją ir kompetencijas, atitinkančias šiuolaikinį mokslo, technologijos, ekonomikos ir kultūros lygį, padedančias jam įsitvirtinti ir konkuruoti kintančioje darbo rinkoje, laiduojančias šalies ūkio pažangą, konkurencingumą tarptautinėje rinkoje ir darnų vystimąsi.
- 2) Sudaryti sąlygas įvairių poreikių ir gebėjimų asmenims mokytis visą gyvenimą, tobulinti ir keisti kvalifikacijas.
- 3) Užtikrinti profesinio mokymo prieinamumą ir kokybę.

- 4) Užtikrinti kvalifikacijų atitiktį šalies ūkio poreikiams, kompetencijų vertinimo, kvalifikacijų suteikimo ir pripažinimo objektyvumą.
- 5) Užtikrinti profesinio orientavimo sistemos veiksmingą funkcionavimą (LR Profesinio mokymo įstatymas, 1997 m.).

Profesinio mokymo įstatyme išryškinti šie profesinio mokymo sistemos principai:

1) lygių galimybių – profesinio mokymo sistema yra socialiai teisinga, ji užtikrina asmenų lygybę, nepaisant jų lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų; kiekvienam asmeniui ji laiduoja pirmosios kvalifikacijos įgijimą ir sudaro sąlygas tobulinti turimą kvalifikaciją ar įgyti naują;

2) kontekstualumo – profesinio mokymo sistema yra glaudžiai susieta su šalies ūkinės, socialinės, kultūrinės raidos kontekstu, kartu su juo atsinaujina ir atitinka nuolat kintančius darbo rinkos poreikius;

3) veiksmingumo – profesinio mokymo sistema, sumaniai ir taupiai naudodama turimus išteklius remdamasi veiksminga vadyba – tinkamais ir kartu su socialiniais partneriais laiku priimamais sprendimais siekia gerų profesinio mokymo rezultatų;

4) tęstinumo – profesinio mokymo sistema yra lanksti, atvira, pagrįsta įvairių mokymo formų ir institucijų sąveika; ji sudaro sąlygas kiekvienam asmeniui mokytis visą gyvenimą (LR Profesinio mokymo įstatymas, 1997 m.).

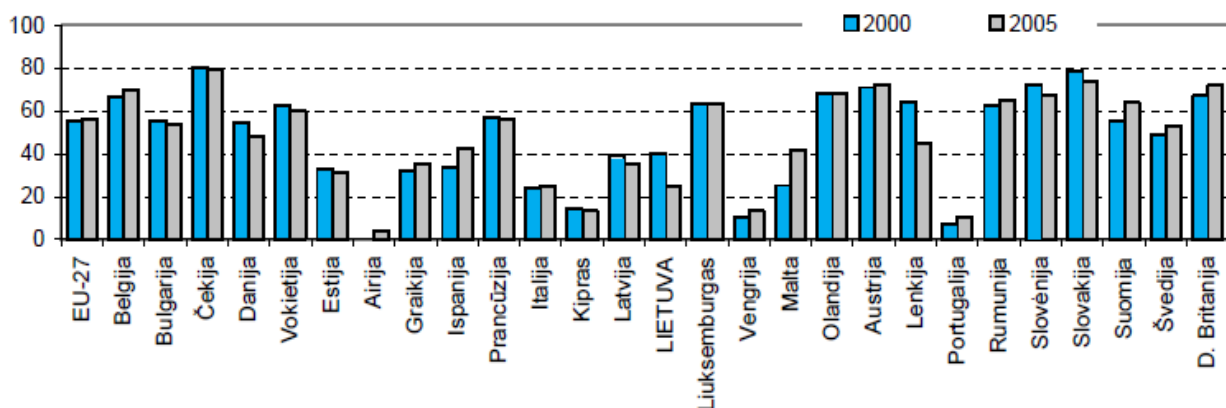
Apibendrinant galima teigti, kad svarbiausi profesinio mokymo sistemos tikslai: padėti asmeniui įgyti kvalifikaciją ir kompetencijas, leidžiančias jam sėkmingai realizuoti save darbo rinkoje; sudaryti galimybę asmenims nuolat tobulintis (kelti kvalifikaciją, persikvalifikuoti); užtikrinti profesinio mokymo prieinamumą ir kokybę. Profesinio mokymo sistema paremta lygių galimybių, kontekstualumo, veiksmingumo, tęstinumo principais.

Baigiamojo darbo autorės nuomone dabartiniu metu pagrindinis dėmesys turėtų būti skiriamas profesinio mokymo kokybei, bei jo tikslinei orientacijai, kuri besimokantiems asmenims sudarytų galimybę sėkmingai konkuruoti darbo rinkoje.

1.3. Profesinio mokymo sistema Lietuvoje Europos kontekste

Lyginant su kitais švietimo sistemos lygmenimis, Lietuvoje profesinis mokymas yra labai mažai išplėtotas. Iš viso Lietuvoje per 2007-2008 metus mokėsi 825 397 žmonės, iš jų – 43 880 profesinėse mokyklose. Baltijos šalys iš sovietinės sistemos paveldėjo žemesnį dalyvavimo profesiniame mokyme lygį nei Centrinės Europos šalys (Lietuva – 34 proc., Latvija – 46 proc., Estija – 28 proc., o Lenkija – 68 proc., Čekija – 64 proc., Slovakija – 63 proc., Vengrija – 56 proc.,

Slovėnija – 61 proc. (1990–1993 metų duomenys)). Tačiau per 1990–2005 metus iš visų minėtų valstybių labiausiai pagrindinį išsilavinimą įgijusių ir toliau mokslus tęsiančių profesinio mokymo sistemoje mokinių skaičius mažėjo Lietuvoje, Lenkijoje ir Vengrijoje (žr. pav.1).



1. pav. Pagrindinį išsilavinimą įgijusių ir toliau dalyvaujančių profesinio mokymo sistemoje mokinių dalis (%) (Šaltinis: Eurostat)

Europos Sąjungos šalyse vidutiniškai apie 55 proc. visų mokinių, įgijusių pagrindinį išsilavinimą, toliau mokslą tęsia profesinio mokymo mokyklose. Čekijoje, Austrijoje, Didžiojoje Britanijoje, Belgijoje, Olandijoje, Slovėnijoje darbininkškas profesijas renka daugiau kaip 60 proc. pagrindinį išsilavinimą įgijusių mokinių, tuo tarpu Lietuvoje – apie 25 proc. Baigusiujų pagrindines mokyklas ir siekiančių įgyti darbininko kvalifikaciją mažiau nei Lietuvoje yra tik Kipre, Vengrijoje, Airijoje ir Portugalijoje, tačiau priešingai nei mūsų šalyje lyginant 2000 ir 2005 m. jose dalyvaujančių profesinio mokymo sistemoje mokinių skaičius mažėjo nežymiai ar net didėjo. Lietuvai kaip ir kitoms posovietinėms Europos Sąjungos šalims perėjus iš planinės į rinkos ekonomiką iškilo poreikis reformuoti profesinio mokymo sistemą. Lietuvoje profesinio mokymo reforma pradėta vykdyti 1988 m. ir tęsiama ligi šiol (Balevičienė, Valantinas, 2007).

Lietuvos profesinio rengimo sistema jau veikė ir sovietų sąjungos laikais. Prieš atkuriant nepriklausomybę Lietuvoje veikė Sovietų Sąjungos reikalavimus atitinkanti profesinio rengimo sistema. Sistemą sudarė vidurinės profesinės technikos mokyklos ir technikumai. Vidurinėse profesinėse technikos mokyklose mokėsi silpniau besimokantys moksleiviai, baigę devynias bendrojo lavinimo mokyklos klases. Profesijos mokymas trukdavo trejus metus ir baigusiesiems būdavo suteikiama kvalifikacija bei vidurinės mokyklos baigimo dokumentas. Taip pat veikė technikos mokyklos, į kurias buvo priimami asmenys, baigę vidurinę bendrojo lavinimo mokyklą. Aukštesnė profesinio rengimo grandis buvo technikumai. Juose devynias bendrojo lavinimo klases baigusiesiems moksleiviams mokymas trukdavo ketverius metus, o baigusiesiems

vidurinę mokyklą- iki dvejų metų. Baigusieji įgydavo specialųjį vidurinį išsilavinimą ir kvalifikaciją. Profesinio mokymo reformai ruoštis buvo pradėta dar tebesant Sovietų Sąjungoje. 1989 m. paskelbtame leidinyje „Tautinė mokykla“ jau buvo siūlymų, kaip reikėtų reformuoti profesines technikos mokyklas ir technikumus. 1990 m. atkūrus nepriklausomybę, profesinio rengimo sistemos pertvarkos imtasi nedelsiant (Pirminio profesinio rengimo sistema, 2005).

Lietuvos profesinio mokymo reforma vykdoma trimis etapais:

Pirmasis etapas, 1988–1992 m. Kuriama nauja profesinio rengimo vizija, formuluojama profesinio rengimo politika ir strategija, plėtojamas tarptautinis bendradarbiavimas.

Antrasis etapas, 1993–1996 m. Vykdoma profesinio mokymo decentralizacija, suteikiant kuo daugiau iniciatyvos profesinio mokymo įstaigoms. Šio reformos etapo metu daugiausia dėmesio buvo skirta mokymo turiniui atnaujinti, technikos ir technologijų naujovėms diegti į mokymosi procesą bei socialinei partnerystei plėtoti.

Trečiasis etapas prasidėjo 1997 m. kaip kryptingos ir tyrimais pagrįstos politikos įgyvendinimas. Šiame etape įvestas keturių pakopų profesinis mokymas, įsteigti Profesinio mokymo metodikos ir Profesinio rengimo centrai, daug dėmesio skiriama profesinio mokymo standartų rengimui ir mokymo turinio tobulinimui, sąveikos tarp socialinių partnerių skatinimui, profesinio mokymo mokytojų ir mokyklų vadovų kvalifikacijos tobulinimui, kokybės užtikrinimo sistemos diegimui bei profesinio rengimo politikos ir strategijos formavimui (Balevičienė, Valantinas, 2007).

Pagrindiniai profesinio rengimo reformos bruožai:

- 1990 metais LR Švietimo ir mokslo ministerijoje įsteigtas Specialistų rengimo departamentas, vidurinės profesinės techninės mokyklos pervadintos į profesines mokyklas. Profesinėse mokyklose įvestos keturios pakopos ;Programų rengimas decentralizuotas ir perduotas mokykloms.
- 1991 metais priimtas LR Švietimo įstatymas; Įgyvendinta technikumų reforma, juos reorganizuojant į aukštesniąsias mokyklas.
- 1994 metais patvirtinti pedagogų atestacijos nuostatai. Prasidėjo pedagogų atestacija
- 1995 metais įsteigta trišalė Profesinio mokymo taryba prie LR Švietimo ir mokslo ministerijos; Prasidėjo Phare profesinio mokymo reformos programa (Phare- 94). Ši programa ir jos tęsia. Phare-97 turėjo didelės įtakos visos profesinio rengimo sistemos plėtrai. Programos metu sukurti strateginiai dokumentai, naujos mokymo programos bei mokymo medžiaga. Programos finansinė parama skirta ir mokymo įrangos modernizavimui.

- 1997 metais priimtas LR Profesinio mokymo įstatymas, reglamentuojantis pagrindinį ir darbo rinkos profesinį mokymą; Įteisinti profesinio išsilavinimo lygiai; Vytauto Didžiojo universitete įsteigtas Profesinio rengimo studijų centras; pradėtos profesinio mokymo vadybos magistro studijos; Įkurtos Profesinio mokymo tarybos apskrityse.
- 1998 metais patvirtinta profesinio rengimo standartų struktūra; patvirtinti pirmieji standartai. Pradėtas atsakomybės už profesinių mokyklų mokinių įgytos kvalifikacijos įvertinimą perdavimas Prekybos, pramonės ir amatų bei Žemės ūkio rūmams (baigta 2003 m.). Parengta Profesinio rengimo baltoji knyga. Lietuva pradėjo dalyvauti Europos Sąjungos Leonardo da Vinci ir Socrates programose.
- 1999 metais Parengta Lietuvos Aukštojo mokslo “Baltoji knyga”. Joje pasiūlyta įsteigti aukštojo neuniversitetinio mokslo sektorių.
- 2000 metais priimtas LR Aukštojo mokslo įstatymas. Įstatymas įteisino aukštąjį neuniversitetinį mokslą. Pradėta aukštesniųjų mokyklų reforma; įsteigtos pirmos aukštosios neuniversitetinės mokyklos kolegijos (reforma baigta 2004 m.)
- 2001 metais į visas pagrindinio profesinio mokymo programas įvestas verslumo modulis, priimti pirmieji teisiniai aktai, padedantys pagrindą neformaliai ir savarankiškai įgytoms žinioms ir gebėjimams pripažinti.

2002 metais pradėjo veikti atvira informavimo, konsultavimo ir orientavimo sistema, joje sukaupta informacija apie studijų/ mokymo programas, kvalifikacijas ir švietimo institucijas (Pirminio profesinio rengimo sistema, 2005).

Profesinio mokymo patrauklumą ir statusą visuomenėje atskleidžia priimtų į profesinio mokymo įstaigas ir nutraukusių mokslą mokinių skaičius, lyginant su kitais švietimo lygmenimis, kuriuose mokosi panašaus amžiaus ir išsilavinimo asmenys.

Lietuvoje 2006 metais apie trys ketvirtadaliai mokinių, baigusių pagrindinę mokyklą, toliau mokslą tęsė vidurinėse mokyklose ar gimnazijose, tuo tarpu profesinėse mokyklose – ketvirtadalis. Dauguma (apie 72 proc.) vidurinių mokyklų abiturientų mokslą tęsė kolegijose ir universitetuose, o į profesines mokyklas stojo 9,2 proc. 4,1 proc. profesinių mokyklų absolventų tęsė mokslus universitetuose ir kolegijose (Statistikos departamentas).

Lietuvos profesinio mokymo sistema skirstoma į:

- 1) pirminį profesinį mokymą;
- 2) tęstinį profesinį mokymą;
- 3) profesinį orientavimą.

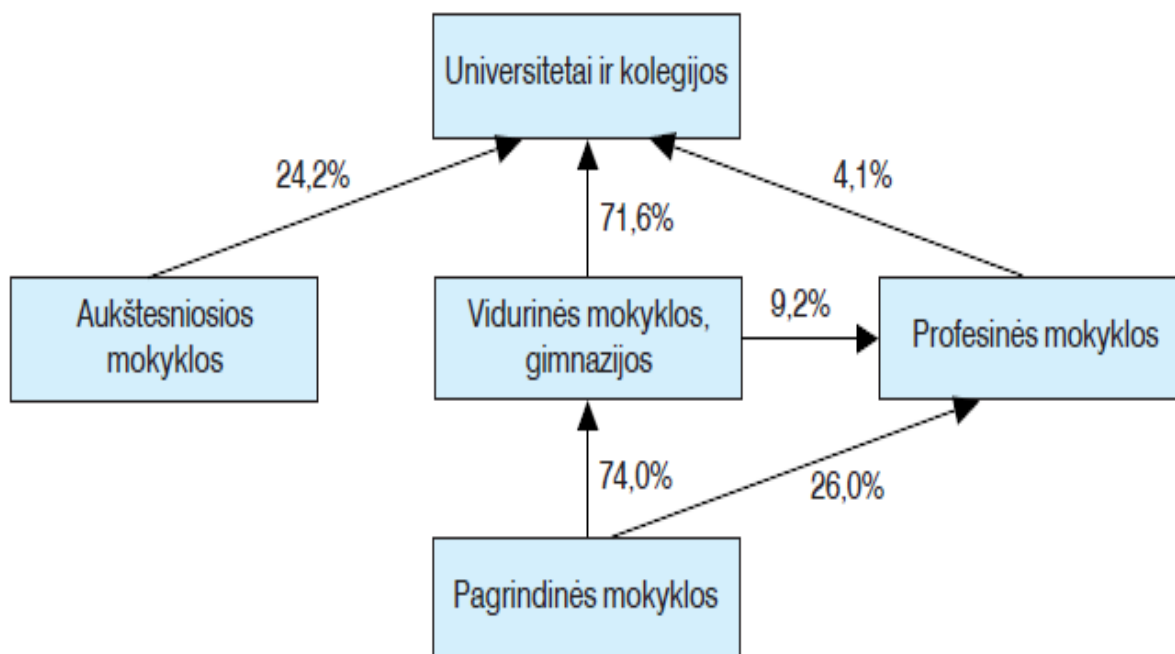
Pirminis profesinis mokymas teikiamas ne jaunesniems kaip 14 metų asmenims, nepriklausomai, ar jie turi pagrindinį išsilavinimą. Tai bene vienintelė galimybė daugumai jauno amžiaus žmonių, neturinčių motyvacijos bei gebėjimų siekti profesinės kvalifikacijos. Mokiniai įgiję pagrindinį išsilavinimą profesinėje mokykloje turi galimybę įgyti vidurinį išsilavinimą ir tam tikrą profesinę kvalifikaciją.

Pirminis profesinis mokymas skirstomas į keturias pakopas:

1. I pakopa – mokiniai, baigę 10 klasių mokosi tik profesijos,
2. II pakopa – mokiniai, nebaigę 10 klasių mokosi tik profesijos,
3. III pakopa – mokiniai, baigę 10 klasių mokosi profesijos ir bendrojo lavinimo dalykų,
4. IV pakopa – profesijos mokosi mokiniai, turintys vidurinį išsilavinimą (LR Profesinio mokymo įstatymas, 1997)

Lietuva atsilieka nuo kitų ES šalių ir pagal profesines mokyklas pasirenkančių moksleivių dalį. Vakarų šalyse laikomasi nuostatos, kad profesinėse mokyklose turi mokytis ne mažiau kaip 50 proc. pagrindinį išsilavinimą įgijusių moksleivių. Lietuvoje kol kas kitokios tendencijos (žr.2pav.) Tačiau Lietuvoje didinti mokinių skaičių būtų netikslinga, nes norint plėsti sistemą kiekybiškai, reikia atlikti kokybines pertvarkas.

Vakarų šalyse profesinių mokyklų populiarumą lemia darbininkiškų profesijų prestižas ir geresnės mokymosi sąlygos.



2.pav. Baigusią mokslus mokinių srautai Lietuvoje (%), šaltinis: (Švietimo problemos studija 2007)

Lietuvoje vis dar manoma, kad toks darbas mažiau apmokamas, ne prestižinis, o pačių studijų kokybė prasta. Todėl daugelis arba iš viso nesimoko, nes darbdaviai dabar priima į darbą ir asmenis be kvalifikacijos, arba stoja į aukštąsias mokyklas. Dar viena dalis išvyksta dirbti į užsienio valstybes (Balevičienė, Valantinas, 2007).

Profesinis rengimas priklauso nuo darbo rinkos dinamikos ir šios rinkos poreikių. A. Poviliūno (2003) atlikta mokymosi srautų analizė, rodo, kad beveik 90 proc. profesinių ir aukštesniųjų mokyklų absolventų atsiduria darbo rinkoje.

Profesijų ir darbo rinkų priešpriešos priežastys:

- Šalies mastu nėra aiškiai apibrėžtos ūkio plėtros strategijos.
- Mokyklose per vėlai pradedamas profesinis ir darbinis ugdymas.
- Vidurinės mokyklos yra orientuotos į akademinį ugdymą (jos rengia universitetams).
- Menkas profesinio rengimo prestižas.
- Nedidelė ateinančių mokytis į profesinio mokymo sistemą moksleivių mokymosi motyvacija.
- Darbo biržoje registruojasi apie 70 proc. nemotyvuotų darbui, savo profesijai žmonių.
- Mokiniai dažnai renkasi patrauklias, bet darbo rinkoje neperspektyvias specialybes, ir nestoja į paklausias (neprestižines) specialybes (Barkauskaitė, 2007).

Daugelis mokinių nėra nesusimąsto, kad profesinio mokymo sistema Lietuvoje suteikia galimybę įgyti profesiją bet kokio socialinio statuso atstovams. Net ir neturint jokių finansinių išteklių, galima baigti studijas. Mokiniai be didesnių problemų gauna vietas bendrabutyje, stipendiją, socialines garantijas, užimtumą, galimybę tobulėti.

Apibendrinant galima teigti, kad lyginant su kitais švietimo sistemos lygmenimis, Lietuvoje profesinis mokymas yra labai mažai išplėtotas. Baltijos šalys iš sovietinės sistemos paveldėjo žemesnį dalyvavimo profesiniame mokyme lygį nei Centrinės Europos šalys. Europos Sąjungos šalyse daugiau nei pusė visų mokinių, įgijusių pagrindinį išsilavinimą, toliau mokslą tęsia profesinio mokymo mokyklose, Lietuvoje tik apie 25 proc. moksleivių pasirenka profesinio mokymo įstaigas. Profesinio mokymo sistemos reforma Lietuvoje prasidėjo jau nuo Sovietinio profesinio mokymo modelio. Lietuvai tapus nepriklausomai prasidėjo aktyvi profesinio mokymo reforma, kuri truko ištisą dešimtmetį. Pirmajame profesinio mokymo sistemos etape suformuota nauja profesinio rengimo politika ir strategija, antrajame etape vykdyta profesinio mokymo decentralizacija, trečiajame pradėtas kryptingos ir tyrimais pagrįstos profesinio mokymo politikos įgyvendinimas. Baigiamojo darbo autorės nuomone tolimesnės profesinio mokymo tobulinimo kryptys: profesinio mokymo patrauklumo ir prieinamumo skatinimas bei mokymo kokybės gerinimas.

1.4. Socialinės sistemos ir asmenybės profesinės veiklos perspektyvos

Profesinės asmenybės veiklos pasirinkimą ir turimo potencialo realizavimą lemia daugelis veiksnių, tarp jų įvardijamas ir socialinės aplinkos poveikis įvairiais individo raidos etapais, dažniausiai išskiriant paauglystę ir jaunuoliško amžiaus tarpsnius. Profesinė raida - tai visą gyvenimą trunkantis procesas, nuo kurio priklauso galimų profesijų kryptis ir pobūdis. Pažymima, kad žmogaus polinkį į vieną ar kitą profesiją lemia daugelio kintamųjų tarpusavio sąveika (Lemme, 2003).

Anot G. Kraig (2000), išskiriamos formalios ir neformalios profesinio pasirengimo pusės. Formaliajame pasirengime įvardijami profesinio mokymo pagrindai vidurinėje mokykloje, specialusis profesinis išsilavinimas, mokymasis kolegijoje ir pan. Neformalusis - tai nuostatų, normų ir vaidmenų įsisavinimo procesas. Tyrimais įrodyta, kad sąveikos su socialinėmis sistemomis (šeima, pedagogai, bendraamžiai, masinės informavimo priemonės) procese individui formuojasi asmeniniai įsitikinimai ir gebėjimai.

Profesinės veiklos metu formuojasi ne tik vaizdiniai apie darbą, bet ir artimiausios aplinkos vaizdiniai, o kadangi socialinės struktūros veikia ir vaizdinius apie save, ir darbuotojų kaip būsimų potencialių tėvų vertybes, tai šių struktūrų poveikio rezultatai išsaugomi iš kartos į kartą. Mokslininkai tvirtina, kad su darbu susijusios ir savireguliacija veikiančios kintamosios yra esminis darbo sudėtingumas, griežtos kontrolės ir priežiūros nebuvimas, tai pat ir profesinės veiklos įvairovė. Profesijos, kuriose vyrauja žemas savęs valdymo lygis, kartu pažeidžia ir žmogaus savivaldos pojūtį nedarbinėje veikloje (Baranauskienė, Juodraitis, 2008)

Anot Banduros (1991) aukšto profesinio AŠ veiksmingumo asmenys numato daugiau galimybių nei turintys žemą AŠ veiksmingumą.

Analizuojant įvairius socialinių sistemų poveikio asmenybės profesinės veiklos pasirinkimui (profesinei orientacijai) modelius ir teorijas, viena reprezentatyviausių yra vystimosi teorijų krypties Super (1957,1985) koncepcija, kuri paskatino profesinės veiklos psichologus neapsiriboti tik profesijos pasirinkimo tyrimais, bet taip pat skirti dėmesio karjeros raidai ir jos ryšiams su savivoka (Giannantonio, Hurley-Hanson, 2006).

Minėtoje koncepcijoje formuluojamos pagrindinės pozicijos, kuriose teigiama, kad:

1. žmonės charakterizuojami jų gebėjimais ir asmenybės bruožais;
2. kiekvienas žmogus tinka kelioms profesijoms;
3. priklausomai nuo laiko, keičiasi profesinio vystimosi sąlygos, kas ir lemia daugybinių profesinių pasirinkimą;
4. profesinis vystimasis turi keletą nuoseklių stadijų;

5. šio vystimosi ypatumai determinuojami socialinio - ekonominio tėvų lygio, individo profesinių galimybių;
6. vystymąsi galima valdyti, o jį lemia Aš koncepcija;
7. pasitenkinimas darbu priklauso nuo adekvačių individo galimybių profesinėje situacijoje (Cit.:Baranauskienė, Juodraitis, 2008, 36p.)

Apibendrinant galima pasakyti, kad bet kokią profesinės veiklos pasirinkimo teoriją reikia vertinti lanksčiai, nes ne visi žmonės šiuos etapus pereina tam tikru ir būtinu nuoseklumu, ypač sparčiai kintant visuomenės vertybių sistemai. Daugelis žmonių keičia darbą iki suranda savo vietą profesinėje sistemoje.

1.5. Profesinis orientavimas, konsultavimas ir profesinės karjeros planavimas

Profesinio konsultavimo samprata - tikslingas konsultuojamųjų supažindinimas su profesijomis, su šių profesijų psichologiniais, mediciniais, socialiniais, ekonominiais ir kitais reikalavimais asmeniui bei kvalifikacijai.

Profesinio orientavimo strategijoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo bei socialinės apsaugos ir darbo ministrų 2003 m. lapkričio 19 d. įsakymu Nr. ISAK- 1635/A1-180, keliama šie profesinio informavimo ir konsultavimo tikslai: teikti Lietuvos žmonėms kokybišką informaciją apie mokymosi ir įsidarbinimo galimybes; teikti kokybiškas karjeros konsultavimo paslaugas visiems gyventojams neatsižvelgiant į jų amžių, lytį, tautybę ar gyvenamąją vietą bei socialinę padėtį, pagal individualius ir visuomenės poreikius; gerinti jaunų žmonių ir suaugusiųjų įsidarbinimo gebėjimus, skatinti jų verslumą ir nuolatinį žinių siekimą; ugdyti socialinį žmonių aktyvumą ir atsakomybę už savo profesinę veiklą siekiant išvengti nedarbo (Barkauskaitė, 2007).

Profesinio orientavimo ir konsultavimo sistemoje svarbios yra šios veiklos: profesinio tinkamumo kriterijų nustatymas, profesiskai reikšmingų asmenybės savybių išryškinimas, supažindinimas su profesijų reikalavimais, profesinis veiklinimas, konsultavimas ir konkretus darbas su profesiją pasirinkusiais mokiniais juos motyvuojant, padedant adaptuotis ir kt. Tokį profesinį darbą su mokiniais išskiria ir Europos Komisija memorandumė dėl mokymosi visą gyvenimą: apibrėžiamas informavimo ir konsultavimo tikslas – užtikrinti, kad kiekvienas individas galėtų gauti aukštos kokybės informaciją ir patarimus, susijusius su mokymosi galimybėmis šalyje ir Europoje per visą gyvenimą (Barkauskaitė, 2007).

Anot Balevičienės, Valantino (2007), kokybiškos profesinio informavimo ir orientavimo paslaugos padeda geriau panaudoti žmonių išteklius darbo rinkoje, sudaro palankesnes sąlygas užtikrinti, kad žmonių turimi gebėjimai ir interesai sutaptų su esamomis mokymosi ir užimtumo

galimybėmis. Lietuvoje mokiniai turi galimybę naudotis profesinio informavimo, konsultavimo ir karjeros planavimo paslaugomis. 2004 m. sukurta Atvira informavimo, konsultavimo ir orientavimo sistema (AIKOS) leidžia kiekvienam pageidaujančiam susipažinti su profesinio mokymo programomis, jų teikiamomis kvalifikacijomis, įsidarbinimo galimybėmis bei padeda išsirinkti paklausią specialybę. Planuojama, kad AIKOS turės galimybę keistis informacija su Europos mastu veikiančia sistema PLOTUS II (angl. Portal on Learning Opportunities throughout the European Space). Lietuva taip pat dalyvauja europiniame Euroguidance tinkle. Šioje interneto svetainėje jaunimui teikiama informacija apie profesijas, studijų bei mokymosi galimybes, tarptautinių mainų ir stažuotų programas, patariama, kur galima kreiptis konsultacijos profesijos ir mokymosi kelio pasirinkimo, karjeros planavimo klausimais. Orientavimas profesinio mokymo sistemoje pakankamai naujas dalykas, tačiau labai modernus. Siekiant reanimuoti profesinio mokymo įvaizdį visuomenėje, būtina apie jį kalbėti jau mokykloje. Būtina nukreipti jaunos žmonės tinkama ir jiems patinkančia linkme, galbūt pasiūlius profesinį mokymą, užuot netiesiogiai skatinant emigruoti. Žinoma, dalis visuomenės šį tikslą galėtų vertinti skeptiškai, nes kai kurie gabūs jaunuoliai nuo pat mažens tikisi studijuoti aukštosiose mokyklose, o profesinis orientavimas jiems tarsi nebūtinas. Bet žinant, kad profesinę kvalifikaciją galima įgyti bet kuriame amžiuje ir skatinama tą daryti nuolatos, ši sritis naudinga kiekvienam.

Eksperimentinės psichologijos pradininkas Lietuvoje J. Vabalas-Gudaitis, A. Gučas, J. Šimkus, M. Reinys, K. Paltarokas, J. Laužikas ir kt. teigė, kad pagalba mokiniams išsiaiškinti, atrasti savo profesinį pašaukimą yra svarbiausias mokymo ir auklėjimo klausimas. Mokslininkai teigė, kad vykdant profesinį konsultavimą ir orientavimą tam tikrai profesijai būtina mokinį pažinti visapusiškai, t. y. mokliškai tirti ir žinoti kiekvieno mokinio išorinius ir vidinius profesijos rinkimosi veiksnius (Barkauskaitė, 2007).

F. Parsons, 1908 m. JAV įkūręs pirmąjį profesinio konsultavimo biurą, o 1909 m. išleidęs knygą „Profesijos pasirinkimas“. Jis *suformulavo tris pagrindinius profesijos pasirinkimo principus*:

- 1) geras savęs pažinimas;
- 2) geras pasirenkamos profesijos ypatumų žinojimas;
- 3) mokėjimas tinkamai šias žinias derinti ir dėl to priimti teisingą profesinį apsisprendimą.

F. Parsons pagrindė šiandienę profesijos rinkimosi struktūrą, kurią sudaro keturi pagrindiniai elementai: savęs pažinimas; profesinis informavimas; profesinis veiklinimas arba profesiniai bandymai; profesinis konsultavimas. Akivaizdu, kad profesinis konsultavimas įmanomas tik kai yra įgyvendinami pirmieji trys elementai (Pukelis, 2002).

Pagrindinis profesinio informavimo tikslas – padėti mokiniui susidaryti tikslą ir išsamų būsimos profesijos vaizdą. Įgyvendindamas šį tikslą, profesinio informavimo specialistas tvarko tikslinių grupių poreikius atitinkančią informaciją, prieinamai teikia ją kiekvienam asmeniui ar asmenų grupėms, sudarydamas sąlygas klientui priimti racionalius profesijos rinkimosi ir karjeros planavimo sprendimus, derinti saviraiškos bei individualius asmens tobulėjimo poreikius su darbo rinkos reikalavimais.

Bendrieji profesinio informavimo tikslai yra:

- padėti mokiniams, studentams, asmenims, „iškritusiems“ iš bendrojo lavinimo sistemos, asmenims be profesinio pasirengimo ir kt. planuoti bei valdyti savo karjeros plėtotę realizuojant mokymosi visą gyvenimą principą;
- skatinti bendrojo lavinimo ir profesinio rengimo institucijų mokytojus ugdyti mokinius priimti atsakomybę už savo mokymąsi bei tolimesnių studijų kokybę;
- padėti įmonių darbuotojams pasirinkti tolesnį profesinio tobulėjimo kelią;
- aprūpinti politikus objektyvia informacija priimant sprendimus apie tolesnę karjeros projektavimo sistemos plėtotę;
- gerinti bendrojo lavinimo ir profesinio rengimo sistemų bendradarbiavimą bei sąveiką atsižvelgiant į vietinius, regioninius, nacionalinius ir europinius darbo rinkos poreikius;
- mažinti socialinę atskirtį ir didinti darbo rinkos veiksmingumą.

Kokybiškas profesinis konsultavimas ir orientavimas galimi tik žinant įvairias profesijos rinkimosi teorijas, kurias suvokiant ir taikant išsiaiškinama individo raida ir su tuo susiję poreikiai, interesai, gebėjimai ir kt., atsiranda galimybė tai derinti su technologijų, veiklos, rinkos kaita nepažeidžiant žmogaus vertingumo ir individualumo (Barkauskaitė, 2007).

Apibendrinant galima teigti, kad profesinės karjeros planavimas įmanomas tik gerai pažįstant save bei tinkamai išanalizavus darbo rinkos tendencijas. Kiekvieno asmens karjera yra unikali, bei atspindi asmeninį požiūrį į gyvenimą, leidžia išvelgti asmens vertybinę sistemą. Pagrindinis profesinio informavimo ir konsultavimo tikslas - teikti žmonėms kokybišką informaciją apie mokymosi ir įsidarbinimo galimybes, bei garantuoti kokybiškas karjeros konsultavimo paslaugas visiems gyventojams neatsižvelgiant į jų amžių, lytį, tautybę ar gyvenamąją vietą bei socialinę padėtį, pagal individualius ir visuomenės poreikius.

1.6. Karjeros planavimo teoriniai aspektai

Profesinės karjeros planavimo tikslas - skatinti asmenybę būti atsakinga už savo profesinės veiklos tobulinimą ir asmeninės profesinės saviraiškos plėtotę.

Profesinės karjeros planavimo uždaviniai:

- įvertinti asmens bendrųjų gebėjimų spektrą bei jų tobulinimo galimybes profesinėje srityje;
- analizuoti ir vertinti asmeninio mokymosi poreikius bei darbo rinkos tendencijas;
- analizuoti profesinės karjeros plano sudarymo būdus ir numatyti galimas jo keitimo kryptis;
- įvertinti profesinės veiklos keliamus reikalavimus ir jos plėtros pagrindines kryptis bei tendencijas (Laužackas, 2006).

Karjeros samprata. Tarptautinių žodžių žodyne (1995) karjera – veikimo dirva, sritis, apibūdinama kaip greitas ir sėkmingas kilimas tarnyboje, pasiekimas gyvenime.

Karjeros sąvoka literatūroje vartojama keliomis pagrindinėmis prasmėmis:

1. Karjera kaip pasiekimas. Tai daugiausia taikytina pasiekimams darbo aplinkoje.
2. Karjera kaip profesija. Kai kurios profesijos yra labiau prestižiškos, o kai kurios - mažiau.
3. Karjera kaip nuolatinio darbo nuosekli tėsa. Šiuo požiūriu visi žmonės, kurie dirba ir turi darbo istoriją - turi karjerą.
4. Karjera kaip viso gyvenimo įvairių vaidmenų patirties nuosekli seka.

Karjeros kaip elementų sekos supratimas reiškia, jog yra karjeros proceso planavimo ir valdymo galimybė, kad karjera apima ilgą periodą (Sakalas, Šalčius, 1997).

Stanišauskienė, Večkienė (1999) vartoja platesnę karjeros sampratą:

- karjera yra per gyvenimą besitęsianti darbų seka, susijusi su asmenybės pažiūromis ir motyvais, kai jis ar ji veikia tuose darbuose.
- Karjera yra nuostatų ir elgsenų seka, susijusi su darbine patirtimi per visą žmogaus gyvenimą. Karjera yra daugiau nei visuma darbų, asmens turėtų per jo gyvenimą: tai ir mokymasis veikti individualiai, ir tikslų pasiekimas bei ambicijų patenkinimas, atliekant įvairius socialinius vaidmenis.

Minėtos autorės pažymi, kad karjera nėra vienas tikslas, o susideda iš kelių lygmenų. Karjera susideda iš profesionalumo, kultūrinės raidos, savireklamos, formavimo, kontaktų palaikymo. Karjeros projektavimas ir valdymas gali būti apibūdinamas kaip procesas, kurio metu individas:

- renka informaciją, kuri tiesiogiai susijusi su juo ir su darbo pasauliu;

- susikuria savo talentų tikslus, dominančių sričių, vertybių ir norimo gyvenimo stiliaus paveikslą, taip pat darbo srities, specializacijos ir organizacijos alternatyvas;
- remdamasis šia informacija, kuria realius karjeros planus;
- vysto ir realizuoja susikurtą strategiją tam, kad pasiektų tikslus;
- gauna atsakomąją informaciją apie strategijos efektyvumą ir tikslų svarbumą bei aktualumą (Adamonienė, 2006).

K. Pukelis savo publikacijoje (2002) teigia, kad karjeros projektavimas, kaip visą gyvenimą trunkantis procesas, šiuolaikinėje žinių visuomenėje tampa ypač aktualus dėl daugelio priežasčių. Pirma, darbo rinkos poreikių kaita darosi vis spartesnė. Žmonėms vis dažniau tenka keisti veiklos pobūdį. Svarbu tampa ne tik išlikti, bet ir būti konkurencingam bei sėkmingam darbo rinkoje. Kita vertus, žmogaus profesinis pašaukimas, t. y. gabumai tam tikrai veiklai išlieka pastovūs ir nekintantys. Vadinasi, labai svarbu jau jaunystėje pasirinkti tokią profesiją, kuri labiausiai atitiktų prigimtinių profesinių pašaukimą (Pukelis, 2002).

Rinkos ekonomika grįstoje žinių visuomenėje tai ne tik pats svarbiausias, bet ir pats sudėtingiausias uždavinys. Antra, sparti darbo rinkos poreikių kaita bei žinių tapimas esmine sėkmės sąlyga, konkurencija grįstoje rinkos ekonomikoje kelia naujus reikalavimus ir jos subjektų gebėjimams gauti tokių žinių, kurios leistų, kaip minėta, ne tik išlikti, bet ir laimėti konkurencinę kovą. Vadinasi, esminiais gebėjimais žinių visuomenėje tampa tyrimo gebėjimai, kuriuos pasitelkus gaunamos fundamentaliojo arba taikomojo pobūdžio žinios. Bendravimo ir bendradarbiavimo gebėjimai, buvę svarbiausiais informacinėje visuomenėje, nors ir išlieka aktualūs, nustumiami į antrą planą. Bendravimas ir bendradarbiavimas žinių visuomenėje tampa tikslingas ir prasmingas tik tada, kai jis paremtas objektyviomis žiniomis (Pukelis, 2002).

Pagal D. Hall karjeros apibrėžimą, karjera – individualiai suvokiama, suprantama seka nuostatų ir elgsenų, susijusių su darbine patirtimi ir veikla per visą asmenybės gyvenimo laikotarpį. Karjeros sėkmė reikšminga tiek asmenybei, tiek visuomenės požiūriu. Asmenybės lygiu sėkminga karjera yra pagrindinė sąlyga individo socialinei adaptacijai, jo pasitikėjimui savo jėgomis, atsakingumui bei gyvenimo stabilumui, galimybei planuoti savo ateitį. Visuomenės lygiu optimalus jos narių pasiskirstymas į profesinės veiklos sferas teikia galimybę racionaliai panaudoti žmogiškuosius išteklius, o tai įtakoja socialinę pažangą.

K. Pukelis *profesinę karjerą* apibrėžia taip: tai racionalaus profesijos pasirinkimo ir karjeros planavimo rezultatas. Taigi, karjerą galima pradėti planuoti tik tuomet, kai žmogus apsisprendžia dėl profesijos, nes kiekvieną karjeros planą sąlygoja konkrečios profesijos prigimtis. Racionalus profesijos pasirinkimas ir darbo rinkos poreikius atitinkantis karjeros planas yra sėkmingos

profesinės karjeros prielaidos. Vis dėlto, racionalus profesijos pasirinkimas yra svarbesnis, nes suklydus profesijos pasirinkimo etape karjeros planavimas nebus sėkmingas, ir karjera bus planuojama toje profesinėje veikloje, kuri neatitinka žmogaus prigimtinių gabumų, jo profesinio pašaukimo.

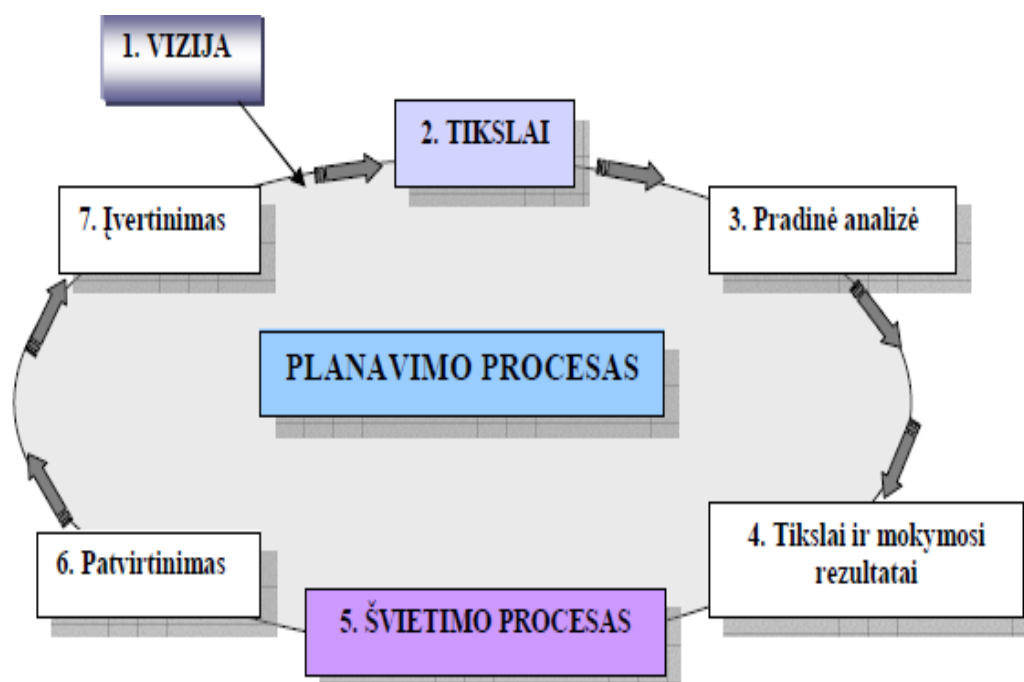
Profesinės karjeros samprata aiškina asmens profesijos pasirinkimą ir karjeros planavimo strategijas: individo gebėjimus, vertybes, interesus. Planuojant profesinę karjerą, konstruojama darbo vertybių sistema, kuri padeda pasirinkti darbą, padaro jį prasmingesniu.

Profesinė karjera - tai racionalaus profesijos pasirinkimo ir karjeros planavimo rezultatas. Būtina pabrėžti, kad karjerą galima pradėti planuoti tik tuomet, kai žmogus apsisprendžia dėl profesijos, t.y. pasirenka profesiją, nes kiekvieną karjeros planą sąlygoja konkrečios profesijos prigimtis. Taigi, racionalus profesijos pasirinkimas ir darbo rinkos poreikius atitinkantis karjeros planas yra sėkmingos profesinės karjeros prielaidos. Vis dėlto pirmoji prielaida – racionalus profesijos pasirinkimas – svarbesnė, nes suklydus profesijos pasirinkimo etape karjeros planavimas nebus sėkmingas - karjera bus planuojama toje profesinėje veikloje, kuri neatitinka žmogaus prigimtinių gabumų - jo profesinio pašaukimo. Kai kuriais atvejais, pavyzdžiui nedarbo atveju, karjeros projektas gali apimti abu profesinės karjeros komponentus: teisingą profesijos pasirinkimą ir racionalų karjeros planą konkrečioje profesinės veiklos srityje. Pastaruoju atveju žmogui reikės tiek profesinio, tiek karjeros konsultavimo paslaugų, taip pat ir atitinkamų tyrimų, kurie padėtų priimti racionalų profesinį ir karjeros sprendimus (Pukelis, 2002). Profesinės karjeros planavimo paskirtis sietina su asmens noru išlikti konkurencingu darbo rinkoje ir asmens saviraiškos per profesinę veiklą poreikiu. Tai dinamiškas procesas, pagrįstas racionaliomis asmens išvalgomis. Profesinės karjeros planavimas įmanomas tik gerai pažįstant save bei tinkamai išanalizavus darbo rinkos tendencijas. Šiuolaikinės karjeros teorijos akcentuoja asmeninės atsakomybės už savo sėkmingą karjerą ribų išplėtimą. Kiekvieno asmens karjera yra unikali bei atspindi asmeninį požiūrį į gyvenimą.

Kučinskienė R. (2003), aptardama psichologinių karjeros teorijų panašumus, teigia, jog didžiausias psichologinių karjeros išvalgų nuopelnas – vidinių, subjektyvių asmenybės savikūros ir saviraiškos siekių pažinimas (Kučinskienė, 2003).

Profesinės karjeros planavimas yra nuolatinis procesas, kurio metu būtina įvertinti dinamiškai kintančių išorės veiksnių svarbą proceso kokybei. Taip pat svarbu peržiūrėti ir tinkamai įvertinti asmeninių prioritetų ryšį su realiomis galimybėmis. Karjeros planavimo gebėjimų ugdymo planavimo ir veiklos modelis pateiktas 3 pav. Profesinės karjeros planavimo proceso sėkmė tiesiogiai priklauso nuo individualiai apibrėžtos vizijos. Jos apibrėžtis įtakoja profesinės karjeros planavimo tikslus, padeda tinkamai suvokti proceso sąlygas. Karjeros planavimo gebėjimų tikslai

turėtų būti įvardijami apsvarsčius asmeninius poreikius, siekius. Pradinė analizė aprėpia teorinių žinių apie profesijų pasaulį, situaciją darbo rinkoje ir praktinių įgūdžių visumą. Turėtų būti numatomi ne tik galimos karjeros poslinkio kryptys, bet ir galimi materialiniai ištekliai (pvz. mokesčiai už mokslą ar kursus). Būtina objektyviai įvertinti bendrųjų gebėjimų lygį, numatyti vietas, kur gali pritrūkti žinių ir/ar gebėjimų. Pradinė asmeninės situacijos analizė padeda suformuluoti mokymosi/tobulėjimo tikslus, bei numatyti tokio mokymosi/tobulėjimo proceso rezultatus.



3 pav. Karjeros planavimo gebėjimų ugdymo planavimo ir veiklos modelis. (Karjeros planavimo įgūdžių ugdymas, 2003)

Siektinų rezultatų įvardijimas leis asmenybei peržiūrėti švietimo proceso galimybes, atrasti tinkamiausius mokymo/mokymosi metodus. Mokymasis kaip kokybiška asmens veikla galima tinkamai išnaudojant jau turimas žinias bei gebėjimus. Švietimo proceso sistemiškumas, atliekamų užduočių grupavimas, refleksijos metodo naudojimas ne tik pajvairina mokymosi veiklą, bet ir harmonizuoja šį procesą. Asmens gebėjimų tobulinimo proceso patvirtinimas reikalingas pasiektų rezultatų įvardijimui bei jų kokybės analizei. Siekiant nustatyti pasiektų mokymosi/tobulėjimų tikslų kokybę, būtina atsižvelgti į proceso sąlygas. Įvertinimas, kaip profesinės karjeros planavimo gebėjimų ugdymo proceso dalis, yra paremtas tikslų pasiekimo analizės rezultatais. Mokymų/kursų

naudingumas, įgytų žinių bei gebėjimų tiesioginis naudojimas veikloje gali sudaryti atskirą vertinimo kriterijų grupę (Jovaiša, 1999). XX a. labai ryškiai atsiskleidžia dviejų karjeros modelių kaita. *Organizacinės (biurokratinės) ir asmeninės (šiuolaikinės) karjeros modelių palyginimas (1 lentelė)*:

- Organizacinės karjeros modelyje dominuoja organizacijos tikslai ir sprendimai, o asmeninės karjeros modelyje - asmenybės tikslai ir sprendimai;
- Organizacinėje karjeroje dominuoja vertikalus kilimas, asmeninėje karjeroje galima tiek vertikali, tiek horizontali kryptis įskaitant ne tik darbo bet ir mokymosi organizaciją (judėjimą vienoje ar keliose organizacijose vienu metu, dirbant savo susikurtoje darbo vietoje, kaitaliojantis darbo ir mokymosi periodams, derinant darbą su kitais reikšmingais socialiniais įvykiais – šeima, laisvalaikiu ir pan.);
- Organizacinė karjera prieinama tik daliai žmonių, dirbančių didelėse ir hierarchiškose organizacijose, o asmeninę karjerą gali susikurti kiekvienas to siekiantis;
- Organizacinėje karjeroje atsakomybę už ilgalaikius savo darbuotojų karjeros siekius prisiima darbdaviai, asmeninėje karjeroje - pats asmuo;
- Organizacinėje karjeroje darbuotojų judėjimo galimybės tarp mokymosi ir darbo yra ribotos organizacijos suinteresuotumo ir išteklių, o asmeninėje - pirmiausia priklauso nuo asmenybės;
- Organizacinės karjeros trukmė yra labiau ribota laiko atžvilgiu, t. y. baigiasi išėjus į pensiją, tuo tarpu asmeninė karjera tęsiasi visą gyvenimą, todėl organizacinėje karjeroje dominuojantis komponentas yra jos struktūra, o asmeninėje karjeroje - procesualumas (tęstinumas visą gyvenimą);
- Kitaip nei organizacinės karjeros garantuojamas nuolatinis nuoseklus užimtumas, asmeninėje karjeroje nuolatinis užimtumas nebėra didžiausia vertybė, atvirkščiai, jo pertrūkiai gali būti naudojami naujiems profesiniams ir gyvenimiškiems įgūdžiams įgyti ir vertinami teigiamai (Jovaiša, Orenienė, 2003).

Biurokratinės ir šiuolaikinės karjeros modelių skirtumai
(Kučinskienė, 2003 p. 39)

<i>Karjeros sampratos kriterijai</i>	BIUROKRATINĖ KARJERA	ŠIUOLAIKINĖ KARJERA
KARJEROS MODELIS	<i>Vientisa hierarchinė struktūra, įtvirtinta organizacijoje; „karjeros laiptai“</i>	<i>Lanksti nevientisa struktūra, neįtvirtinta organizacijoje</i>
KARJEROS SĖKMĖS MATAS	<i>Individualūs laimėjimai (statusas, atlyginimas ir kt.) tam tikrame amžiuje lyginami su kitų tokio pat amžiaus žmonių laimėjimais</i>	<i>Savirealizacijos, asmens laisvės, individualaus požiūrio į sėkmę tenkinimas</i>
KARJEROS ATEITIES PLANAVIMAS	<i>Numatoma, aiški, susijusi su organizacija</i>	<i>Sunkiai nuspėjama, susijusi su žmogaus kompetencija pasirinktų tikslų atžvilgiu.</i>
SOCIALINIS (MATERIALINIS) SAUGUMAS	<i>Stabilus, aiškios ateities progresijos kontekste</i>	<i>Reliatyvus, priklauso nuo daugelio asmeninių ir socialinių veiksnių.</i>
ŽMOGUI KELIAMI REIKALAVIMAI	<i>Paklusnus, gerai atlieka įprastą užduotį, būtini specifiniai profesiniai įgūdžiai</i>	<i>Novatoriškas, iniciatyvus, kūrybiškas neapibrėžtoje darbo aplinkoje, būtinas karjeros „portfelis“ (karjeros kompetencija, kai derinami specifiniai ir universalūs įgūdžiai)</i>

Profesinės karjeros planavimas tampa aktualių asmenybės vykdomu veiksmu, tiesiogiai siejamu su savimone. Profesinės karjeros planavimas tampa asmenine kiekvieno visuomenės nario atsakomybe - kiekvienas skirtingai suvokia pasaulį, turi savitus lūkesčius, siekius bei viltis. Dėl šios priežasties neįmanoma įgyvendinti kito asmens profesinės karjeros plano. Tokiame individualizuotame profesinės veiklos suvokimo kontekste ypač aktualiais pripažįstami profesinės karjeros planavimo gebėjimai.

Šiuo metu yra akivaizdžios asmeninės karjeros modeliui palankaus konteksto formavimosi tendencijos. Kiekvieno žmogaus, organizacijos ir visuomenės klestėjimas priklauso nuo to, kiek pavyksta surasti asmeniškai ir socialiai reikšmingus tikslus, įprasminančius būtį šiame pasaulyje. Todėl didžiausia problema, kylanti visuomenėse, kuriose mažėja organizacinės karjeros modeliui reikiamų prielaidų, yra tai, kaip individai ir organizacijos sugebės rasti naujus karjeros valdymo būdus dabartinių ir ateities darbo pasaulio kaitos tendencijose. Todėl formuojasi šiuolaikinės asmenybės idealas - savivaldi asmenybė, gebanti autonomiškai ir racionaliai kurti ir įgyvendinti savo karjerą moderniomis socialinės rizikos ir neapibrėžtumo sąlygomis. Sudėtingi uždaviniai kyla bendrojo lavinimo ir profesinio ugdymo sistemoms, siekiančioms atliepti šiuos

ugdytinių poreikius ir išugdyti asmeninės karjeros valdymui reikalingus gebėjimus (Kučinskienė, 2003).

Visuomenėje egzistuojanti karjeros samprata bei šios sampratos tendencijos diktuoja atitinkamus rengimosi karjerai tikslus bei sąlygoja tų tikslų sąlygojimo galimybes. Svarstant rengimosi karjerai klausimus, būtina įvertinti Lietuvoje išryškėjusią karjeros sampratos specifiką, ypačiai – neigiamo požiūrio į karjerą paplitimą. Pastarasis požiūris gali silpninti žmonių motyvaciją, rengtis karjerai bei apsunkinti teisinių ir kitų rengimosi karjerai prielaidų kūrimą (Stanišauskienė, 2004).

Apibendrinant galima teigti, kad profesinės karjeros planavimo tikslas – skatinti asmenybę būti atsakinga už savo profesinės veiklos tobulinimą ir asmeninės profesinės saviraiškos plėtotę. Profesinės karjeros planavimo pagrindinis uždavinys - įvertinti asmens bendrųjų gebėjimų spektrą bei jų tobulinimo galimybes profesinėje srityje. Baigiamojo darbo autorės nuomone, karjeros planavimas naudingas tiek organizacijai, tiek darbuotojams. Karjeros planavimo nauda organizacijai pasireiškia tuo, kad iš anksto paruošiami žmonės organizacijos pareigybėms užimti, darbuotojai yra motyvuojami tobulėti, siekti geresnių darbo rezultatų. Karjeros planavimo nauda darbuotojui ta, kad patenkina darbuotojų profesinio augimo poreikius ir garantuoja didesnę darbo užmokestį, aukštesnį statusą, prestižą, pagarbą ir pan.

1.7. Veiksniai, įtakoiantys profesinės karjeros raidą

Socialiniai veiksniai. Didžiausią įtaką karjeros vystimuisi turi šie socialiniai veiksniai:

1. Socialinė klasė;
2. Lytis;
3. Etninė kilmė;
4. Gyvenamoji vieta.

Socialinė kilmė yra informatyviausias karjeros potencinių galimybių prognozavimo rodiklis. Lytis dažniausiai pasireiškia kaip ribojanti profesijos pasirinkimą. Etninė kilmė dar labiau susiaurina tautinių mažumų karjeros galimybes. Gyvenamosios vietos charakteristikos (didelis ar mažas miestas, kaimas, atstumas iki mokymosi ar darbo institucijų ir kt.) yra ypač reikšmingos įsidarbinimo ir bedarbystės tikimybės atžvilgiais. Galima sakyti, kad didžiausias galimybes siekti karjeros turi vidurinio ir aukščiausiojo socialinio sluoksnio vyriškos lyties asmenys, priklausantys dominuojančiai valstybėje tautinei grupei ir gyvenantys dideliuose miestuose. Jie turi pakankamai gerų galimybių įgyti pageidaujamą išsilavinimą, rinktis patrauklią aukšto prestižo profesinės veiklos

sritį. (Kučinskienė, 2003). Mažų miestelių, kaimiškų vietovių jaunimui ženkliai sunkiau siekti profesinės karjeros dėl geografinės padėties. Galimybių struktūros teorijose remiamasi nuostata, kad žmonės socializacijos ir ugdymo procesų metu parengiami pasirinkti tai, kas prieinama pagal jų padėtį visuomenėje, kas atitinka jų galimybes.

Reikšmingiausiais veiksniais profesinės karjeros vystimuisi yra šie:

1. priklausomybė socialinei klasei: tėvų išsilavinimas, profesija ir pajamų dydis, etninė kilmė, gyvenamosios vietos pobūdis;
2. namų aplinka: šeimos vertybės, tėvų gyvenimo stilius, vaikų auklėjimo metodai, brolių, seserų įtaka;
3. mokymasis ir mokykla: pažangumas, santykiai su bendraamžiais ir mokytojais, mokyklos vertybės ir jų priimtinumas mokiniui;
4. vaidmenų suvokimas: individo samprata apie save kaip lyderį, atstumtąjį, izoliuotąjį ir pan., savivokos ir kitų nuomonės atitikimo lygis;
5. socialinis spaudimas vertinti tam tikras profesijas kaip tinkamas jam ir jas rinktis

(Kučinskienė, 2003)

Psichologiniai veiksniai.

Kadangi kiekvieno asmens karjera yra unikali, tai svarbiausias vaidmuo ir atsakomybė už karjerą tenka pačiam individui. Neįmanoma planuoti kito žmogaus karjeros, nes tik pats individas žino savo tikslus ir lūkesčius. Galima išskirti tris pagrindines psichologinių karjeros vystymo veiksmų grupes:

1. Vertybės, įgūdžiai, patirtis, apsisprendimas su kurių pagalba asmuo progresuoja per daugelį savo asmeninio tapatumo, ugdymo(si), profesijos ir karjeros pakopų.
2. Sprendimų priėmimo procesas, kai rinkdamasis asmuo išreiškia savo asmeninį tapatumą.
3. Funkciniai ryšiai tarp laiko, socialinių struktūrų ir asmeninių savybių (Herr, Cramer, Niles, 2004).

Petkevičiūtė R., Lileikienė T. (2003) išskiria tokius karjeros vystymo psichologinius veiksmus:

- *Profesinės savimonės branda.* Žmogaus subrendimas rinktis profesiją yra asmenybės gebėjimas sąmoningai pasirinkti atitinkamą darbo rūšį ir kelią specialybei įgyti. Vienas iš subrendimo veiksmų, renkantis profesiją yra patirtis (žinios, mokėjimai, įgūdžiai).
- *Intelektas ir specialieji gabumai.* Suprasti savo polinkius ir poreikius, analizuoti galimybes, suprasti gyvenimo ir darbo tikslus bei visą tai apsvarstyti reikia sąmoningumo.
- *Poreikiai.* Yra skiriami materialiniai, dvasiniai ir socialiniai poreikiai.

- *Interesai.* Profesinis interesas suprantamas kaip poreikis susipažinti su profesija ir ją tirti, ilgalaikis gilinimasis.
- *Vertybės.* Vystant karjerą yra svarbi ir vertybinių orientacijų struktūra, ypač dominuojančios vertybės, formuojamos poreikių ir interesų. Vertybės asmenybės struktūroje įgyja idealų, siekių, gyvenimo tikslo ir prasmės formas.
- *Charakteris.* Karjeros vystymo procese tam tikrą vaidmenį atlieka ir žmogaus charakteris bei temperamentas. Charakteringomis asmenybės savybėmis vadiname individualų elgesio ir veiklos stilių bei tuos intelekto, motorikos, kryptingumo, jausmų ir valios bruožus, kurie ryškiausiai apibūdina individą.

Taigi, planuojant ir vystant karjerą, būtina pripažinti kiekvienos asmenybės individualumą, kuris yra daugelio veiksnių sąveikos rezultatas. Šiame kontekste susiformavusios vertybės, interesai, gebėjimai, elgsena, bei individo poreikiai yra labai reikšmingi sėkmingam karjeros vystimuisi.

Apibendrinant pirmą skyrių, galima teigti, jog profesinis ugdymas(is) - integrali visuminio asmenybės ugdymo dalis. Profesinio ugdymo tikslas yra sąmoninga, kūrybinga, savarankiška, veikli, tautos ir valstybės reikmėms subrendusi, demokratinės visuomenės kūrimo dalyvaujanti, nuolat besimokanti asmenybė, kuri turėtų konkurencingą profesinę kvalifikaciją, gebėtų panaudoti savo dalykines, profesines ir bendražmogiškas vertybes, savarankiškai orientuotis ir adaptuotis sparčiai kintančiame ekonominiame, socialiniame, politiniame ir kultūriniame gyvenime. Lyginant su kitais švietimo sistemos lygmenimis, Lietuvoje profesinis mokymas yra labai mažai išplėtotas. Dabartinėje profesinio mokymo sistemoje egzistuoja prieštaravimai tarp mokinių asmenybės profesinio kryptingumo ir pasirinktų mokymo(si) programų turinio. Profesinės karjeros planavimas yra nuolatinis procesas, kurio metu būtina įvertinti dinamiškai kintančių išorės veiksnių svarbą proceso kokybei. Karjera yra integrali kokybiškai atliekamų per visą žmogaus gyvenimą socialiai reikšmingų profesinių ir kitų vaidmenų visuma. Ji yra vienas iš svarbiausių asmenybės tapatumo, jos savigarbos ir saviraiškos, socialinio statuso ir gyvenimui reikalingų pajamų šaltinis. Šiuolaikiniame pasaulyje egzistuoja organizacinės ir asmeninės karjeros modeliai.

Lietuvoje egzistuoja specifinės sąlygos žmogaus karjeros vystimuisi, įtakotos ekonominės, vadybinės ir moralinės krizės, bei nacionalinių ypatumų sąlygotos vidinės žmogaus savybės.

Planuojant karjerą, būtina pripažinti kiekvienos asmenybės individualumą, kuris yra daugelio veiksnių (sociokultūrinės kilmės, genetinio paveldo, asmeninės ir mokymosi patirties, šeimos santykių, bendruomenės išteklių ir kt.) sąveikos rezultatas. Šiame kontekste susiformavusios vertybės, interesai, gebėjimai, elgsena, bei individo poreikiai yra reikšminga karjeros vystymo prielaida.

2. PROFESINĖS MOKYKLOS MOKINIŲ RENGIMO KARJERAI PROBLEMŲ IR GALIMYBIŲ EMPIRINIS TYRIMAS

2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas

Siekiant išsiaiškinti mokinių rengimo(si) karjerai galimybes ir problemas profesinėje mokykloje, remiantis mokinių ir mokytojų požiūriu, buvo atliekamas lokalus, kiekybinis tyrimas. Empiriniam tyrimui atlikti buvo pasirinkti kiekybiniai - anketiniai apklausos metodai. Tyrimo anketos (žr.1 PRIEDAS, 2 PRIEDAS) ir programa sudarytos remiantis teorine mokslinės literatūros analize.

Anketinės apklausos metodas numato duomenų rinkimą naudojant anketos blanką (apklausos lapą, klausimyną), kuriame suformuluoti ir tam tikra tvarka išdėstyti klausimai skirti respondentams. Apklausos dalyku paprastai būna subjektyvi, vertinanti respondento nuomonę apie elgesio motyvus, vertybines orientacijas, kasdieninės veiklos veiksnius, požiūris į aplinką.

Anketinės apklausos metodo privalumai:

- Užtikrina pakankamą atrankos dydį.
- 100 – procentinis arba artimas jam anketų sugrąžinimo lygis.
- Galimybė apklausėjui instruktuoti respondentus (iškilus būtinybei, pvz., nesuvokiant klausimo esmės).
- Galimybė respondentams pasikonsultuoti su apklausos organizatoriumi (minimaliai).
- Galimybė apklausėjui kontroliuoti situaciją: sekti atsakymo į klausimus eigą, gauti papildomą informaciją stebėjimo būdu.
- Pagal respondentų reakciją, preliminarai spręsti apie problemos reikšmingumą, anketos klausimų sudarymo ir išdėstymo techniką.

Anketos klausimų tikslas - nuodugniau pažinti tiriamąjį reiškinių, gauti išsamesnės informacijos apie elgesio pobūdį. Šis tyrimo metodas labai patogus, nes užima palyginti mažai laiko, gaunama pakankamai išsami informacija apie tyrimo objektą.

Tyrimo duomenų analizei naudojama Excel (2003) programa ir SPSS 11.5 versija (Statistic Package for Social Sciences). Duomenų analizei buvo naudojamos šios duomenų ryšio charakteristikos:

- Mann-Whitney U testas skirtas nustatyti skirtumo tarp dviejų nesusietų imčių reikšmingumui. Abiejose imtyse duomenys turi būti pateikti rangų arba santykinėse skalėse.

- Kruskal - Wallis H kriterijus skirtas reikšmingo skirtumo tarp kelių (trių ir daugiau) nesusietų rangų skalėje pateiktų imčių nustatymui.
- Chi kvadrato kriterijus (χ^2). Šiuo kriterijumi buvo palyginami dviejų ir daugiau kintamųjų dažniai tarpusavyje, nustatomas dviejų ir daugiau nominalinių kintamųjų ryšys.
- Spirmeno ranginės koreliacijos koeficientas. Šiuo koeficientu buvo nustatomas ir išmatuojamas dviejų ranginių kintamųjų statistinis ryšys.
- Spirmeno koreliacijos koeficientas skaičiuojamas, kai imtis pateikta rangais, balais ar kitais netiesioginiais vertinimais. Jis taikomas tais atvejais, kai:
 - Viena ar abi imtys yra neparametriniai duomenys;
 - Nei viena iš parametrinių imčių nepasiskirsčiusi pagal normalųjį dėsnį.

2.2. Tyrimo imtis

Apklausa atlikta Mažeikių politechnikos mokykloje 2009 m. lapkričio mėn. Anketas užpildė 53 mokytojai (100 proc.): 31 profesijos mokytojas ir 22 bendrojo lavinimo mokytojai. Į anketos klausimus atsakinėjo : I, II, III kursų visų specialybių moksleiviai. Išdalinta 280 anketų. 257 naudojamos rezultatams apskaičiuoti, 23 – netinkamos. Iš viso 2009 - 2010 m.m. mokykloje mokosi 626 mokiniai. Apklausoje dalyvavo 41 proc. mokinių.

2 – 6 lentelėse pateikti demografiniai tyrimo duomenys. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį: žr. 2 lentelėje

2 lentelė

Tiriamųjų pasiskirstymas pagal lytį (n = 310)

	Lytis	Dažnis	Proc.
Mokytojai	Vyras	15	28,3%
	Moteris	38	71,7%
Moksleiviai	Vyras	215	83,7%
	Moteris	42	16,3%
Iš viso		310	100%

Tyrime penkis kartus daugiau dalyvavo moksleivių vyrų negu moterų. Tai lėmė mokinių skaičius mokykloje pagal lytį. Mokykloje mokosi 87 proc. vyrų ir 13 proc. moterų.

Apklausoje dalyvavusių moksleivių pasiskirstymas pagal kursą: žr. 3 lentelėje.

3 lentelė

Moksleivių pasiskirstymas pagal kursus (n = 257)

Kursas	Dažnis	Proc.
1 kursas	73	28.4%
2 kursas	109	42.4%
3 kursas	75	29.2%
Iš viso	257	100%

Apklausoje dalyvavusių moksleivių pasiskirstymas pagal specialybes: žr. 4 lentelėje.

4 lentelė

Moksleivių pasiskirstymas pagal specialybes (n = 257)

Specialybė	Dažnis	Proc.
Statybininkas	39	15.2%
Stalius	36	14.0%
Apdailininkas	47	18.3%
Suvirintojas	50	19.4%
Elektros įrenginių montuotojas	37	14.4%
Naftos produktų operatorius	48	18.7%
Iš viso	257	100%

Tyrime dalyvavo 31 profesijos mokytojas ir 22 bendrojo lavinimo dalykų mokytojai žr. 5 lentelė

5 lentelė

Mokytojų pasiskirstymas pagal dalykinę kategoriją (n = 53)

Dalykinė kategorija	Dažnis	Proc.
Profesijos mokytojas	31	58,5%
Bendrojo lavinimo dalyko mokytojas	22	41,5%
Iš viso	53	100%

6 lentelėje matome mokytojų pasiskirstymą pagal kvalifikacinę kategoriją.

6 lentelė

Mokytojų pasiskirstymas pagal kvalifikacinę kategoriją (n = 53)

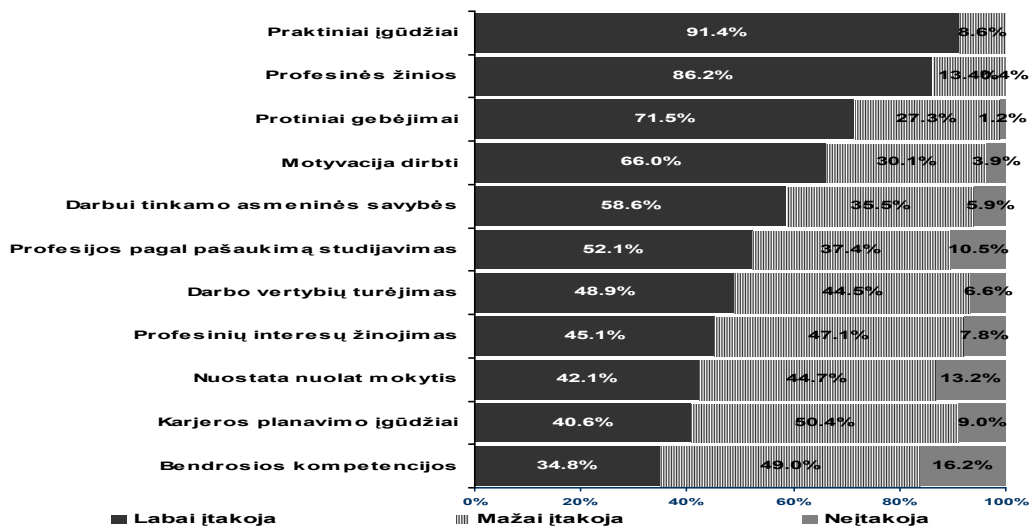
Kvalifikacinė kategorija	Dažnis	Proc.
Mokytojas	30	56,6%
Vyr. mokytojas	21	39,6%
Metodininkas	2	3,8%
Iš viso	53	100%

2.3. Tyrimo rezultatų analizė

2.3.1. Mokinių nuomonės apie rengimąsi karjerai analizė

Kiekvieno asmens karjera yra unikali, bei atspindi asmeninį požiūrį į gyvenimą. Profesinės karjeros planavimo proceso sėkmė tiesiogiai priklauso nuo individualiai apibrėžtos vizijos. Jos apibrėžtis įtakoja profesinės karjeros planavimo tikslus, padeda tinkamai suvokti proceso sąlygas.

Karjeros planavimo gebėjimų tikslai turėtų būti įvardijami apsvačius asmeninius poreikius, siekius. Kučinskienė R. (2003), aptardama psichologinių karjeros teorijų panašumus, teigia, jog didžiausias psichologinių karjeros išvalgų nuopelnas – vidinių, subjektyvių asmenybės savikūros ir saviraiškos siekių pažinimas. Atliekant mokinių apklausą ir buvo siekta sužinoti, kokie vidiniai veiksniai įtakoja mokinių sėkmingą rengimąsi karjerai (žr.4 pav.).



4 pav. Vidinių veiksnių įtaka rengiantis karjerai (n = 257)

Gauti duomenys rodo, jog didžioji dauguma respondentų, 91,4 proc. mano, kad sėkmingai profesinei karjerai didžiausią įtaką turi praktiniai įgūdžiai, 88,2 proc. svarbios profesinės žinios, 71,6 proc. mano, kad protiniai gebėjimai. Nemaža dalis, 66 proc., mano, kad sėkmingą karjerą įtakoja motyvacija dirbti, o daugiau nei pusė renkasi asmenines savybes ir profesijos pagal pašaukimą studijavimą. Darbo vertybių turėjimas ir profesinių interesų žinojimas, beveik pusės apklausoje dalyvavusių mokinių požiūriu, mažai įtakoja. Daugiau nei pusė, 60,4 proc. apklausoje dalyvavusių jaunuolių mano, kad karjeros planavimo įgūdžiai mažai įtakoja sėkmingą rengimąsi karjerai. Galima daryti prielaidą, kad nemaža dalis respondentų nepakankamai įvertina karjeros

planavimo svarbą. Beveik pusė apklausos dalyvių mano, kad profesinių interesų žinojimas ir bendrosios kompetencijos mažai įtakoja sėkmingą rengimąsi karjerai.

Mann - Whitney U testu tikrinta, kaip vidinių veiksnių įtaką sėkmingam rengimuisi karjerai vertina merginos ir vaikinai: žr. 7 lentelėje. Buvo užfiksuoti statistiškai reikšmingi skirtumai vertinant praktinius įgūdžius ir profesinių interesų žinojimą.

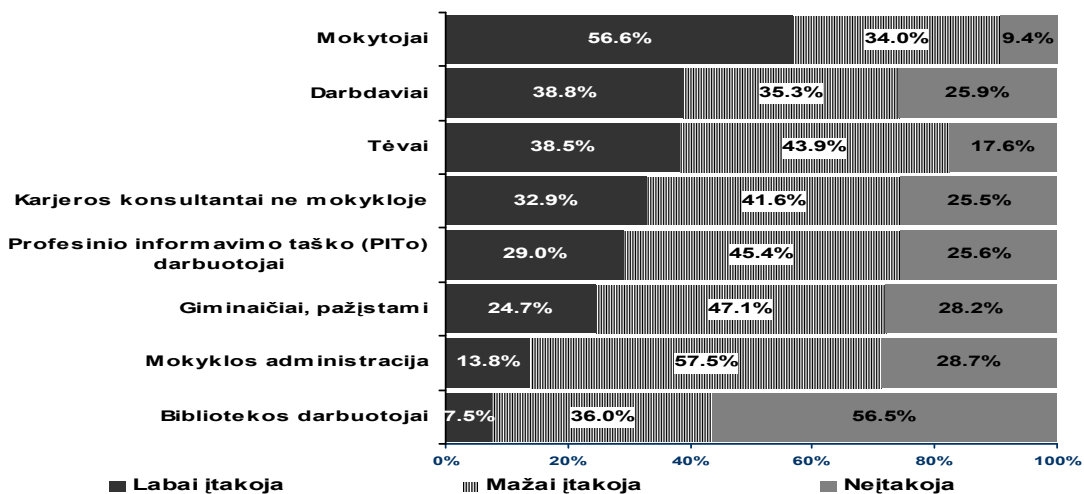
7 lentelė

Vidinių veiksnių įtaka rengiantis karjerai (n = 257)

Vidiniai veiksniai	Rangų vidurkiai		Statistinio reikšmingumo lygmuo, p
	Moterys (N = 42)	Vyrai (N = 215)	
Profesinės žinios	129,94	127,02	0,693
Praktiniai įgūdžiai	<u>118,58</u>	<u>131,03</u>	0,040
Protiniai gebėjimai	131,87	127,84	0,681
Karjeros planavimo įgūdžiai	124,18	129,35	0,645
Motyvacija dirbti	121,00	129,97	0,386
Profesinių interesų žinojimas	<u>145,87</u>	<u>124,58</u>	0,049
Darbo vertybių turėjimas	123,88	129,41	0,620
Darbui tinkamo asmeninės savybės	135,94	127,04	0,412
Bendrosios kompetencijos	129,34	126,55	0,807
Nuostata nuolat mokytis	134,45	127,93	0,569
Profesijos pagal pašaukimą studijavimas	125,68	129,65	0,724

Vaikinų vertinimu didesnę įtaką sėkmingam profesiniam pasirengimui turi praktiniai įgūdžiai ((p=0,040), merginų – profesinių interesų žinojimas ((p=0,049).

Lyginant pagal kursus, statistiškai reikšmingų skirtumų nebuvo užfiksuota (žr.3 PRIEDAS) Buvo tiriama, kokie asmenys turi įtakos sėkmingam mokinių rengimuisi karjerai (žr.5 pav.).

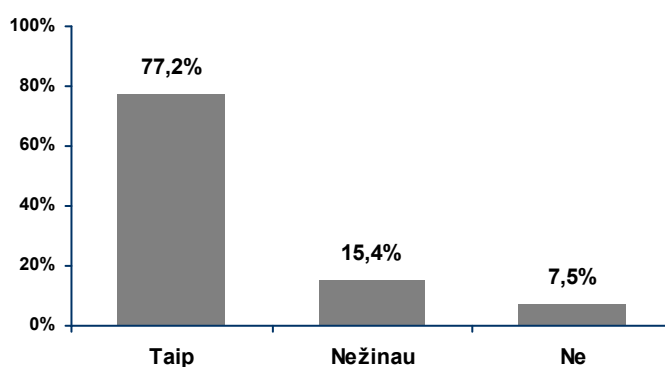


5 pav. Asmenų įtaka rengiantis karjerai (n = 257)

Daugiau nei pusė respondentų apie 60 proc. savo atsakymuose nurodė, jog labiausiai įtakojo mokytojai. Šiek tiek daugiau nei trečdalis atsakė, jog tėvai, karjeros konsultantai ne mokykloje, darbdaviai. Profesinio orientavimo (toliau-PIT) darbuotojai neturėjo didesnės įtakos mokinių karjeros planavimui, nes beveik pusė, 45,4 proc. nurodė, jog minėti darbuotojai mažai įtakojo rengiantis karjerai. Nedaug įtakos turėjo ir gimimaičiai (24,7 proc.), mokyklos administracija (13, 8 proc.), mažiausiai įtakojo bibliotekos darbuotojai – 7,5 proc.

Lyginant lyties aspektu, statistiškai reikšmingi skirtumai nebuvo užfiksuoti (žr. 4 PRIEDAS). Statistiškai reikšmingas skirtumas užfiksuotas lyginant pagal kursus. Trečio kurso studentai nurodė, kad jų sėkmingą rengimąsi karjerai įtakoja darbdaviai ($p=0,029$): (žr. 5 PRIEDAS). Galima daryti prielaidą, kad baigiamajame kurse mokiniai, siekdami integruotis darbo rinkoje, dažniau bendrauja su darbdaviais. Taip pat akcentuotinas svarbus mokyklos pedagogų vaidmuo sėkmingam mokinių rengimuisi karjerai. Baigiamojo darbo autorės nuomone, mokytojai daro didelę įtaką moksleivių apsisprendimui pasirinkti vieną ar kitą mokslo instituciją, tad profesinio mokymo populiarumą stipriai įtakoja ir mokyklos pedagogų požiūris į profesinį mokymą. Tenka pripažinti, kad dalis šių dienų pedagogų profesinį mokymą traktuoja kaip mažiau profesinių kompetencijų reikalaujantį ugdymo procesą, tai neigiamai įtakoja moksleivių apsisprendimą pasirinkti profesinio mokymosi procesą.

Tiriant mokinius, buvo įdomu sužinoti, ar jiems reikalingi užsiėmimai susiję su rengimusi karjerai (žr.6 pav.)

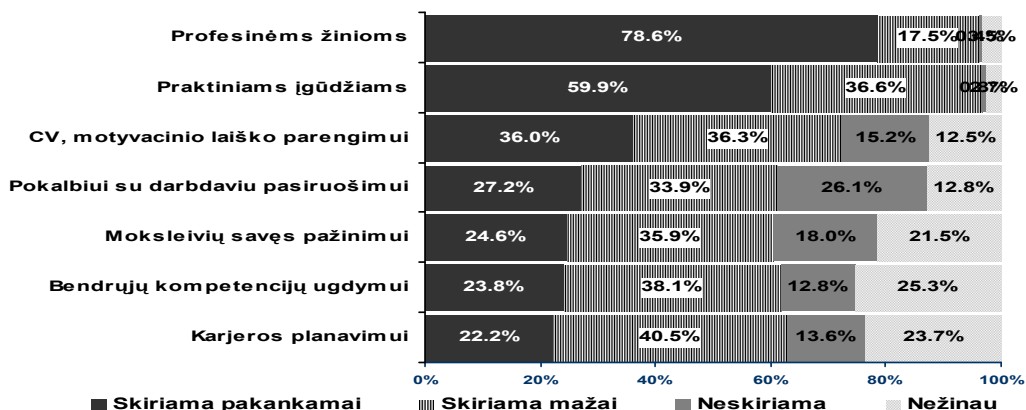


6 pav. Užsiėmimų, susijusių su rengimusi karjerai, reikalingumas (n = 257)

Analizuojant gautus duomenis, matome, kad didžioji dauguma apklausoje dalyvavusių mokinių, 77,2 proc., rinkęsi įvairius užsiėmimus susijusius su rengimusi karjerai. Tik labai mažas dalis, apie 8 proc. mano, kad jiems tokie užsiėmimai nereikalingi.

Daugelio mokslininkų nuomone, profesinės karjeros planavimas yra nuolatinis procesas, kurio metu būtina įvertinti dinamiškai kintančių išorės veiksnių svarbą proceso kokybei. Todėl

buvo labai svarbu sužinoti, kiek laiko profesinio rengimo įstaigoje skiriama karjeros planavimui, profesinėms žinioms, praktiniams įgūdžiams ir kt. (žr. 7 pav.)



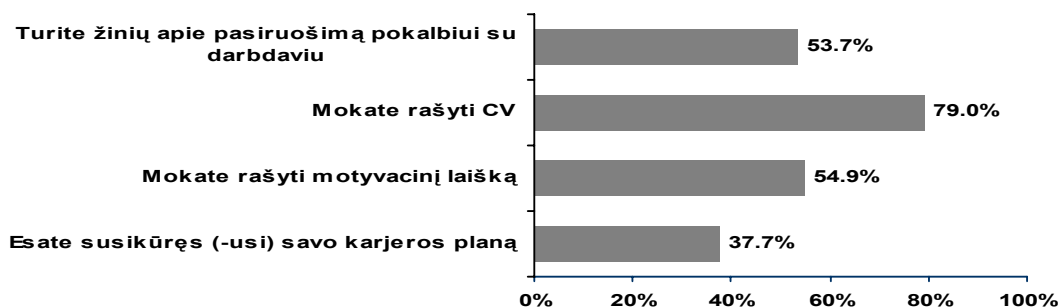
7 pav. Rengimo(si) karjerai sritims skiriamas laikas (n = 257)

Gauti tyrimo rezultatai leidžia daryti prielaidą, jog karjeros planavimui skiriama tik apie penktadalį viso ugdymosi laiko (22,2 proc.). Nemaža dalis, apie 41 proc. respondentų mano, jog per mažai profesinėje mokykloje skiriama laiko karjeros planavimui, 13,6 proc. mano, kad visai neskiriama. Pagal mokinių atsakymus matome, kad daugiausia dėmesio skiriama profesinių žinių gilinimui - apie 78,6 proc., praktiniams įgūdžiams formuoti – 59,9 proc. ir daugiau nei trečdalis – CV, motyvacinio laiško rengimui. Bendrųjų kompetencijų, savęs pažinimui, pokalbiui su darbdaviu - skiriama apie penktadalį viso ugdymosi laiko.

Tai rodo, jog nėra pakankamai formuojami karjeros planavimo įgūdžiai. Be savęs pažinimo, bendrųjų kompetencijų sudėtinga pasirinkti tinkamą profesiją, būti aktyviu darbo rinkos dalyviu.

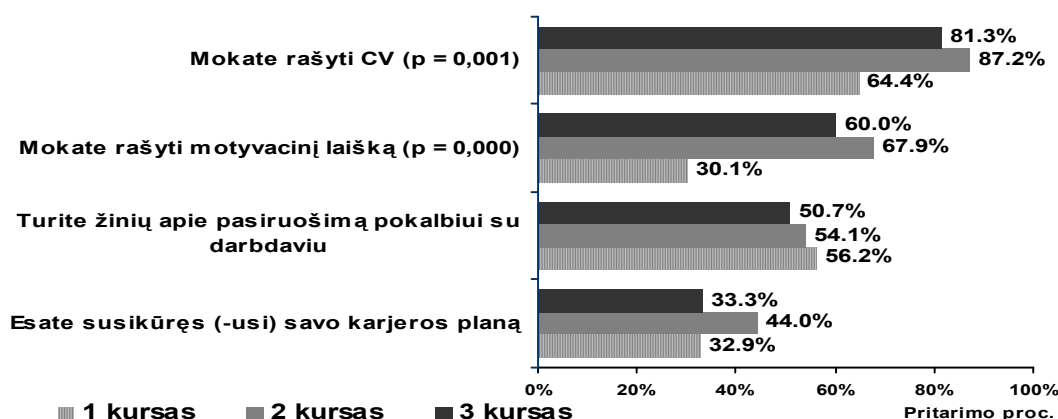
Gauti rezultatai rodo, kad tyrime dalyvavę profesinės mokyklos mokiniai gauna nemažai profesinių žinių, praktinių įgūdžių.

Kadangi magistro darbe viena iš iškeltų hipotezių sietina su karjeros planavimu, tai aktualu buvo nustatyti, kiek apklausoje dalyvavusių mokinių turi sudarytus savo karjeros planus (žr. 8 pav.)



8 pav. Mokinių praktiniai įgūdžiai, susiję su rengimusi karjerai (n = 257)

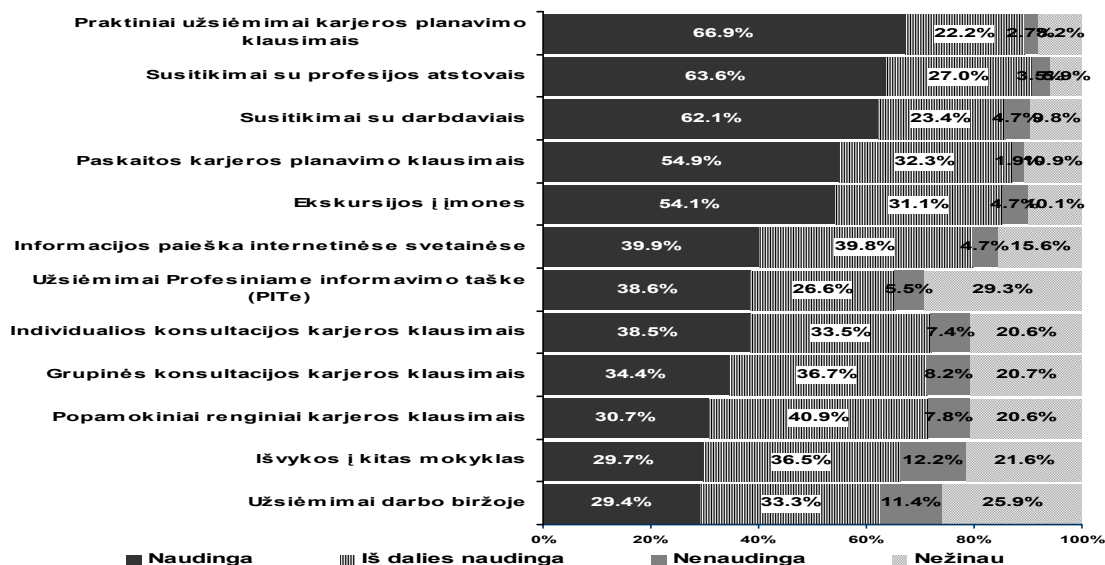
Gauti duomenys rodo, kad didžioji dauguma respondentų, 79 proc., moka rašyti CV, daugiau nei pusė - turi žinių apie pasiruošimą pokalbiui su darbdaviu (53,7 proc.) ir moka rašyti motyvacinį laišką (54,9 proc.). Apie 40 proc. mokinių turi susikūrę savo karjeros planą. Tai rodo, kad nemaža dalis mokinių turi praktinių žinių ir įgūdžių reikalingų darbinantis. Truputį mažesnė dalis turi praktinių karjeros planavimo įgūdžių. Patikrinus tyrimo rezultatus Kruskal – Wallis H kriterijumi paaiškėjo, kad antro ir trečio kursų moksleiviai turi šiek tiek daugiau praktinių įgūdžių, susijusių su rengimusi karjerai, negu pirmakursiai (žr. 9 pav.)



8 pav. Mokinių praktinių įgūdžių, susijusių su rengimusi karjerai, pasiskirstymas pagal kursus (n = 257)

Geriausiai savo įgūdžius įvertino antrakursiai. Statistiškai reikšmingi skirtumai užfiksuoti pasirinkimuose „mokate rašyti CV (p=0,001) ir „mokate rašyti motyvacinį laišką (p=0,000).

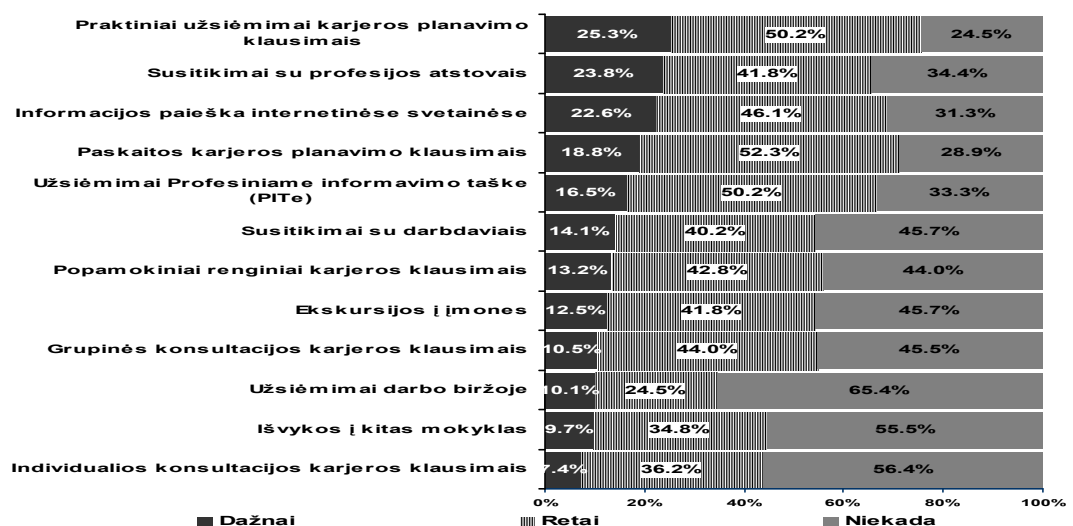
Apklausoje dalyvaujančių mokinių buvo paprašyta įvardinti, kurios veiklos jiems naudingiausios rengiantis profesinei karjerai (žr.10 pav.).



10 pav. Užsiėmimų naudingumas, rengiantis profesinei karjerai (n = 257)

Pagal gautus rezultatus matyti, kad didžioji dauguma respondentų, apie 70 proc. norėtų daugiau praktinių užsiėmimų karjeros planavimo klausimais. Panašus skaičius mokinių mano, kad reiktų susitikimų su darbdaviais, profesijų atstovais. Daugiau nei pusė rinkęsi paskaitas karjeros klausimais ir ekskursijas į įmones. Apie trečdalį mokinių mano, kad būtų naudingi užsiėmimai profesinio informavimo (toliau-PIT) taške. Individualias konsultacijas nurodo kaip naudingas 38,5 proc. mokinių, grupines - šiek tiek mažiau, apie 35 proc.. Mažiausiai naudingas veiklas mokiniai nurodo popamokinius renginius, išvykas į kitas mokyklas ir užsiėmimus darbo biržoje, tai sudaro apie 30 proc. apklausoje dalyvavusių mokinių. Apibendrinant galima teigti, kad didžioji dauguma moksleivių mano jog praktiniams užsiėmimams karjeros planavimo klausimais yra skiriama nepakankamai laiko.

Į klausimą, kaip dažnai vyksta užsiėmimai rengimosi karjerai klausimais, gauti tokie rezultatai (žr. 11 pav.)



11 pav. Vykstantys užsiėmimai, susiję su rengimusi karjerai (n = 257)

Pusė respondentų nurodo, kad praktiniai užsiėmimai karjeros planavimo klausimais, paskaitos karjeros planavimo klausimais, užsiėmimai PITe vyksta retai. Nors šiuos užsiėmimus moksleiviai įvardija kaip vienus naudingiausių rengiantis karjerai. Iš paveikslo matome, kad rečiausiai organizuojami užsiėmimai darbo biržoje, išvykos į kitas mokyklas ir individualios konsultacijos karjeros klausimais. Gali būti, kad užsiėmimai vyksta, tačiau juose dalyvauja mažesnis skaičius mokinių. Vis dėlto galime daryti prielaidą, kad užsiėmimai karjeros planavimo klausimais vyksta retai, į tai, baigiamojo darbo autorės nuomone, turi būti atsižvelgiama rengiant profesinio ugdymo programas.

Siekiant nustatyti tarpusavio ryšį tarp vykstančių ir naudingiausių užsiėmimų rengiantis profesinei karjerai, buvo naudojama koreliacinė analizė t.y. skaičiuotas Spirmeno koreliacijos koeficientas. Kintamųjų tarpusavio ryšius nusakančios koreliacijos koeficientų reikšmės pateiktos interkoreliacine matrica (žr. 8 lentelę).

8 lentelė

Interkoreliaciniai ryšiai tarp vykstančių užsiėmimų ir naudingiausių užsiėmimų rengiantis profesinei karjerai ($N_{\min} = 253$; $N_{\max} = 257$)

Vykstantys ir naudingiausi užsiėmimai mokiniams rengiantis profesinei karjerai	Paskaitos karjeros planavimo klausimais	Praktiniai užsiėmimai karjeros planavimo klausimais	Profesiniame informavimo taške	Informacijos paieška internetinėse svetainėse	Susitikimai su darbdaviais	Susitikimai su profesijos atstovais	Ekskursijos į įmones	Išvykos į kitas mokyklas	Popamokiniai renginiai karjeros klausimais	Užsiėmimai darbo biržoje	Grupinės konsultacijos karjeros klausimais	Individualios konsultacijos karjeros klausimais
Paskaitos karjeros planavimo klausimais	0.1	0.2 **	0.1	0.1	0.0	0.1	0.1	0.1	0.0	0.1	0.1 *	0.1
Praktiniai užsiėmimai karjeros planavimo klausimais	0.1	0.2 ***	0.2 *	0.1	0.1	0.1 *	0.0	0.0	0.1	0.1	0.1	0.1
Užsiėmimai Profesiniame informavimo taške (PITE)	0.1	0.2 **	0.3 ***	0.1 *	0.1 *	0.2 ***	0.2 ***	0.3 ***	0.2 **	0.2 **	0.2 ***	0.2 ***
Informacijos paieška internetinėse svetainėse	0.1 *	0.1 *	0.1	0.3 ***	0.1	0.1	0.1 *	0.1 *	0.1	0.1	0.1 *	0.1 *
Susitikimai su darbdaviais	0.0	0.1	-0.1	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.1
Susitikimai su profesijos atstovais	0.1	0.1 *	-0.1	0.0	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0	-0.1	0.1	0.0
Ekskursijos į įmones	0.0	0.0	0.1	0.1	0.0	0.1	0.1 *	0.0	0.1	0.0	0.0	0.1
Išvykos į kitas mokyklas	0.1 *	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.2 **	0.2 **	0.1 *	0.1	0.2 **	0.1
Popamokiniai renginiai karjeros klausimais	0.0	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0	0.2 *	0.1 *	0.1	0.1	0.1 *	0.1 *
Užsiėmimai darbo biržoje	0.1	0.1	0.1	0.0	0.1	0.1	0.1	0.1	0.2 *	0.2 **	0.1 *	0.1 *
Grupinės konsultacijos karjeros klausimais	0.1	0.1	0.1	0.0	0.0	0.1	0.2 **	0.2 **	0.1	0.2 **	0.2 **	0.2 **
Individualios konsultacijos karjeros klausimais	0.2 **	0.1 *	0.1	0.2 *	0.1	0.2 **	0.1 *	0.1 *	0.1	0.1	0.2 **	0.2 ***

Pastaba: Lentelėje nurodyti koreliacijos koeficientai yra statistiškai reikšmingi lygmenimis

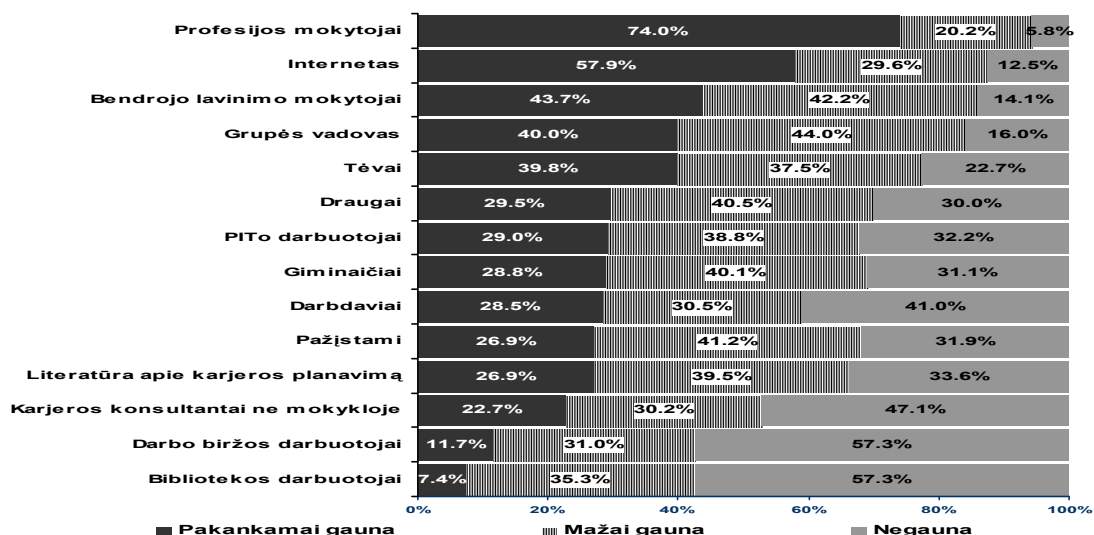
0,2 < r ≤ 0,3	p ≤ 0,001 ***
0,1 < r ≤ 0,2	p ≤ 0,01 **
0,09 ≤ r ≤ 0,1	p ≤ 0,05 *

Pagal gautus rezultatus matome, kad tarp didžiosios dalies subskalių statistiškai reikšmingi ryšiai nenustatyti. Nustatyta, kad užsiėmimai PITE koreliuoja su visų rūšių, išskyrus paskaitomis karjeros planavimo klausimais, naudingais užsiėmimais ir tarp jų egzistuoja tiesioginis labai silpnas arba silpnas, tačiau statistiškai patikimas ryšys. Informacijos paieška interneto svetainėse koreliuoja su paskaitos karjeros planavimo klausimais, praktiniais užsiėmimais karjeros klausimais, informacijos paieška internetinėse svetainėse, ekskursijomis į įmones, išvykomis į kitas mokyklas, grupinėmis ir individualiomis konsultacijomis. Individualios konsultacijos labai silpnai, tačiau statistiškai reikšmingu ryšiu koreliuoja su paskaitomis ir praktiniais užsiėmimais karjeros klausimais, informacijos paieška internetinėse svetainėse, susitikimais su profesijos atstovais, ekskursijomis į įmones, išvykomis į kitas mokyklas, grupinėmis ir individualiomis konsultacijomis karjeros klausimais.

Galima daryti išvadą, kuo dažniau vyksta išvardinti užsiėmimai, tuo jie labiau vertinami kaip naudingesni.

Išryškėjo, kad vykstantys susitikimai su darbdaviais, profesijos atstovais, ekskursijos į įmones ir tų užsiėmimų naudingumo vertinimai tarpusavyje nesusiję. Galime daryti prielaidą, arba tie užsiėmimai realiai nevyksta, arba jie laikomi visiškai nenaudingais.

Mokinių buvo paprašyta įvardinti šaltinius, iš kurių jie gauna daugiausiai informacijos apie karjeros planavimą (žr. 12 pav.)

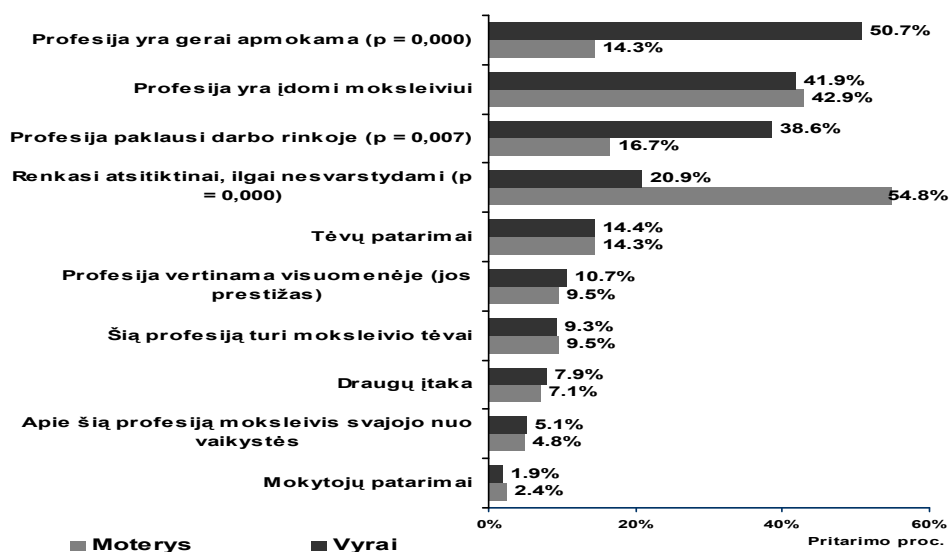


12 pav. Informacijos šaltinių vertinimas karjeros planavimo klausimais (n = 257)

74 proc. mokinių nurodo, kad pakankamai informacijos karjeros planavimo klausimais gauna iš profesijos mokytojų. 57, 9 proc. mokinių pakankamai informacijos randa internete. Apie 40 proc. pakankamai informacijos gauna iš bendrojo lavinimo mokytojų, grupės vadovų ir tėvų. Maža dalis respondentų pakankamai informacijos gauna iš darbo biržos darbuotojų 11, 7 proc. ir

bibliotekos darbuotojų 7,4 proc. Galima daryti prielaidą, kad pagrindiniai informacijos šaltiniai karjeros planavimo klausimais yra mokytojai, internetas, grupės vadovai. Tačiau nemažai informacijos mokiniai gauna ir iš kitų šaltinių. Mažai informacijos gauna iš darbo biržos darbuotojų. Tai gali būti susiję su tuo, kad užsiėmimai darbo biržoje vyksta retai.

Kruskal – Wallis H kriterijumi buvo tikrinta, ar informacijos šaltinių vertinimui turi įtakos kursas, kuriame mokosi mokiniai (žr.6 PRIEDAS). Atsižvelgiant į tai, kad didesnis rango vidurkis atitinka palankesnę informacinio šaltinio apie karjeros planavimą vertinimą, nustatyta, kad skiriasi tokių šaltinių kaip: grupės vadovo, PITO darbuotojų, bibliotekos darbuotojų, darbo biržos darbuotojų, darbdavių vertinimai. Didžiausią įtaką karjeros planavimui pirmakursiams turi grupės vadovas ($p=0,044$), PITO ($p=0,007$) ir bibliotekos darbuotojai ($p=0,046$). Akivaizdu ir kita, kad darbo biržos darbuotojai ($p=0,030$) ir darbdaviai ($p=0,002$) didžiausią įtaką kaip informacijos apie karjeros planavimą šaltiniai, daro trečio kurso studentams. Galima daryti prielaidą, kad tik bebaigiantys mokslus mokiniai pradeda domėtis savo įsidarbinimo perspektyvoms. Pradiniuose mokymosi kursuose moksleiviai nesidomi arba nežymiai domisi įsidarbinimo perspektyvomis. Analizuojant karjeros ugdymo galimybes ir problemas, siekta išsiaiškinti, pagal kokius kriterijus profesijas renkasi vaikinai ir merginos (žr.13 pav.).

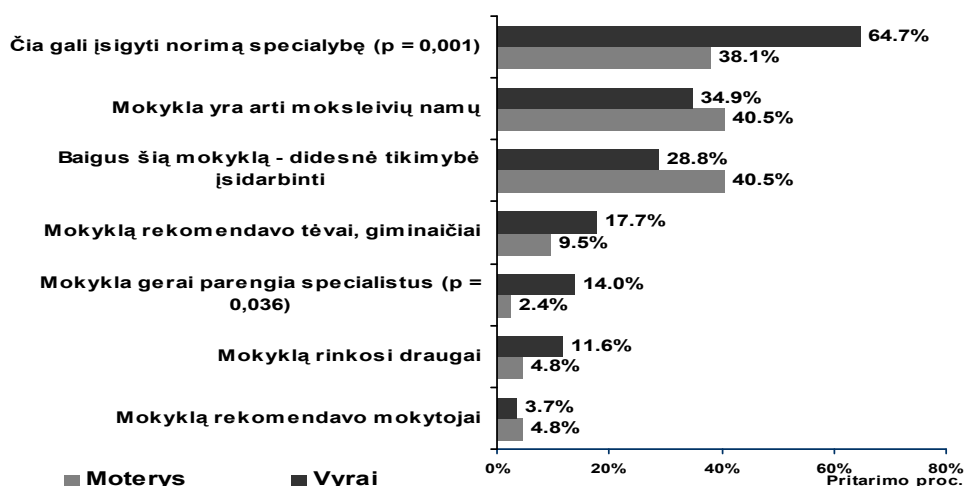


13 pav. Kriterijai, lemiantys profesijos pasirinkimą (n = 257)

Duomenys buvo tikrinami Mann – Witney U testu. Gauti rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad vaikinams renkantis profesiją labai svarbu, ar ji gerai apmokama, nes daugiau nei pusė (50,7 proc.) jų įvardino, jog būtent finansiniai dalykai lėmė tokį pasirinkimą. Šis skirtumas yra statistiškai reikšmingas ($p=0,000$) Tai rodo, kad vaikinai nėra pakankamai suplanavę savo karjeros, nes jų pasirinkimas paremtas vien finansiniu pamatu, o planuojant profesinę karjerą, konstruojama darbo

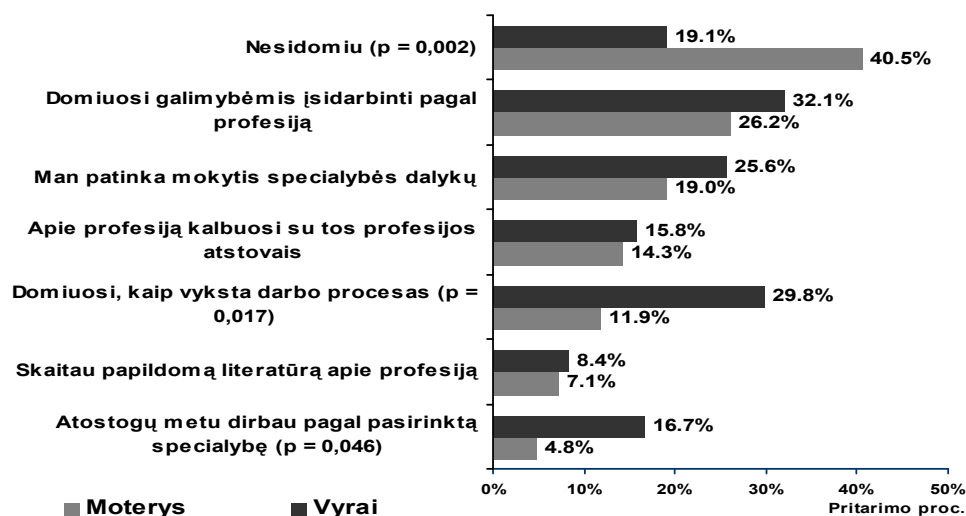
vertybių sistema, kuri padeda pasirinkti darbą, padaro jį prasmingesniu, tai nėra tik didesnis atlyginimas. Merginų tarpe tik labai nedidelė dalis, 14,3 proc. mano, kad profesiją pasirinko dėl didesnio užmokesčio. Taip pat statistiškai reikšmingas skirtumas ($p=0,007$) tarp vaikinių ir merginų užfiksuotas dėl profesijos paklausos darbo rinkoje pasirinkimo. Galima teigti, kad vaikinai rinkdamiesi profesiją, planuoja įsidarbinimo galimybes. Daugiau nei pusė merginų, apie 55 proc., nurodo, jog profesiją pasirinko atsitiktinai, ilgai negalvodamos. Šis skirtumas, vėlgi, yra statistiškai reikšmingas ($p=0,000$). Merginos specialybes, galima sakyti, rinkosi nemotyvuotai, neapsisprendusios, kokia profesija labiausiai atitiktų jų lūkesčius. Tam galėjo įtakos turėti tai, kad ši profesinė mokykla siūlo moksleiviams daugiau vyriškų specialybių nei moteriškų. Tėvų patarimai neturi didelės įtakos mokinių pasirinkimui į kokias specialybes stoti, apie 10 proc. vaikinių ir merginų. Draugų įtaka, vaikystės svajonių įgyvendinimas, mokytojų patarimai - neturi reikšmės renkantis profesiją. Daugiau nei 40 proc. apklausoje dalyvavusių vaikinių ir merginų, nurodo, kad jiems pasirinkta profesija yra įdomi, tam gali turėti įtakos studijų programų naujumas, projektinė veikla, praktiniai užsiėmimai vykstantys profesinėje mokykloje. Apibendrinant galima teigti, kad skiriasi moksleivių merginų ir vaikinių požiūris į įsidarbinimo galimybes, vaikinams tai ypač svarbu, o merginos dažnai profesiją pasirenka be atitinkamos motyvacijos - atsitiktinai, ilgai negalvodamos - tai, baigiamojo darbo autorės nuomone, gali pabloginti studijų kokybę bei profesinės karjeros planavimą.

Kodėl būtent šią ugdymo įstaigą pasirinko apklausoje dalyvavę mokiniai (žr.14 pav.). Skirtumų ir panašumų tarp grupių reikšmingumui nustatyti buvo naudojamas Mann – Witney U testas.



14 pav. Profesinės mokyklos pasirinkimo priežastys ($n = 257$).

Didžioji dauguma vaikinių, apie 65 proc., mano, kad būtent šioje ugdymo įstaigoje galima įgyti norimą specialybę, tačiau tik 14 proc. iš jų galvoja, kad parengiami geri specialistai. Galima daryti prielaidą, kad abejojama profesinio pasirengimo kokybe arba patys mokiniai nepakankamai dėmesio skiria savišvietai. Pagal lytį statistiškai reikšmingi skirtumai užfiksuoti renkantis šią mokyklą dėl norimos čia įsigyti specialybės ($p=0,001$) ir gerų specialistų parengimo ($p=0,036$). Tokius rezultatus galėjo lemti šioje mokykloje vyriškų profesijų specialistų rengimas. Savarankiško mokinių domėjimosi būsima profesija pagal lytį skirtumų ir panašumų reikšmingumui patikrinti naudotas Mann – Witney U testas. Gauti rezultatai pateikti 15 paveiksle.

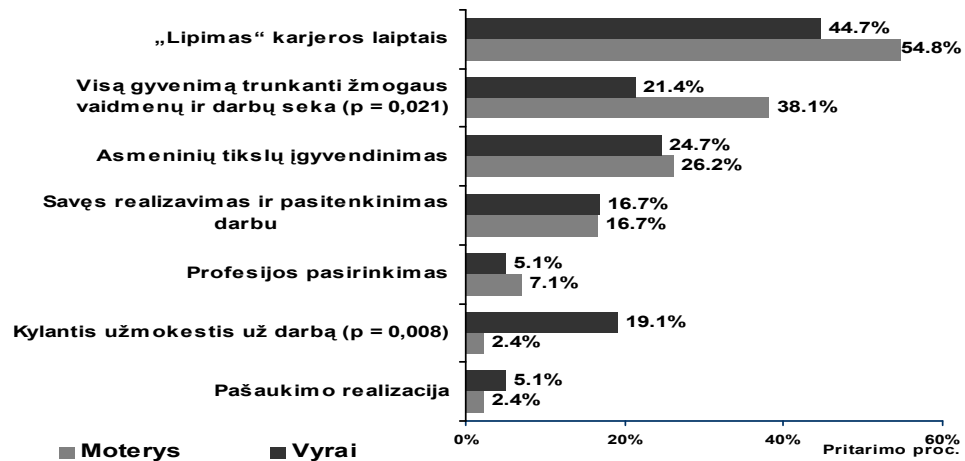


15 pav. Savarankiško domėjimosi pasirinkta profesija būdai (n = 257)

Taigi, 40 proc. merginų ir 19 proc. vaikinių nesidomi savo profesija. Šis skirtumas yra statistiškai reikšmingas ($p=0,002$). Trečdalis apklausoje dalyvavusių vaikinių domisi galimybe įsidarbinti pagal pasirinktą profesiją, domisi darbo procesu ir tik labai maža dalis, 8,4 proc., skaito papildomą literatūrą, savarankiškai ieško informacijos. Atostogų metu pagal pasirinktą specialybę dirbo nedaug mokinių, apie 4,8 % merginų, vaikinių šiek tiek daugiau nei 16 proc. Statistiškai reikšmingi skirtumai užfiksuoti „domiuosi, kaip vyksta darbo procesas“ ($p=0,017$) ir „atostogų metu dirbau pagal pasirinktą specialybę“ ($p=0,046$).

Galima daryti prielaidą, kad merginos profesiją, mokyklą rinkosi atsitiktinai, studijuojama profesija nesidomi, tai gali reikšti, kad joms planuojant karjerą, rengiantis jai kils sunkumų.

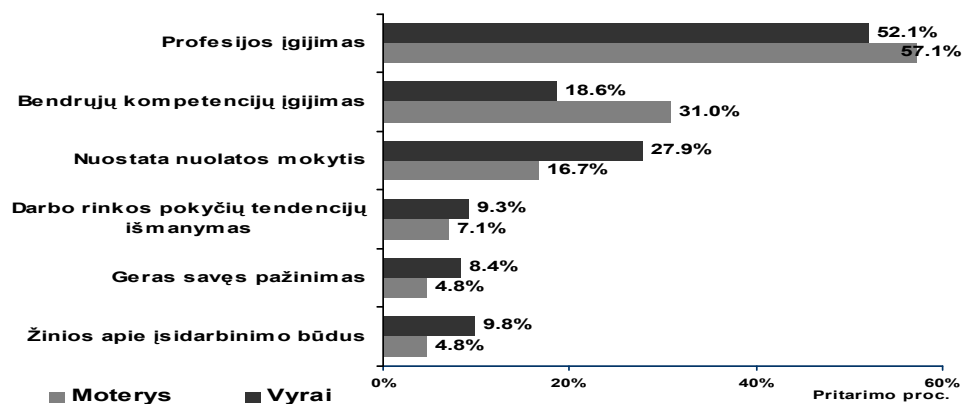
16 paveiksle matome, kaip mokiniai suvokia, kas yra karjera. Skirtumų ir panašumų pagal lytį reikšmingumui patikrinti naudotas Mann – Witney U testas.



16 pav. Karjeros samprata (n = 257)

Daugiau nei pusė merginų sąvoką karjera supranta tik kaip „lipimą“ karjeros laiptais, vaikinų apie 44,7 proc. turi tokį supratimą. Trečdalis merginų mano, kad tai visą gyvenimą trunkantis žmogaus vaidmenų ir darbų seka, berniukų taip mano šiek tiek mažiau, apie 21,4 proc.. Čia matome statistiškai reikšmingą skirtumą ($p=0,021$). Mažiau nei trečdalis respondentų karjerą supranta kaip asmeninių tikslų įgyvendinimą, 16,7 proc. kaip savęs realizavimą ir pasitenkinimą darbu. Apie 19 proc. vaikinų karjeros sąvoką suprantą kaip kylantį užmokestį už darbą. Statistiškai reikšmingas skirtumas ($p=0,008$). Profesijos pasirinkimą ir pašaukimo realizaciją su karjera sieja 5,1 proc. vaikinų ir 2,4 proc. merginų. Išanalizavus gautus rezultatus matome, kad daugiausia respondentų karjerą suvokia tiesiogiai kaip paaukštinimą pareigose, o vidinis pasitenkinimas labai mažai akcentuojamas.

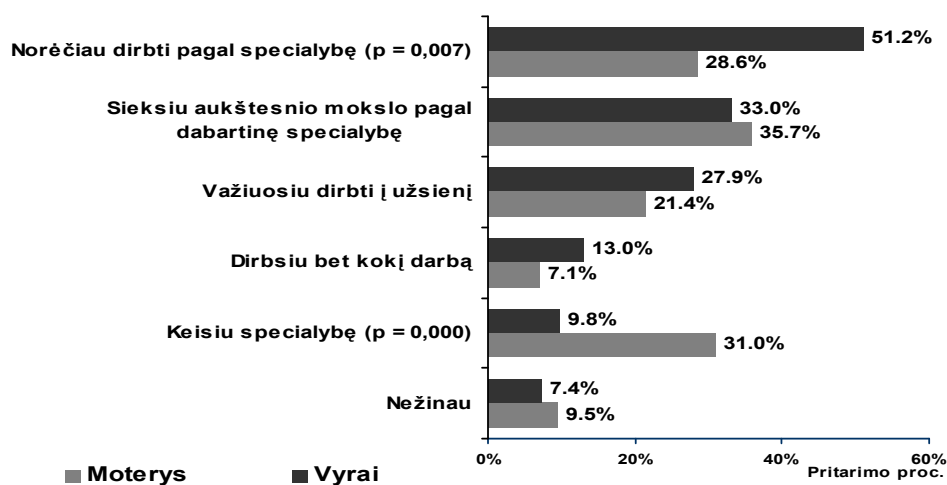
Apie kriterijus, kurie nurodo pasirengimą karjerai respondentų nuomonės pasiskirstė taip: (žr. 17 pav.). Skirtumų ir panašumų reikšmingumui patikrinti naudotas Mann – Witney U testas.



17 pav. Kriterijai, nurodantys pasirengimą karjerai (n = 257)

Analizuojant gautus duomenis matome, kad daugiau nei pusė vaikinų ir merginų pasirengimas karjerai yra vien tik profesijos įgijimas. Geras savęs pažinimas nėra svarbus, jį nurodo mažiau nei 5 proc. merginų ir 8,4 proc. vaikinų. Beveik trečdalis merginų mano, kad geram karjeros pasirengimui svarbu bendrųjų kompetencijų įgijimas, taip manančių vaikinų 18,6 proc. Reikšmingų skirtumų pagal lytį neužfiksuota.

Mokinių buvo klausiama, kokie jų ateities planai, susiję su profesine veikla, baigus mokyklą. Skirtumų ir panašumų reikšmingumui patikrinti naudotas Mann – Witney U testas. Pagal įgytą specialybę norėtų dirbti daugiau nei pusė apklausoje dalyvavusių vaikinų ir tik 28,6 proc. merginų (žr. 18 pav.). Čia užfiksuotas statistiškai reikšmingas skirtumas ($p=0,007$).

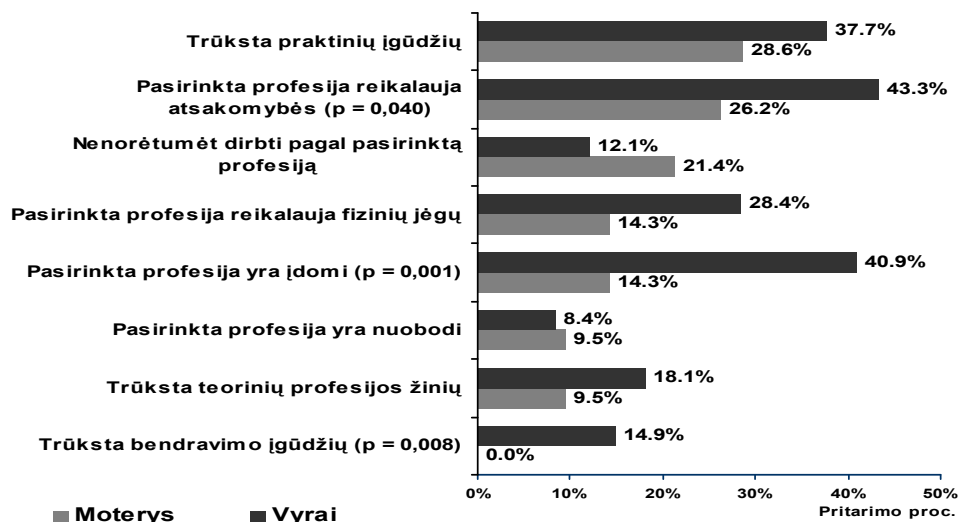


18 pav. Ateities planai susiję su profesine veikla (n = 257)

Pagal dabartinę specialybę aukštesnio mokslo sieks trečdalis vaikinų ir 35,7 proc. merginų. Bet kokį darbą dirbtų 13 proc. berniukų ir labai nedidelė dalis merginų (7,1 proc.). Beveik trečdalis vaikinų ir apie 22 proc. merginų važiuos dirbti į užsienį. Pagal atliktus statistinius tyrimus Lietuvoje, panašiai pasirinktų kas penktas jaunas žmogus. Tai, baigiamojo darbo autorės nuomone, labiau įtakota sunkios ekonominės situacijos, nei karjeros galimybių.

Pagal gautus rezultatus matome, kad 31 proc. merginų keistų specialybę, statistiškai reikšmingas skirtumas užfiksuotas ($p=0,000$), vaikinų šiek tiek mažiau nei 10 proc.. Tokį skirtumą gali lemti tai, kad šioje profesinėje mokykloje daugiausia profesijų skirtų vaikinams. Dauguma merginų šias profesijas rinkosi atsitiktinai, ne pagal savo lūkesčius.

Apklausoje dalyvavusių mokinių buvo klausiama, kas naujo apie pasirinktą profesiją paašškėjo praktikos metu. Skirtumų ir panašumų reikšmingumui patikrinti naudotas Mann – Witney U testas. Duomenys (žr.19 pav.), pasiskirstė taip:



19 pav. Praktikos metu paaiškėję profesijos privalumai ir trūkumai (n = 257)

Pagal gautus rezultatus matome, kad 37,7 proc. vaikinių ir 28,6 proc. merginių mano, kad jiems trūksta praktinių įgūdžių. Beveik pusė apklausoje dalyvavusių vaikinių nurodo, kad pasirinkta profesija reikalauja atsakomybės. Taip manančių merginių ženkliai mažiau, apie 26,2 proc. Statistiškai reikšmingas skirtumas ($p=0,040$). Ryškiai išsiskiria profesijos vertinimas pagal įdomumą. 40,9 proc. vaikinių pasirinkta profesija yra įdomi ir tik 14,3 proc. merginių įvardija, kad joms profesija taip pat įdomi. Čia užfiksuotas statistiškai reikšmingas skirtumas ($p=0,001$). Tai, vėl gi, gali būti, jog merginos ne taip rimtai žiūrį į pasirinktą profesiją. Tai tik patvirtina ankstesnės prielaidas, kad merginos, kurios į šią profesinę mokyklą įstojo atsitiktinai, mažiau domisi karjeros galimybėmis, susijusiomis su pasirinkta profesija. Pagal pasirinktą profesiją nenorėtų dirbti šiek tiek daugiau nei 12 proc. vaikinių. Merginių nenorėtų dirbti pagal specialybę apie 21,4 proc. Kad pasirinkta profesija yra nuobodi mano 8,4 proc. vaikinių ir 9,5 proc. merginių. Nedidelė dalis respondentų nurodo, kad jiems trūksta teorinių žinių, apie 18,1 proc. vaikinių ir 9,5 proc. merginių. Apie 15 proc. vaikinių mano, kad jiems trūksta bendravimo įgūdžių. Šis skirtumas yra statistiškai reikšmingas ($p=0,008$).

Mokinių nuomonės apie rengimąsi karjerai analizės apibendrinimas.

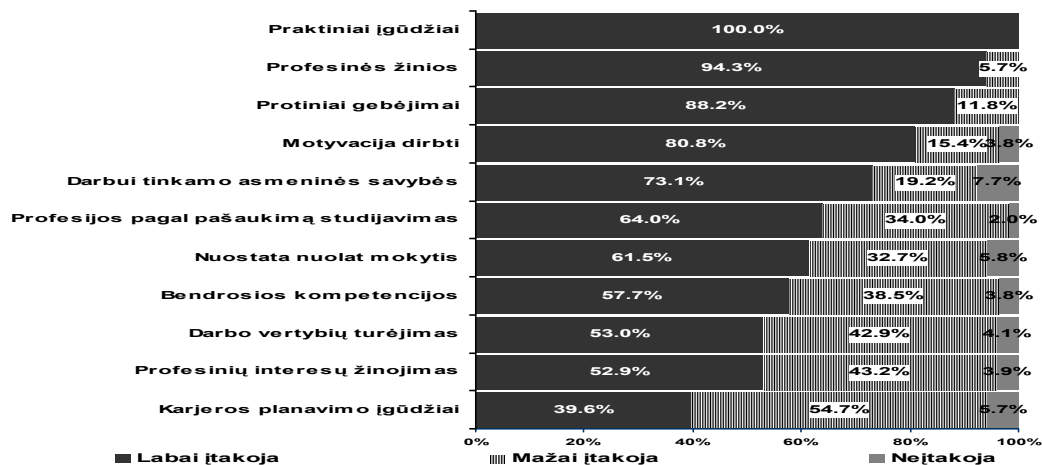
Statistinė analizė atskleidė, kad mokiniai nepakankamai įvertina karjeros planavimo svarbą. Didžioji dauguma mokinių mano, kad užsiėmimai karjeros klausimais yra reikalingi. Daugelio respondentų nuomone, sėkmingai profesinei karjerai didžiausią įtaką turi praktiniai įgūdžiai, profesinės žinios bei protiniai gebėjimai. Beveik pusė apklausos dalyvių mano, kad profesinių interesų žinojimas ir bendrosios kompetencijos mažai įtakoja sėkmingą rengimąsi

karjerai. Mokinių nuomone, daugiausiai įtakos rengimuisi karjerai turi mokytojai, kiek mažiau tėvai, karjeros konsultantai ne mokykloje, darbdaviai. Profesinio informavimo taško (PIT) darbuotojai neturėjo didesnės įtakos mokinių karjeros planavimui, nes beveik pusė respondentų, nurodė, jog minėti darbuotojai mažai įtakojo rengiantis karjerai. Mokinių nuomone, mažai dėmesio ir laiko mokykloje skiriama karjeros planavimui. Daugiausiai skiriama profesinių žinių gilinimui ir praktiniams įgūdžiams. Patikrinus tyrimo rezultatus Kruskal – Wallis H kriterijumi paaiškėjo, kad antro ir trečio kursų moksleiviai turi šiek tiek daugiau praktinių įgūdžių, susijusių su rengimusi karjerai, negu pirmakursiai. Gauti duomenys rodo, kad didžioji dauguma respondentų, moka rašyti CV, daugiau nei pusė - turi žinių apie pasirošimą pokalbiui su darbdaviu ir moka rašyti motyvacinį laišką. Tai rodo, kad nemaža dalis mokinių turi praktinių žinių ir įgūdžių reikalingų darbinantis. Pusė respondentų nurodė, kad praktiniai užsiėmimai karjeros planavimo klausimais, paskaitos karjeros planavimo klausimais, užsiėmimai PITe vyksta retai. Nors šiuos užsiėmimus moksleiviai įvardija kaip vienus naudingiausių rengiantis karjerai.

Didžioji dauguma mokinių nurodė, kad pakankamai informacijos karjeros planavimo klausimais gauna iš profesijos mokytojų. Tyrimas parodė, kad didesnę įtaką karjeros planavimui pirmakursiams turi grupės vadovas ir bibliotekos darbuotojai. Darbo biržos darbuotojai ir darbdaviai didesnę įtaką, kaip informacijos apie karjeros planavimą šaltiniai, daro trečio kurso mokiniams. Galima daryti prielaidą, kad tik bebaigiantys mokslus mokiniai pradeda domėtis apie savo įsidarbinimo perspektyvas. Tyrimu nustatyta, kad vaikinams renkantis profesiją labai svarbu, ar ji gerai apmokama. Apie 40 proc. vaikinų profesiją rinkosi, nes profesija jiems įdomi ir paklausi darbo rinkoje. Galima teigti, kad vaikinai rinkdamiesi profesiją, planuoja įsidarbinimo galimybes. Daugiau nei pusė merginų, nurodė, jog profesiją pasirinko atsitiktinai, ilgai negalvodamos. Didžioji dauguma vaikinų, mano, kad būtent šioje ugdymo įstaigoje galima įgyti norimą specialybę. Didesnė dalis merginų mokyklą rinkosi, nes ji yra arti namų, tikisi, kad ją baigus bus didesnė tikimybė įsidarbinti. Apie 40 proc. merginų nesidomi būsima profesija, apie trečdalis vaikinų domisi galimybe įsidarbinti pagal profesiją ir kaip vyksta darbo procesas. Galima daryti prielaidą, kad merginos profesiją, mokyklą rinkosi atsitiktinai, studijuojama profesija nesidomi, tai gali reikšti, kad joms planuojant karjerą, rengiantis jai kils sunkumų. Daugiau nei pusei vaikinų ir merginų pasirengimas karjerai yra vien tik profesijos įgijimas. Lyginant ateities planus, susijusius su profesine karjera, didesnė dalis vaikinų norėtų dirbti pagal specialybę, trečdalis sieks aukštesnio mokslo. Tiek pat merginų taip pat planuoja siekti aukštesnio mokslo, tačiau trečdalis merginų planuoja keisti specialybę.

2.3.2. Mokytojų nuomonės apie mokinių rengimą(si) karjerai analizė

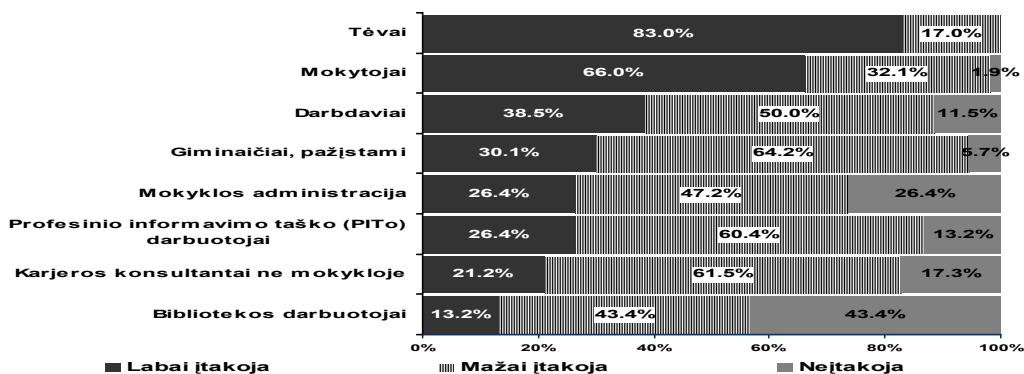
Mokytojams buvo užduodami labai panašūs klausimai kaip ir mokiniams, kad būtų galima palyginti jų nuomones. Apklausoje dalyvavusių mokytojų nuomonė apie vidinius veiksnius, kurie sąlygoja mokinių sėkmingą rengimąsi karjerai pasiskirstė taip (žr. 20 pav.).



20 pav. Vidinių veiksnių įtaka mokiniams rengiantis karjerai (n = 53)

Analizuojant gautus duomenis matome, kad 100 proc. mokytojų mano, jog svarbiausi yra praktiniai įgūdžiai, 94,3 proc. profesinės žinios, 88,2 proc. protiniai gebėjimai. Didžioji dauguma apklausoje dalyvavusių pedagogų mano, kad svarbiausi vidiniai veiksniai planuojant karjerą yra motyvacija dirbti, asmeninės savybės. Daugiau nei pusė respondentų nurodo, kad svarbiausia nuostata nuolatos mokytis, bendrųjų kompetencijų ugdymas, darbo vertybių turėjimas ir profesinių interesų žinojimas. Šiek tiek daugiau nei trečdalis pedagogų mano, kad svarbūs karjeros planavimo įgūdžiai. Tokie rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad, mokytojų požiūriu, svarbiau praktiniai, nei karjeros planavimo įgūdžiai.

Mokytojų nuomonė apie tai, kokie asmenys turi įtakos mokiniams, šiems rengiantis karjerai (žr.21 pav.)

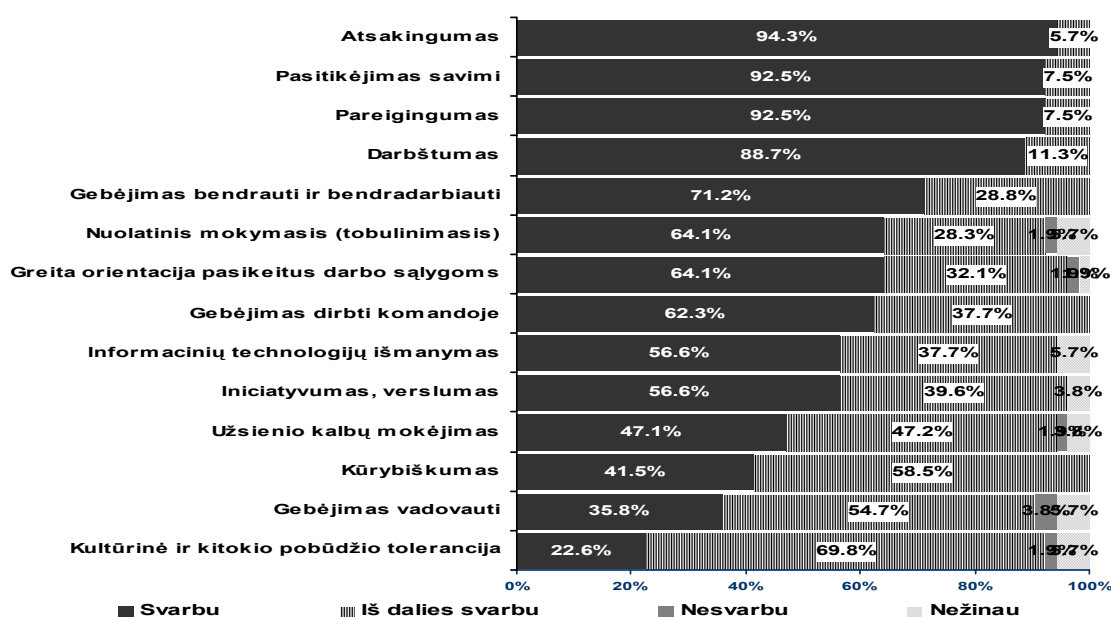


21 pav. Asmenų įtaka mokiniams rengiantis karjerai (n = 53)

Išanalizavus gautus rezultatus, matome, kad didžioji dauguma pedagogų mano, jog labiausiai mokinius, kurie planuoja savo profesinę karjerą įtakoja tėvai (83 proc.). Daugiau nei pusė, 66 proc. mano, kad didžiausią įtaką turi mokytojai, 38,5 %, kad darbdaviai ir apie trečdalį, kad giminaičiai, pažįstami. Nors profesinio informavimo taško viena iš funkcijų yra konsultuoti, informuoti profesijos pasirinkimo klausimais, tačiau tik 26,4 proc. mokytojų mano, kad tai įtakoja mokinius. Daugiau nei 60 proc. apklausoje dalyvavusių mokytojų nuomonė, kad profesinio informavimo taško darbuotojai mažai įtakoja sėkmingą mokinių rengimąsi profesinei karjerai. Panašus procentas, 61,5 proc. pedagogų mano, kad karjeros konsultantai dirbantys ne profesinėje mokykloje mažai įtakoja mokinius rengiantis karjerai. Beveik pusė respondentų, 43,4 proc. mano, kad sėkmingam mokinių rengimuisi karjerai bibliotekos darbuotojai neturi įtakos.

Mokytojų atsakymų analizė rodo, didžiausią įtaką mokiniams planuojant profesinę karjerą turi tėvai. Nors pačių mokinių nuomonė labai skiriasi nuo mokytojų.

Apklausoje dalyvaujančių mokytojų nuomonė apie mokinių kompetencijų svarbą sėkmingam profesinės karjeros planavimui (žr. 22 pav.)

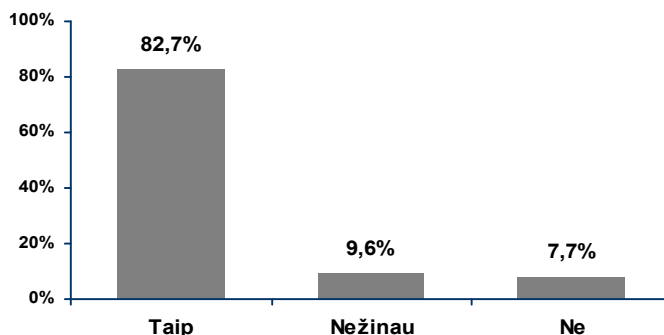


22 pav. Mokinių kompetencijų įtaka planuojant karjerą (n = 53)

Gauti duomenys rodo, kad daugiau nei 90 proc. kaip svarbiausias mokinių kompetencijas nurodo atsakingumą, pasitikėjimą savimi, pareigingumą. Apie 90 proc. apklausoje dalyvavusių mokytojų mano, kad darbštumas labai svarbu sėkmingam karjeros planavimui. Šiek tiek daugiau nei 70 proc. pedagogų mano, kad svarbiausias yra bendravimas ir bendradarbiavimas, daugiau nei 60 proc., kad nuolatinis mokymasis, greita orientacija pasikeitus darbo sąlygoms ir gebėjimas dirbti komandoje. Daugiau nei pusė respondentų mano, kad svarbios kompetencijos – informacinių

technologijų išmanymas, iniciatyvumas ir verslumas, mažiau nei pusė nurodo - užsienio kalbų mokėjimą, kūrybiškumą. Šiek tiek daugiau nei trečdalis mokytojų mano, kad svarbu gebėjimas vadovauti. Penktadalis respondentų teigia, kad svarbiausia planuojant karjerą yra kultūrinė ir kitokio pobūdžio tolerancija.

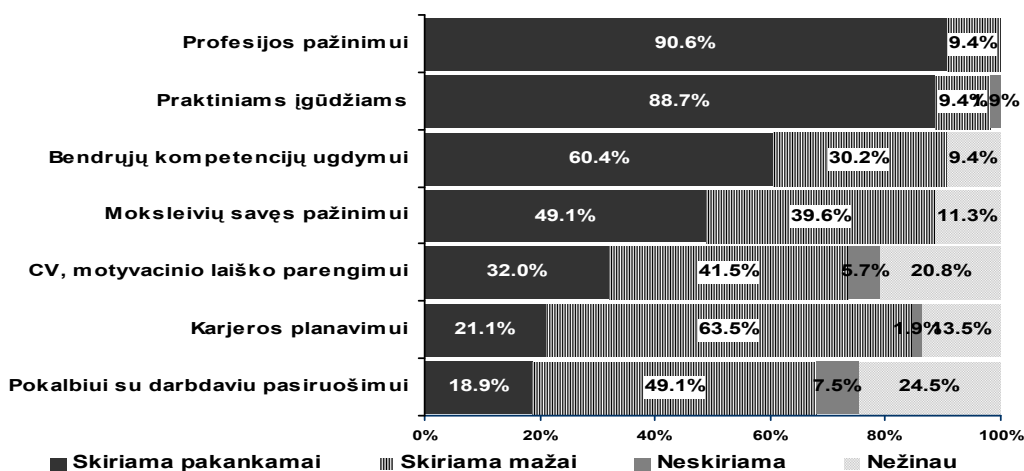
Mokytojų buvo klausiama, ar mokiniams reikia užsiėmimų, susijusių su rengimusi karjerai (žr. 23 pav.)



23 pav. Užsiėmimų, susijusių su mokinių rengimu(si) karjerai, reikalingumas (n = 52)

Didesnė dalis pedagogų (82,7proc.) mano, jog mokiniams reikia papildomų užsiėmimų susijusių su rengimusi karjerai. Mokomųjų dalykų ne visada pakanka, kad jaunuoliai sėkmingai integruotųsi darbo rinkoje dabartinėmis konkurencijos sąlygomis. Tai supranta ir mokiniai, ir mokytojai. Tik labai maža dalis, 7,7 proc. apklausoje dalyvaujančių pedagogų mano, kad mokiniams nereikia tokių užsiėmimų. Apie 10 proc. neturi nuomonės šiuo klausimu.

Kaip paskirstomas laikas profesinėje mokykloje išvardintoms karjeros sritims (žr.24 pav.).

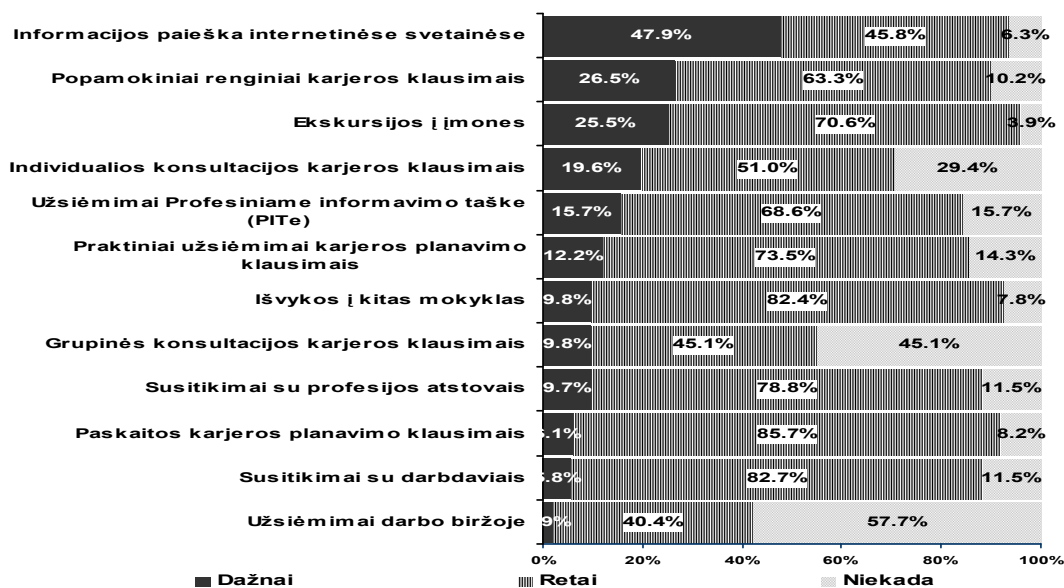


24 pav. Mokinių rengimo karjerai sritims skiriamas laikas (n = 53)

Didesnė dalis mokytojų, 90,6 proc., atsakė, kad profesinėje mokykloje daugiausiai laiko skiriama profesijos pažinimui, 88,7 proc., kad praktiniams įgūdžiams. Trečdalis pedagogų mano, kad mažai laiko skiriama bendrųjų kompetencijų ugdymui ir moksleivių savęs pažinimui.

Nedidelė dalis mokytojų, 21.1 proc., atsakė, kad karjeros planavimui skiriama pakankamai laiko, tai labai mažai lyginant su kitom veiklom, mažiau laiko skiriama tik pokalbiui su darbdaviu pasiruošimui, taip atsakė 18.9 proc.

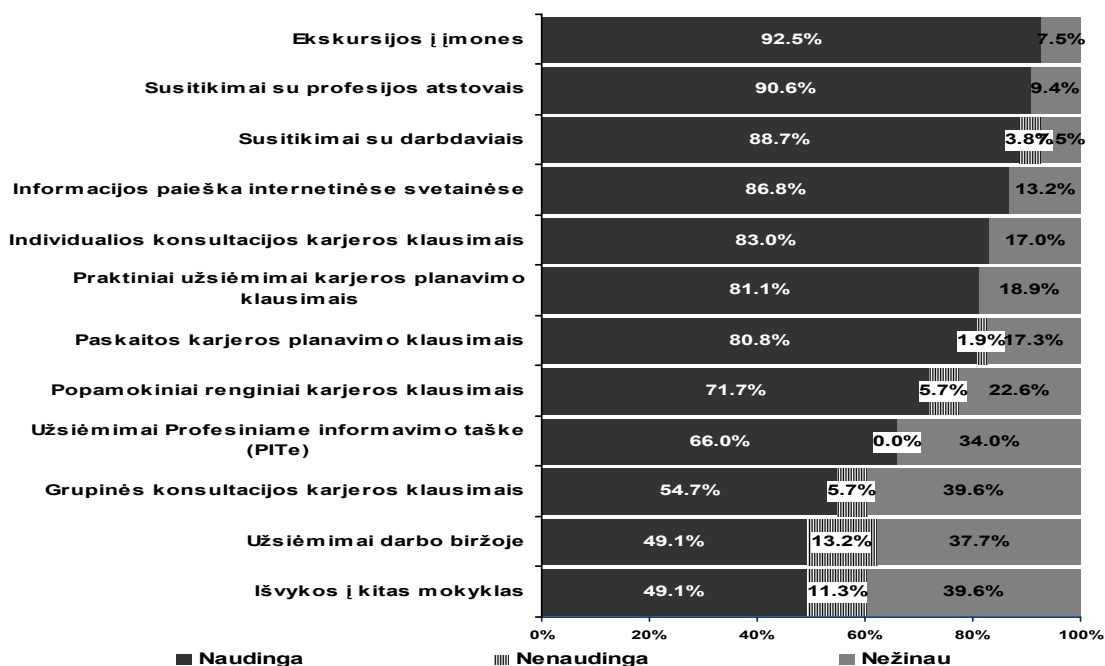
Vykstančių užsiėmimų karjeros klausimais mokiniams, mokytojų manymu pasiskirstė šitaip (žr.25 pav.)



25 pav. Vykstantys užsiėmimai, susiję su mokinių rengimu karjerai (n = 52)

Dažniausiai profesinėje mokykloje karjeros planavimo užsiėmimai vyksta ieškant informacijos internetinėse svetainėse. Tik labai nedidelė dalis mokytojų nurodo, kad vyksta paskaitos karjeros planavimo klausimais, susitikimai su darbdaviais, užsiėmimai darbo biržoje. Tai leidžia daryti prielaidą, kad labai svarbiems dalykams, jų nuomone, nėra skiriama pakankamai laiko, tai gali įtakoti prastą mokinių pasirengimą karjerai. Tai tik patvirtina ankstesnes prielaidas, kad profesinėje mokykloje nėra pakankamai organizuojama veikla, skirta sėkmingam mokinių rengimuisi profesinei karjerai.

Mokytojų buvo paprašyta įvertinti karjeros planavimo užsiėmimų naudingumą rengiant mokinius profesinei karjerai (žr. 26)



26 pav. Užsiėmimų naudingumas, rengiant mokinius karjerai (n = 53)

Analizuojant gautus rezultatus matome, kad didžioji dauguma mokytojų visas minėtas veiklas, skirtas karjeros ugdymui, įvardina kaip labai naudingas. Tik nedidelė dalis jų arba neturi nuomonės tuo klausimu, arba mano, jog nenaudingos.

Siekiant nustatyti tarpusavio ryšį tarp vykstančių ir naudingiausių užsiėmimų rengiantis profesinei karjerai, buvo naudojama koreliacinė analizė t.y. skaičiuotas Spirmeno koreliacijos koeficientas. Kintamųjų tarpusavio ryšius nusakančios koreliacijos koeficientų reikšmės pateiktos interkoreliacine matrica (žr. 9 lentelė)

9 lentelė

Interkoreliaciniai ryšiai tarp vykstančių užsiėmimų ir naudingiausių užsiėmimų rengiantis profesinei karjerai (N_{min} = 47; N_{max} = 52)

Vykstantys ir naudingiausi užsiėmimai mokiniams rengiantis profesinei karjerai	Paskaitos karjeros planavimo klausimais	Praktiniai užsiėmimai karjeros planavimo klausimais	Profesiniame informavimo taške	Informacijos paieška internetinėse svetainėse	Susitikimai su darbdaviais	Susitikimai su profesijos atstovais	Ekskursijos į įmones	Išvykos į kitas mokyklas	Popamokiniai renginiai karjeros klausimais	Užsiėmimai darbo biržoje	Grupinės konsultacijos karjeros klausimais	Individualios konsultacijos karjeros klausimais
Paskaitos karjeros planavimo klausimais	0,1	0,4 **	0,3 *	0,3 *	-0,1	-0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,3 *	0,3 *
Praktiniai užsiėmimai karjeros planavimo klausimais	0,1	0,3 *	0,2	0,2	-0,1	-0,1	0,1	0,1	0,2	0,0	0,2	0,1
Užsiėmimai Profesiniame informavimo taške (PITe)	0,0	0,0	0,5 ***	0,3 *	0,2	0,1	-0,1	-0,5 ***	-0,2	0,3 *	0,2	0,0
Informacijos paieška internetinėse svetainėse	-0,2	0,1	-0,1	0,3 *	0,2	0,2	0,2	-0,3	0,0	0,2	0,0	0,0
Susitikimai su darbdaviais	-0,3 *	-0,2	-0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	-0,1	-0,2	0,2	-0,2	-0,1
Susitikimai su profesijos atstovais	-0,2	-0,1	0,1	0,3 *	0,1	0,1	0,0	-0,3 *	-0,1	0,0	-0,2	-0,1
Ekskursijos į įmones	0,0	0,0	-0,1	-0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	-0,1	0,2
Išvykos į kitas mokyklas	0,2	-0,2	-0,1	0,0	-0,2	-0,2	-0,1	0,1	0,2	-0,1	-0,2	0,2
Popamokiniai renginiai karjeros klausimais	-0,2	-0,1	0,0	0,3 *	0,2	0,1	0,0	-0,3 *	0,1	0,1	-0,2	-0,2
Užsiėmimai darbo biržoje	0,2	0,2	0,1	0,3 *	-0,1	-0,1	-0,1	-0,2	0,0	0,2	0,0	0,2
Grupinės konsultacijos karjeros klausimais	0,2	0,1	0,4 **	0,4 **	0,1	0,0	0,0	-0,2	0,2	0,4 **	0,3 *	0,2
Individualios konsultacijos karjeros klausimais	0,3 *	0,2	0,4 **	0,1	-0,1	-0,1	-0,2	0,0	0,1	0,1	0,3 *	0,4 **

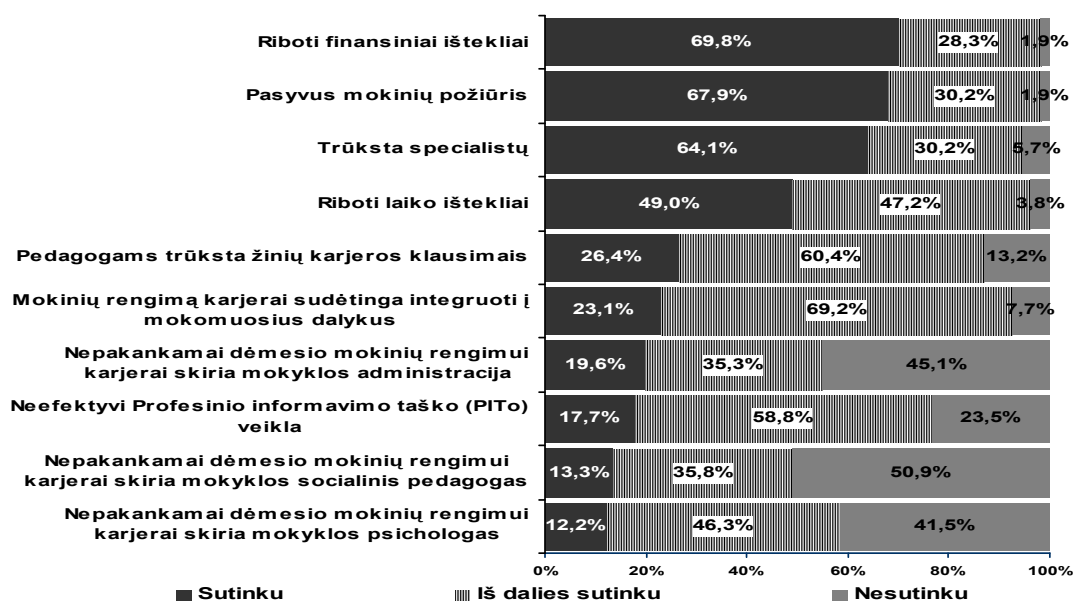
Pastaba: Lentelėje nurodyti koreliacijos koeficientai yra statistškai reikšmingi lygmenimis

0,4 < r ≤ 0,5	p ≤ 0,001 ***
0,3 < r ≤ 0,4	p ≤ 0,01 **
0,2 ≤ r ≤ 0,3	p ≤ 0,05 *

Gauti rezultatai rodo, kad tarp didžiosios dalies subskalių koreliaciniai ryšiai tarp vykstančių ir naudingiausių užsiėmimų karjeros planavimo klausimais nenustatyti. Tai rodo, kad nors ir vyksta užsiėmimai, tačiau jie nėra vertinami kaip naudingi. Tiesioginiu silpnu, tačiau statistškai patikimu ryšiu paskaitos karjeros planavimo klausimais koreliuoja su praktiniais užsiėmimais karjeros

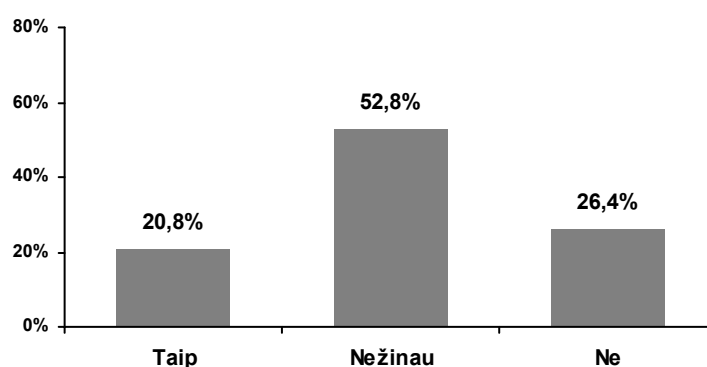
planavimo klausimais, užsiėmimais PITE, informacijos paieška internetinėse svetainėse, grupinėmis ir individualiomis konsultacijomis. Galima teigti, kad šie užsiėmimai yra vieni svarbiausių rengiantis karjerai. Užsiėmimai PITE yra vertinami kaip labiausiai naudingi rengiantis karjerai, nes tarp šių užsiėmimų egzistuoja tiesioginis, vidutinis, statistiškai patikimas ryšys. Užsiėmimai PITE taip pat koreliuoja su informacijos paieška internetinėse svetainėse ir užsiėmimais darbo biržoje tiesioginiu, silpnu, tačiau statistiškai patikimu ryšiu. Grupinės konsultacijos karjeros klausimais tiesioginiu, silpnu, tačiau statistiškai patikimu ryšiu koreliuoja su užsiėmimais PITE, informacijos paieška internetinėse svetainėse, su užsiėmimais darbo biržoje ir grupinėmis konsultacijomis. Tiesioginis, silpnas, tačiau statistikai patikimas ryšys nustatytas tarp individualių konsultacijų ir paskaitų karjeros planavimo klausimais, užsiėmimų PITE, grupinių ir individualių konsultacijų. Užsiėmimai PITE atvirkščiu, vidutiniu, tačiau statistiškai reikšmingu skirtumu koreliuoja su išvykomis į kitas mokyklas. Taip pat atvirkščiu, silpnu, tačiau statistiškai patikimu ryšiu susitikimai su darbdaviai koreliuoja su paskaitomis karjeros planavimo klausimais, susitikimai su profesijos atstovais su išvykomis į kitas mokyklas, popamokiniai renginiai karjeros klausimais su išvykomis į kitas mokyklas. Galima daryti prielaidą, kad išvykos į kitas mokyklas nesusijusios su rengimusi karjerai. Išryškėjo, kad ekskursijos į įmones ir išvykos į kitas mokyklas nekoreliuoja nė su vienu naudingiausiu užsiėmimu. Galima teigti, kad jie laikomi visiškai nenaudingais rengiantis karjerai arba jie realiai nevyksta. Lyginant su mokinių vertinimu, gauti panašūs rezultatai. Tik mokinių ir mokytojų nuomonės išsiskiria dėl išvykų į kitas mokyklas.

Mokytojų buvo prašoma įvardyti problemas, su kuriomis jie susiduria rengiant moksleivius karjerai (žr. 27 pav.).



27 pav. Problemos, kylančios rengiant moksleivius karjerai (n = 53)

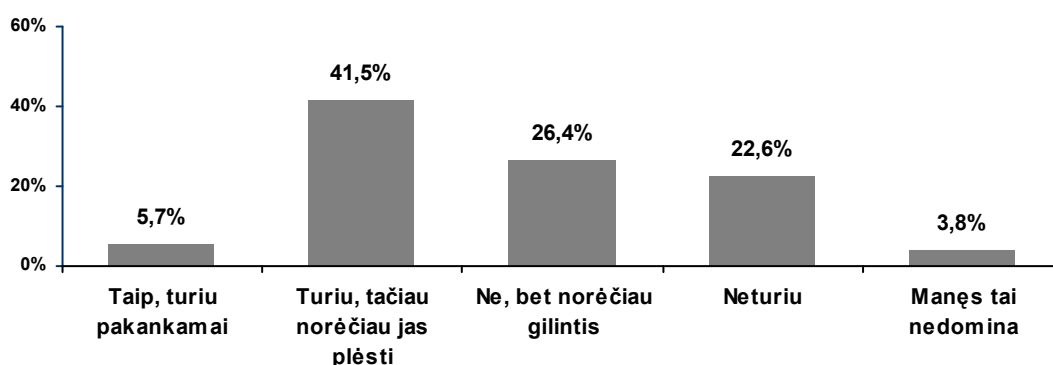
Kaip matome 27 paveiksle, tikslingam mokytojų darbui, rengiant mokinius karjerai, turi finansinės problemos (riboti finansiniai ištekliai), tam pritarė didžioji dauguma respondentų. Panašus skaičius mokytojų visgi mano, kad kaltas mokinių neatsakingas požiūris ir specialistų trūkumas. Beveik trečdalis iš jų pripažino, kad patiems mokytojams trūksta žinių karjeros klausimais. Kai kurie pedagogai nurodo, kad daugiau laiko mokinių pasirengimui karjerai skirtų mokyklos socialinis pedagogas ir psichologas. Šie specialistai galėtų stiprinti mokinių motyvaciją, savęs pažinimą, bet praktiniai užsiėmimai, karjeros plano rengimas, turėtų būti mokytojų bei PITo veiklos kompetencijoje.



28 pav. **Mokiniai, baigę mokyklą, turi pakankamai žinių apie karjeros planavimą** (n = 52)

Tik penktadalis mokytojų (žr.28 pav.) mano, kad mokiniai baigę profesinę mokyklą yra kompetentingi, turi žinių ir įgūdžių planuojant savo profesinę karjerą.

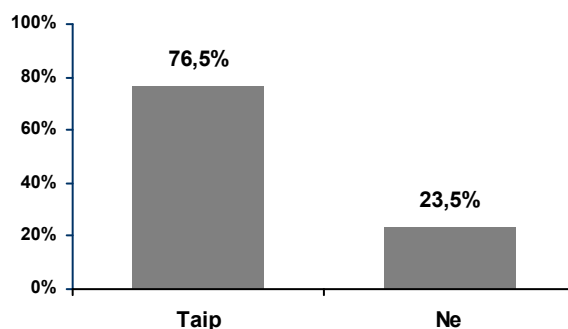
Daugiau nei pusė respondentų šiuo klausimu neturi nuomonės arba nežino, 26,4 proc. mano, kad mokiniai neturi reikiamų žinių ir įgūdžių karjeros planavimo klausimais.



29 pav. **Pedagogų žinios apie mokinių rengimą(si) karjerai** (n = 53)

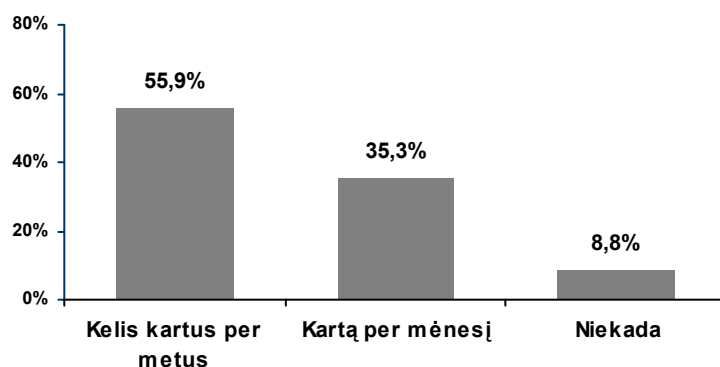
Kaip matome 29 paveiksle, beveik pusė apklausoje dalyvavusių mokytojų norėtų tobulinti savo žinias, kad galėtų mokiniams suteikti kuo daugiau informacijos apie pasirengimą karjerai.

Beveik penktadalis nurodo, kad neturi žinių mokinių rengimo karjerai klausimais. Apie 26,4 proc. mano, kad žinių neturi, tačiau sutiktų tobulintis ir įgyti reikiamos informacijos. Tik labai maža dalis mokytojų teigia, kad jiems žinių apie profesinį rengimą nereikia. Tai rodo, kad mokytojai supranta, jog sėkmingas pasiruošimas profesinei karjerai leis ateityje mokiniui pasijusti lygiaverčiu darbo rinkos dalyviu, siekti užsibrėžtų tikslų.



30 pav. **Mokinių rengimo karjerai klausimų integravimas į mokomuosius dalykus** (n = 34)

Kaip matome 30 paveiksle, didžioji dauguma pedagogų, turinčių žinių apie karjeros planavimą, rengimosi karjerai klausimus integruoja į savo vedamus užsiėmimus. Taip mokiniai turi galimybę tobulinti profesinės karjeros žinias per kitus užsiėmimus. Galima daryti prielaidą, kad tik apie pusę mokykloje dirbančių pedagogų integruoja rengimosi karjerai klausimus į mokomuosius dalykus.

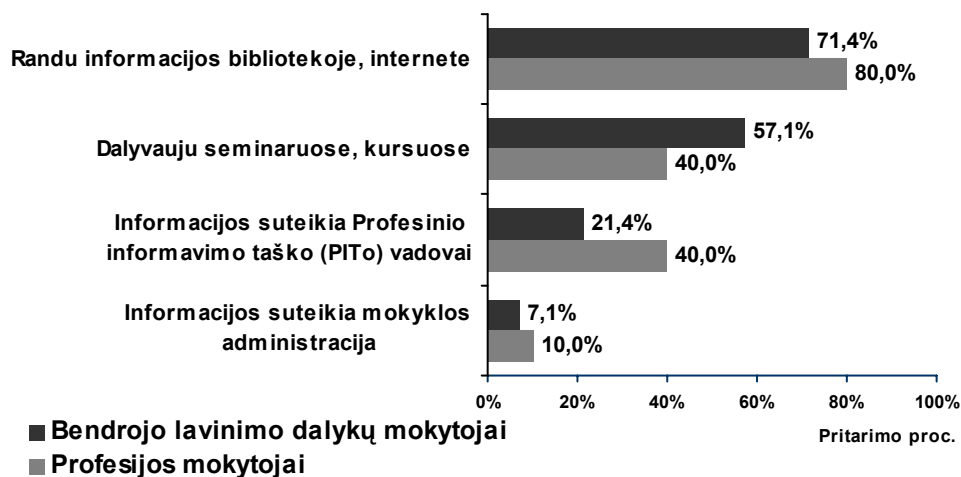


31 pav. **Pokalbių periodiškumas mokinių rengimo(si) karjerai klausimais** (n = 34)

Kaip matome 31 paveiksle, trečdalis mokytojų su mokiniais apie pasirengimą karjerai kalba kartą per mėnesį, daugiau nei pusė - kelis kartus per metus. Tai tik patvirtina iškeltą hipotezę, kad profesinėje mokykloje nepakankamai dėmesio skiriama mokinių sėkmingam profesinės karjeros

rengimui(si). Mokytojai turėtų daugiau laiko skirti pokalbiams su mokiniais profesinės karjeros klausimas spręsti. Nors tokį jų pasirinkimą gali įtakoti žinių trūkumas.

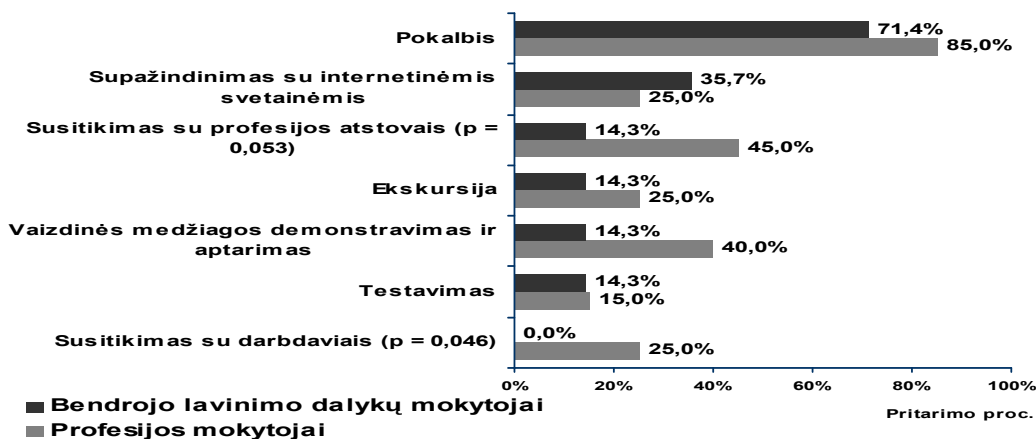
32 paveiksle pateikiami būdai, kuriais mokytojai ieško informacijos mokinių rengimo(si) karjerai klausimais.



32 pav. Informacijos paieškos būdai mokinių rengimo(si) karjerai klausimais (n = 34)

Dauguma profesijos ir bendrojo lavinimo dalykų mokytojų informaciją randa internete arba bibliotekoje. Mažiau nei pusė profesijos mokytojų rengimo(si) karjerai žinių įgyja kvalifikacijos tobulinimo kursuose ir profesinio informavimo taške (PIT). Bendrojo lavinimo mokytojų beveik per pusę mažiau, apie 21 proc. nurodo, kad jiems informaciją rengimo karjerai klausimais suteikia Profesinio informavimo taško vadovai. Skirtumų ir panašumų reikšmingumui nustatyti naudotas Mann – Witney U testas. Statistiškai reikšmingų skirtumų neužfiksuota.

33 paveiksle matome, kokiais būdais ir metodais pedagogai teikia informacijos mokiniams.



33 pav. Informacijos pateikimo būdai mokiniams rengimo(si) karjerai klausimais (n = 34)

Dauguma profesijos ir bendrojo lavinimo mokytojų savo darbe naudoja labai elementarų pedagoginį metodą - pokalbį. Toks metodas greitai atsibosta mokiniams, jie norėtų daugiau praktiškų, dinamiškų užsiėmimų. Savo darbe informacines technologijas naudoja labai nedidelis skaičius bendrojo lavinimo dalykų mokytojų. Profesijos mokytojai dažniau pasitelkia vaizdines priemones. Mann – Whitney U testu nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai dėl informacijos būdų pasirinkimo. Susitikimus su profesijos atstovais ($p=0,053$) ir susitikimus su darbdaviais ($p=0,046$) organizuoja profesijos mokytojai.

Apibendrinus gautus rezultatus matome, kad dauguma mokytojų nepakankamai skiria dėmesio sėkmingam mokinių profesijos rengimui. Savo darbe naudoja neefektyvius metodus. Dėl informacijos stokos užsiėmimai, skirti mokinių rengimui(si) karjerai, vyksta retai. Suprasdami, kad dabartinėmis konkurencijos sąlygomis, profesinės mokyklos absolventui sunku sėkmingai adaptuotis darbo rinkoje, jie sutiktų gilinti turimas žinias ir įgyti naujų.

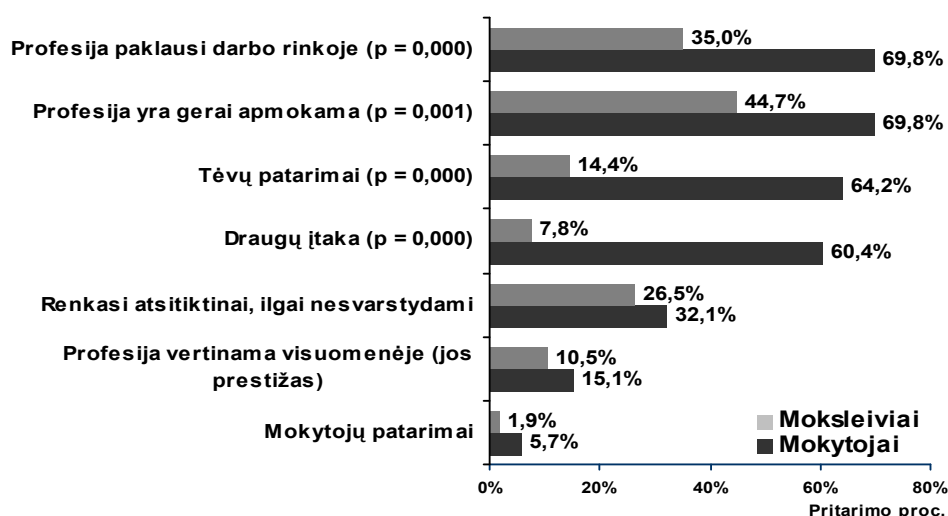
Mokytojų nuomonės apie mokinių rengimą(si) karjerai analizės apibendrinimas

Gauti rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad mokytojų požiūriu didesnę įtaką sėkmingai būsimai mokinių karjerai turi praktiniai įgūdžiai, profesinės žinios, mokinių protiniai gebėjimai, motyvacija dirbti nei karjeros planavimo įgūdžius. Pedagogų nuomone, labiausiai mokinius, kurie planuoja savo profesinę karjerą, įtakoja tėvai. Daugiau nei pusė mano, kad didžiausią įtaką turi mokytojai. Nors profesinio informavimo taško viena iš funkcijų yra konsultuoti, informuoti profesijos pasirinkimo, karjeros planavimo klausimais, tačiau mažiau kaip trečdalis mokytojų mano, kad tai labai įtakoja mokinius. Daugiau nei pusės apklausoje dalyvavusių mokytojų nuomone, profesinio informavimo taško darbuotojai mažai įtakoja sėkmingą mokinių rengimą(si) profesinei karjerai. Panašus procentas pedagogų mano, kad karjeros konsultantai dirbantys ne profesinėje mokykloje taip pat mažai įtakoja mokinius rengiantis karjerai. Beveik pusė respondentų mano, kad sėkmingam mokinių rengimuisi karjerai bibliotekos darbuotojai įtakos neturi. Didesnė dalis mokytojų mano, jog mokiniams reikia užsiėmimų, susijusių su rengimusi karjerai. Nedidelė dalis mokytojų atsakė, kad karjeros planavimui ir pokalbiui su darbdaviu pasiruošimui skiriama pakankamai laiko, tai labai mažai lyginant su kitom veiklom. Dažniausiai profesinėje mokykloje karjeros planavimo užsiėmimai vyksta ieškant informacijos internetinėse svetainėse. Tik labai nedidelė dalis pedagogų nurodo, kad vyksta paskaitos karjeros planavimo klausimais, susitikimai su darbdaviais. Tai leidžia daryti prielaidą, kad labai svarbiems dalykams, jų nuomone, nėra skiriama pakankamai laiko, tai gali įtakoti prastą mokinių pasirengimą karjerai. Didžioji dauguma pedagogų visas minėtas veiklas, skirtas mokinių rengimui(si) karjerai įvardija kaip labai naudingas. Patikrinus Spirmeno koreliacijos

koeficientu vykstančius ir naudingiausius užsiėmimus karjeros klausimais gauti rezultatai rodo, kad nors ir vyksta užsiėmimai, tačiau jie nėra vertinami kaip naudingi. Iš vykstančių naudingiausi įvardijami: informacijos paieška internetinėse svetainėse, paskaitos karjeros planavimo klausimais, užsiėmimai PITE, grupinės ir individualios konsultacijos. Didžiausios problemos, kurios trukdo sėkmingam moksleivių rengimui(si) karjerai, mokytojų nuomone, yra riboti finansiniai ištekliai, mokinių neatsakingas požiūris ir specialistų trūkumas. Beveik trečdalis iš jų pripažino, kad patiems mokytojams trūksta žinių karjeros klausimais. Apie pusę mokykloje dirbančių pedagogų integruoja rengimosi karjerai klausimus į kitus užsiėmimus, tačiau apie pusę iš jų nurodė, kad šiuo klausimu kalba tik keletą kartų per metus, trečdalis – kartą per mėnesį. Dauguma profesijos ir bendrojo lavinimo dalykų mokytojų informaciją randa internete arba bibliotekoje. Mažiau nei pusę profesijos mokytojų papildomų žinių ieško seminaruose ir profesinio informavimo taške. Dauguma mokytojų nepakankamai skiria dėmesio sėkmingam mokinių profesijos rengimui. Savo darbe naudoja neefektyvius metodus. Dėl informacijos stokos užsiėmimai skirti mokinių rengimui(si) karjerai, vyksta retai. Suprasdami, kad dabartinėmis konkurencijos sąlygomis, profesinės mokyklos absolventui sunku sėkmingai adaptuotis darbo rinkoje, mokytojai sutiktų gilinti turimas žinias ir įgyti naujų.

2.3.3. Mokinių ir mokytojų nuomonių lyginamoji analizė.

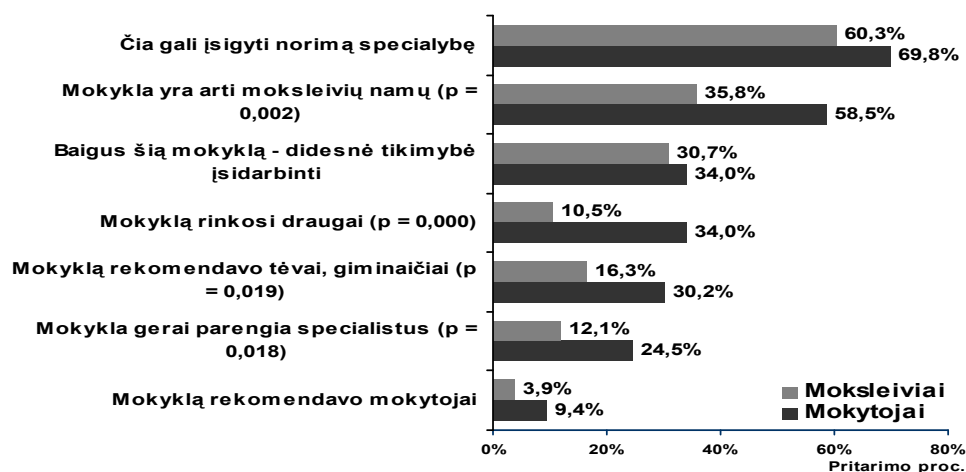
Analizuojant mokytojų ir mokinių atsakymus, matome kaip išsiskiria jų nuomonės apie tai, kas įtakoja profesijos pasirinkimą (žr. 34 pav.)



34 pav. Kriterijai, įtakoję mokinių profesijos pasirinkimą (n = 310)

Apie 64,2 proc. mokytojų teigia, kad profesijos pasirinkimą įtakoja tėvai. Pastarieji ir turėtų būti pagalbininkai formuojantis vaikų profesijos pasirinkimui, tačiau taip mano tik labai nedidelė dalis mokinių, 14,4 proc. Tai tik patvirtina, kad tėvai mažai bendrauja su savo vaikais profesinės karjeros pasirinkimo, planavimo klausimais. Didžioji dauguma apklausoje dalyvavusių mokytojų mano, kad mokiniai profesiją renka todėl, jog ji turi paklausą darbo rinkoje. Mokinių nuomonė šiuo klausimu labai skiriasi, tik 35 % nurodo, kad jie profesiją pasirinko pagal paklausą. Apie 44 proc. apklausoje dalyvavusių mokinių svarbiausias yra finansinis faktorius, taip mano ir didžioji dauguma pedagogų. Labai nedidelė dalis mokinių nurodė, kad klausė mokytojų patarimų. Daugiau nei pusė apklausoje dalyvavusių mokytojų mano, kad draugai didžiausias autoritetas mokiniams renkantis karjerą. Patys mokiniai taip nemano ir labai maža dalis nurodo, kad jų pasirinkimą lėmė draugų rekomendacijos. Apie tai, jog profesija buvo pasirinkta atsitiktinai, be ilgų svarstymų, mano apie trečdalis pedagogų ir penktadalis mokinių. Mokytojų patarimai nėra svarbūs, tai supranta ir patys pedagogai ir mokiniai. Panaudojus Mann – Whitney U testą nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumas tarp mokinių ir mokytojų požiūrių dėl profesijos pasirinkimo: profesija paklausi darbo rinkoje ($p=0,000$), profesija yra gerai apmokama ($p=0,001$), tėvų patarimai ($p=0,000$), draugų įtaka ($p=0,000$). Galima daryti prielaidą, kad mokytojai nesidomi, kodėl mokiniai renka tokias profesijas.

Kaip išsidėsto mokinių ir mokytojų nuomonės dėl mokyklos pasirinkimo, matome 35 paveiksle.

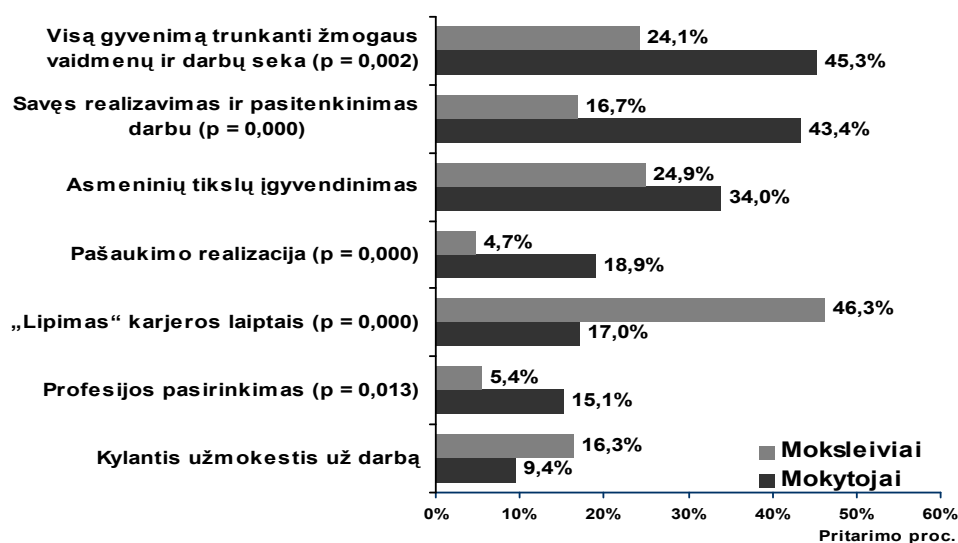


35 pav. Priežastys, įtakojusios mokinius pasirenkant profesinę mokyklą ($n = 310$)

Dauguma mokytojų ir mokinių turi vienodą nuomonę, kad mokykla pasirinkta dėl specialybės įgijimo. Geografinė mokyklos padėtis svarbi trečdaliui mokinių ir daugiau nei pusei mokytojų. Toks skirtumas rodo, kad atstumas nuo namų iki mokyklos nėra kriterijus, pagal kurį mokiniai pasirenka šią mokyklą. Mokytojai į šį klausimą galėjo atsakyti iš savo profesinės patirties,

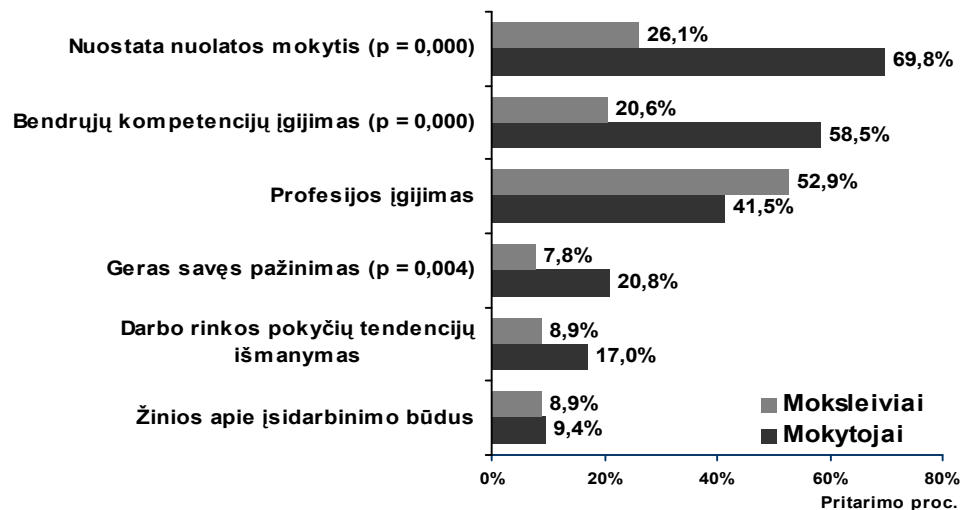
žinant vaikų ekonominę padėtį. Ne visi gali skirti kelionės išlaidoms, tuo labiau, jei atstumas nuo mokyklos iki namų yra pakankamai didelis. Kad šioje mokykloje parengiami puikūs specialistai, mano per pusę mažiau mokinių nei mokytojų. Mokytojai truputį geriau įsivertina save arba savo kolegas. Patikrinus Mann – Whitney U testu, nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai tarp mokinių ir mokytojų požiūrių dėl mokyklos pasirinkimo šiose įvardytose priežastyse: mokykla yra arti moksleivio namų ($p=0,002$), mokyklą rinkosi draugai ($p=0,000$), mokyklą rekomendavo tėvai, giminaičiai ($p=0,018$), mokykla gerai parengia specialistus ($p=0,018$).

Lyginant mokinių ir mokytojų karjeros suvokimą (žr. 36 pav.), matome, kad čia jų nuomonė išsiskiria labai ryškiai.



36 pav. **Karjeros samprata** ($n = 310$)

Mokiniai karjerą suvokia tik kaip paaukštinimą pareigose, o mokytojai labiau atsižvelgia į vidinį pasitenkinimą, tikslų įgyvendinimą. Beveik pusė apklausoje dalyvavusių profesinės mokyklos mokytojų suvokia, kad karjera visą gyvenimą trunkantis procesas. Tyrimas parodė, kad mokinių požiūris labai siauras, tik nedidelė dalis mano, kad karjera, tai pašaukimo realizavimas. Panaudojus Mann – Whitney U testą nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai šiuose karjeros sąvokos apibūdinimuose: „visą gyvenimą trunkanti žmogaus vaidmenų ir darbų seka“ ($p=0,002$), „savęs realizavimas ir pasitenkinimas darbu“ ($p=0,000$), „pašaukimo realizacija“ ($p=0,000$), „lipimas“ karjeros laiptais“ ($p=0,000$), „profesijos pasirinkimas“ ($p=0,013$). Tokie rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad mokytojų ir mokinių karjeros samprata labai skirtinga. Pedagogai mokiniams galėtų labiau praplėsti karjeros sąvokos supratimą. Tai, vėlgi, rodo, kad nėra skiriama pakankamai dėmesio mokinių akiračio karjeros klausimais plėtimui.



37 pav. Kriterijai, apibūdinantys mokinių pasirengimą karjerai (n = 310)

Kaip matome 37 paveiksle, mokytojų ir mokinių nuomonė apie tai, kas rodo pasirengimą profesinei karjerai labai skirtinga. Dauguma pedagogų mano, kad svarbiausia yra nuostata mokytis, taip mano per pusę mažiau mokinių. Bendrųjų kompetencijų įgijimas svarbus labiau mokytojams nei mokiniams. Pastariesiems svarbiausias dalykas yra įgyti profesiją. Savęs pažinimas, žinios apie įsidarbinimo būdus mokiniams tarsi antraeilis dalykas. Tokiam jų požiūriui įtakos gali turėti siauras karjeros supratimas, nepakankamas žinių turėjimas, menkas savęs pažinimas.

Skirtumų tarp respondentų grupių reikšmingumui nustatyti buvo pasirinktas Mann – Whitney U testas. Gauti statistiškai reikšmingi skirtumai šiuose kriterijų pasirinkimuose: „nuostata nuolatos mokytis“ ($p=0,000$), „bendrųjų kompetencijų įgijimas“ ($p=0,000$), „geras savęs pažinimas“ ($p=0,004$)

10 lentelėje matome, kaip pasiskirstė mokytojų ir mokinių nuomonės dėl skiriamo laiko mokinių rengimo(si) karjerai sritims.

10 lentelė

Mokinių rengimo(si) karjerai sritims skiriamas laikas (n = 310)

Karjeros ugdymo sritys	Skiriama pakankamai, proc.		Neskiriama, proc.	
	Mokytojai	Moksleiviai	Mokytojai	Moksleiviai
Profesijos pažinimui	90,6	78,6		0,4
Praktiniams įgūdžiams ($p=0,000$)	88,7	59,9	1,9	0,8
Karjeros planavimui ($p=0,006$)	21,2	22,2	1,9	13,6
Bendrųjų kompetencijų ugdymui ($p=0,000$)	60,4	23,7		12,8
Moksleivių savęs pažinimui ($p=0,000$)	49,1	24,6		18,0
Pokalbiui su darbdaviu pasiruošimui ($p=0,002$)	18,9	27,2	7,5	26,1
CV, motyvacinio laiško parengimui	32,1	35,9	5,7	15,2

Mokinių ir mokytojų nuomonė sutampa, kad karjeros planavimui profesinėje mokykloje skiriama nepakankamai dėmesio. Nes tik penktadalis respondentų atsakė teigiamai. Daugiau nei pusė mokytojų mano, jog mokykloje pakankamai ugdomos bendrosios kompetencijos, tačiau taip manančių mokinių tris kartus mažiau. Jų nuomonės išsiskiria ir dėl moksleivių savęs pažinimo ugdymo. Vadinasi mokiniams trūksta įvairių veiklų, kad jie būtų pakankamai pasiruošę integruotis į darbo rinką.

Patikrinus duomenis kryžminė dažnių lentelės ir chi kvadrato pagalba, nustatyta, kad egzistuoja statistiškai reikšmingi skirtumai tarp mokytojų ir mokinių nuomonių dėl skiriamo laiko karjeros sritims. Mokytojų nuomone, pakankamai laiko skiriama praktiniams įgūdžiams ($p=0,000$), bendrųjų kompetencijų ugdymui ($p=0,000$), moksleivių savęs pažinimui ($p=0,000$). Išsiskiria mokytojų ir mokinių nuomonės dėl karjeros planavimo ($p=0,006$), pokalbiui su darbdaviu pasiruošimo ($p=0,002$) skiriamo laiko. Žymiai didesnė dalis mokinių teigia, kad šioms sritims laiko neskiriama.

11 lentelėje pateikti duomenys, kaip mokytojai ir mokiniai vertina informacijos apie karjeros planavimą šaltinius.

11 lentelė

Informacijos šaltinių apie karjeros planavimą vertinimas ($n = 310$)

Informacijos apie karjeros planavimą šaltiniai	Pakankamai gauna, proc.		Negauna, proc.	
	Mokytojai	Moksleiviai	Mokytojai	Moksleiviai
Profesijos mokytojai	81,1	73,9	1,9	5,8
Bendrojo lavinimo mokytojai ($p=0,050$)	39,6	43,8	3,8	14,1
Grupės vadovas ($p=0,000$)	84,9	40,1		16,0
PITo darbuotojai ($p=0,000$)	39,6	29,0	3,8	32,2
Bibliotekos darbuotojai ($p=0,003$)	17,3	7,5	32,7	57,3
Darbo biržos darbuotojai ($p=0,005$)	13,2	11,8	34,0	57,3
Karjeros konsultantai ne mokykloje ($p=0,002$)	3,8	22,7	46,2	47,1
Darbdaviai ($p=0,011$)	11,8	28,5	39,2	41,0
Tėvai ($p=0,005$)	43,4	39,8	3,8	22,7
Giminaičiai ($p=0,000$)	15,1	28,8	13,2	31,1
Draugai	28,3	29,6	17,0	30,0
Pažįstami ($p=0,020$)	17,0	26,8	20,8	31,9
Internetas	71,2	58,0	5,8	12,5
Literatūra apie karjeros planavimą ($p=0,039$)	23,1	27,0	19,2	33,6

Patikrinus duomenis kryžminės dažnių lentelės ir chi kvadrato pagalba, nustatyta, kad egzistuoja statistiškai reikšmingi skirtumai tarp mokytojų ir mokinių informacijos apie karjeros planavimą vertinimas ($p \leq 0,05$). Moksleiviai palankiau vertina bendrojo lavinimo mokytojus, karjeros konsultantus ne mokykloje, darbdavius, giminaičius, pažįstamus ir literatūrą apie karjeros planavimą lyginant su tuo, kaip šiuos šaltinius vertina mokytojai. Tuo tarpu mokytojai labiau nei

mokiniai palankų vertinimą teikia grupės vadovui, PITo darbuotojams, bibliotekos darbuotojams, tėvams.

12 lentelėje matome, kaip mokytojai ir mokiniai vertina vykstančius užsiėmimus mokinių rengimo(si) karjerai klausimais. Patikrinus duomenis kryžminės dažnių lentelės ir chi kvadrato pagalba, nustatyta, kad egzistuoja statistiškai reikšmingi skirtumai tarp mokytojų ir mokinių vykstančių užsiėmimų vertinimo ($p \leq 0,05$).

12 lentelė

Vykstantys užsiėmimai, susiję su mokinių rengimu(si) karjerai (n = 310)

Vykstantys užsiėmimai karjeros klausimais	Dažnai, proc.		Niekada, proc.	
	Mokytojai	Moksleiviai	Mokytojai	Moksleiviai
Paskaitos karjeros planavimo klausimais ($p=0,000$)	6,1	18,8	8,2	28,9
Praktiniai užsiėmimai karjeros planavimo klausimais ($p=0,011$)	12,2	25,3	14,3	24,5
Užsiėmimai Profesiniame informavimo taške (PITe) ($p=0,029$)	15,7	16,5	15,7	33,3
Informacijos paieška internetinėse svetainėse ($p=0,000$)	47,9	22,7	6,3	31,3
Susitikimai su darbdaviais ($p=0,000$)	5,8	14,1	11,5	45,7
Susitikimai su profesijos atstovais ($p=0,000$)	9,6	23,8	11,5	34,4
Ekskursijos į įmones ($p=0,000$)	25,5	12,5	3,9	45,7
Išvykos į kitas mokyklas ($p=0,000$)	9,8	9,8	7,8	55,5
Popamokiniai renginiai karjeros klausimais ($p=0,000$)	26,5	13,2	10,2	44,0
Užsiėmimai darbo biržoje ($p=0,021$)	1,9	10,1	57,7	65,4
Grupinės konsultacijos karjeros klausimais	9,8	10,5	45,1	45,5
Individualios konsultacijos karjeros klausimais ($p=0,001$)	19,6	7,4	29,4	56,4

Lentelėje matome, kad daugiau negu pusė moksleivių teigia, jog užsiėmimai darbo biržoje, individualios konsultacijos, išvykos į kitas mokyklas niekada nevyksta. Beveik pusė moksleivių teigia, kad susitikimai su darbdaviais, ekskursijos į įmones, popamokiniai renginiai karjeros klausimais, grupinės konsultacijos taip pat nevyksta. Trečdalis moksleivių nuomone ir kiti užsiėmimai susiję su rengimusi karjerai nevyksta. Mokytojų nuomonė su moksleivių nežymiai išsiskiria tik dėl užsiėmimų darbo biržoje ir grupinių bei individualių konsultacijų. Kaip dažnai vykstančius užsiėmimus - paskaitas ir praktinius užsiėmimus karjeros planavimo klausimais, informacijos paiešką internetinėse svetainėse, susitikimus su profesijos atstovais - vertina tik apie penktadalis moksleivių. Apie pusė mokytojų teigia, kad dažniausiai vyksta informacijos paieška internetinėse svetainėse. Ketvirtadalis mokytojų nuomone, dažnai vyksta ekskursijos į įmones ir popamokiniai renginiai karjeros klausimais. Statistiškai reikšmingi skirtumai užfiksuoti visų

užsiėmimų, išskyrus užsiėmimus darbo biržoje, vertinime. Galima daryti prielaidą, kad šitoks mokytojų ir mokinių nuomonių nesutapimas rodo, kad pedagogų atsakymai šiuo klausimu neatspindi tiesos.

13 lentelėje matome, kaip užsiėmimų, skirtų mokinių rengimui(si) karjerai, naudingumą vertina mokytojai ir mokiniai. Visus užsiėmimus, susijusius su rengimusi karjerai, tiek pedagogai, tiek mokiniai vertina kaip naudingus. Patikrinus duomenis kryžminė dažnių lentelės ir chi kvadrato pagalba, nustatyta, kad egzistuoja statistiškai reikšmingi skirtumai tarp mokytojų ir mokinių vertinimo ($p \leq 0,05$).

13 lentelė

Užsiėmimų naudingumas, mokiniams rengiantis profesinei karjerai (n = 310)

Naudingiausi užsiėmimai mokiniams, rengiantis profesinei karjerai	Naudinga, proc.		Nenaudinga, proc.	
	Mokytojai	Moksleiviai	Mokytojai	Moksleiviai
Paskaitos karjeros planavimo klausimais	80,8	87,2	1,9	1,9
Praktiniai užsiėmimai karjeros planavimo klausimais ($p=0,034$)	81,1	89,1		2,7
Užsiėmimai Profesiniame informavimo taške (PITe)	66,0	65,2		5,5
Informacijos paieška internetinėse svetainėse	86,8	79,7		4,7
Susitikimai su darbdaviais	88,7	85,5	3,8	4,7
Susitikimai su profesijos atstovais	90,6	90,6		3,5
Ekskursijos į įmones	92,5	85,2		4,7
Išvykos į kitas mokyklas ($p=0,019$)	49,1	66,3	11,3	12,2
Popamokiniai renginiai karjeros klausimais	71,7	71,6	5,7	7,8
Užsiėmimai darbo biržoje	49,1	62,7	13,2	11,4
Grupinės konsultacijos karjeros klausimais ($p=0,013$)	54,7	71,1	5,7	8,2
Individualios konsultacijos karjeros klausimais	83,0	72,0		7,4

Matome, kad mokiniai praktinius užsiėmimus karjeros planavimo klausimais ($p=0,034$), išvykas į kitas mokyklas ($p=0,034$), grupines konsultacijas karjeros klausimais ($p=0,013$) išskiria kaip naudingesnius. Galima daryti prielaidą, kad dauguma mokytojų ir mokinių suvokia, kad užsiėmimai karjeros planavimo klausimais mokiniams yra naudingi.

Siekiant nustatyti tarpusavio ryšį tarp vykstančių ir naudingiausių užsiėmimų rengiantis profesinei karjerai, pedagogų ir moksleivių požiūriu, buvo naudojama koreliacinė analizė t.y. skaičiuotas Spirmeno koreliacijos koeficientas. Kintamųjų tarpusavio ryšius nusakančios koreliacijos koeficientų reikšmės pateiktos interkoreliacine matrica (žr. 14 lentelė).

Interkoreliaciniai ryšiai tarp vykstančių užsiėmimų ir naudingiausių užsiėmimų rengiantis profesinei karjerai ($N_{\min} = 303$; $N_{\max} = 308$)

Vykstantys ir naudingiausi užsiėmimai mokiniams rengiantis profesinei karjerai	Paskaitos karjeros planavimo klausimais	Praktiniai užsiėmimai karjeros planavimo klausimais	Profesiniame informavimo taške	Informacijos paieška internetinėse svetainėse	Susitikimai su darbdaviais	Susitikimai su profesijos atstovais	Ekskursijos į įmones	Išvykos į kitas mokyklas	Popamokiniai renginiai karjeros klausimais	Užsiėmimai darbo biržoje	Grupinės konsultacijos karjeros klausimais	Individualios konsultacijos karjeros klausimais
Paskaitos karjeros planavimo klausimais	0,1	0,2 ***	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1 *	0,1
Praktiniai užsiėmimai karjeros planavimo klausimais	0,1	0,2 ***	0,1 *	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1 *	0,0
Užsiėmimai Profesiniame informavimo taške (PITE)	0,1	0,2 **	0,3 ***	0,2 ***	0,2 **	0,2 ***	0,2 ***	0,2 **	0,1 *	0,2 ***	0,2 ***	0,2 **
Informacijos paieška internetinėse svetainėse	0,1	0,1	0,1	0,3 ***	0,1	0,1	0,1 *	0,1	0,1	0,1	0,1 *	0,1 *
Susitikimai su darbdaviais	0,0	0,0	-0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1	0,1	0,0	0,0
Susitikimai su profesijos atstovais	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0
Ekskursijos į įmones	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1 *	0,1 *	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1
Išvykos į kitas mokyklas	0,1 **	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1 *	0,1 *
Popamokiniai renginiai karjeros klausimais	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1 *	0,1	0,1 *	0,0	0,1	0,1
Užsiėmimai darbo biržoje	0,1 *	0,1 *	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,2 ***	0,1 *	0,1 *
Grupinės konsultacijos karjeros klausimais	0,1 *	0,1 *	0,1 *	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2 ***	0,2 ***	0,1 *
Individualios konsultacijos karjeros klausimais	0,2 ***	0,2 **	0,2 **	0,2 **	0,1 *	0,2 **	0,1 *	0,2 **	0,1 *	0,1 *	0,2 ***	0,3 ***

Pastaba: Lentelėje nurodyti koreliacijos koeficientai yra statistškai reikšmingi lygmenimis

0,2 < r ≤ 0,3	p ≤ 0,001 ***
0,1 < r ≤ 0,2	p ≤ 0,01 **
0,09 ≤ r ≤ 0,1	p ≤ 0,05 *

Tarp didžiosios dalies subskalių ryšiai nenustatyti. Iš interkoreliacinės matricos matome, kad individualios konsultacijos karjeros klausimais koreliuoja su visų rūšių naudingiausiais užsiėmimais. Tarp jų egzistuoja tiesioginis, labai silpnas, bet patikimas ryšys. Užsiėmimai PITE koreliuoja su visais, išskyrus su paskaitomis karjeros klausimais. Egzistuoja tiesioginis, labai

silpnas ar silpnas, tačiau statistiškai patikimas koreliacinis ryšys. Galima daryti išvadą, kad kuo individualios konsultacijos ir užsiėmimai PITE vyksta dažniau, tuo jie vertinami, kaip naudingesni. Galima dar pastebėti, kad grupinės konsultacijos karjeros klausimais tiesioginiais, tačiau labai silpnais, statistiškai patikimais ryšiais, susiję su paskaitomis karjeros klausimais, praktiniais užsiėmimais karjeros klausimais, užsiėmimais PITE, darbo biržoje, grupinėmis ir individualiomis konsultacijomis. Užsiėmimai darbo biržoje koreliuoja su paskaitomis ir praktiniais užsiėmimais karjeros planavimo klausimais, užsiėmimais darbo biržoje, grupinėmis ir individualiomis konsultacijomis. Egzistuoja tiesioginis, labai silpnas, tačiau statistiškai patikimas koreliacinis ryšys. Išryškėja, kad vykstantys susitikimai su darbdaviais, profesijos atstovais ir užsiėmimų naudingumo vertinimai tarpusavy nesusiję. Galima daryti prielaidą, kad tie užsiėmimai nevyksta arba jie vyksta, tačiau laikomi nenaudingais.

Naudingiausi, mokytojų ir mokinių požiūriu, užsiėmimai karjeros planavimo klausimais yra užsiėmimai PITE, individualios konsultacijos, užsiėmimai darbo biržoje, grupinės konsultacijos, informacijos paieška internetinėse svetainėse. Tačiau vertinant pagal anksčiau aptartus rezultatus, matome, kad šie užsiėmimai vyksta retai.

Mokinių ir mokytojų nuomonių lyginamosios analizės apibendrinimas

Apibendrinus gautus rezultatus, labai išsiskiria mokinių ir mokytojų nuomonė daugeliu klausimų. Mokytojų nuomone, mokinių profesijos pasirinkimą labiausiai įtakoja profesijos paklausa darbo rinkoje ir jos apmokėjimas, tėvų ir draugų įtaka. Nors daugiausiai mokinių taip pat įvardijo, kad jų pasirinkimą įtakoja profesijos paklausa darbo rinkoje ir jos apmokėjimas, tačiau skirtumai tarp mokytojų ir mokinių nuomonės yra statistiškai reikšmingi. Ypač respondentų grupių nuomonės išsiskiria dėl tėvų ir draugų įtakos renkantis profesiją. Kad mokyklą mokiniai renkasi dėl konkrečios profesijos įgijimo mano dauguma respondentų. Apie trečdalis respondentų nurodo, kad baigus mokyklą didesnė galimybė įsidarbinti. Gana didelis procentas mokytojų mano, kad mokiniai mokyklą rinkosi todėl, kad ji yra arti namų, apie trečdalį, kad mokyklą rinkosi draugai ar rekomendavo tėvai. Šiuo požiūriu užfiksuoti statistiškai reikšmingi skirtumai tarp respondentų grupių. Mokiniai ir mokytojai taip pat skirtingai suvokia karjeros sąvoką. Karjeros pasirengimui, daugiau negu pusės pedagogų nuomone, didžiausią įtaką turi nuostata mokytis ir bendrųjų kompetencijų įgijimas. Didžioji dalis mokinių pasirengimą karjerai sutapatina su profesijos įgijimu. Mažiausiai įtakos, abiejų grupių respondentų nuomone, turi žinios apie įsidarbinimo būdus, darbo rinkos pokyčių tendencijų išmanymas ir, mokinių nuomone, geras savęs pažinimas.

Mokinių ir mokytojų nuomonė sutampa, kad karjeros planavimui profesinėje mokykloje skiriama nepakankamai dėmesio. Mokytojai, kaip karjeros šaltinius, palankiau vertina profesijos mokytojus, grupės vadovus, internetą, tėvus, PITO darbuotojus. Mokiniai taip pat palankiausiai vertina profesijos mokytojus ir internetą, šiek tiek mažesnė dalis mokinių – bendrojo lavinimo mokytojus, grupės vadovus ir tėvus. Tačiau didesnė dalis mokinių daugumą šaltinių, ypač nesusijusių tiesiogiai su mokymo procesu, vertina kaip nenaudingus.

Mokytojų ir mokinių nuomonės išsiskiria lyginant užsiėmimams karjeros klausimais skiriamą laiką. Žymiai didesnė dalis mokinių teigia, kad išvardinti užsiėmimai nevyksta niekada. Mažiau kaip penktadalio mokinių vertinimu, užsiėmimai vyksta dažnai. Labai maža dalis mokytojų vertina, kad užsiėmimai karjeros klausimais vyksta dažnai, tačiau žymiai mažiau mokytojų, lyginant su mokiniais, teigia, kad užsiėmimai nevyksta niekada. Galima daryti prielaidą, kad šitoks mokytojų ir mokinių nuomonių nesutapimas rodo, kad, arba didelė dalis mokinių nedalyvauja šiuose užsiėmimuose, arba pedagogų atsakymai šiuo klausimu neatspindi tiesos.

Didžioji dalis respondentai visus užsiėmimus vertina kaip naudingus. Patikrinus vykstančių ir naudingiausių užsiėmimų koreliacija Spirmeno koeficientu, individualios konsultacijos karjeros klausimais koreliuoja su visų rūšių naudingiausiais užsiėmimais. Užsiėmimai PITE koreliuoja su visais, išskyrus su paskaitomis karjeros klausimais. Grupinės konsultacijos karjeros klausimais statistiškai patikimais ryšiais susiję su paskaitomis karjeros klausimais, praktiniais užsiėmimais karjeros klausimais, užsiėmimais PITE, darbo biržoje, grupinėmis ir individualiomis konsultacijomis. Užsiėmimai darbo biržoje koreliuoja su paskaitomis ir praktiniais užsiėmimais karjeros planavimo klausimais, užsiėmimais darbo biržoje, grupinėmis ir individualiomis konsultacijomis. Vykstantys susitikimai su darbdaviais ir su profesijos atstovais ir užsiėmimų naudingumo vertinimai tarpusavy nesusiję. Galima daryti prielaidą, arba tie užsiėmimai nevyksta, arba jie vyksta, tačiau laikomi nenaudingais. Tyrimo duomenys rodo, kad mokinių ir pedagogų nuomonės daugeliu klausimu skiriasi. Tai rodo, kad respondentų grupės skirtingai vertina mokinių rengimą(si) karjerai. Mokinių ir pedagogų nuomonės sutampa dėl mokinių rengimo(si) karjerai užsiėmimų reikalingumo.

IŠVADOS

Mokslinės literatūros analizė parodė:

1. Profesinis rengimas užtikrina nuolatinį žmogaus prisitaikymą prie jam būtinos ekonominės veiklos sąlygų. Nuolatiniai darbo rinkos pokyčiai nulemia profesinio rengimo būtinumą, jo kaitą. Tik orientuotas į darbo rinkos pokyčius ir nuolat kintantis profesinis rengimas gali būti efektyvus ir įtakoti pasirengimą profesinei karjerai.
2. Lyginant su kitais švietimo sistemos lygmenimis, Lietuvoje profesinis mokymas yra labai mažai išplėtotas. Vakarų šalyse profesinių mokyklų populiarumą lemia darbininkiškų profesijų prestižas ir geresnės mokymosi sąlygos. Lietuvoje vis dar manoma, kad toks darbas mažiau apmokamas, ne prestižinis, o pačių studijų kokybė prasta, todėl mokiniai nenori sieti profesinės karjeros su darbininkiškomis profesijomis.
3. Profesinis rengimas priklauso nuo darbo rinkos dinamikos ir šios rinkos poreikių.
4. Profesinės karjeros planavimas yra nuolatinis procesas, kurio metu būtina įvertinti dinamiškai kintančių išorės veiksnių svarbą proceso kokybei.
5. Karjera yra integrali kokybiškai atliekamų per visą žmogaus gyvenimą socialiai reikšmingų profesinių ir kitų vaidmenų visuma.

Tyrimo rezultatai parodė:

1. Dauguma mokytojų nepakankamai dėmesio skiria sėkmingam mokinių rengimui(si) profesinei karjerai. Savo darbe naudoja neefektyvius metodus. Kaip problemas, kylančias mokinius rengiant karjerai, mokytojai įvardija ribotus finansinius išteklius, mokinių pasyvų požiūrį, specialistų trūkumą, ribotus laiko išteklius.
2. Moksleiviai akcentuoja, kad praktiniai užsiėmimai karjeros planavimo klausimais yra naudingiausi rengiantis profesinei karjerai, tačiau šie užsiėmimai vyksta retai.
3. Skiriasi mokinių ir mokytojų požiūris į profesijos pasirinkimą įtakojančius veiksnius bei karjeros galimybes. Pedagogų nuomone, didžiausią įtaką mokinių profesijos planavimui ir karjerai daro tėvai. Mokinių nuomone, didžiausią įtaką mokinių profesijos planavimui ir karjerai daro mokytojai.
4. Daugiau nei pusė apklausoje dalyvavusių jaunuolių mano, kad karjeros planavimo įgūdžiai mažai turi įtakos sėkmingam rengimuisi karjerai. Tai rodo, kad nemaža dalis respondentų nepakankamai įvertina karjeros planavimo svarbą.
5. Tyrimo hipotezės pasitvirtino: mokiniai ir pedagogai skirtingai vertina profesinio rengimo(si) karjerai galimybes ir problemas; profesinėje mokykloje nepakankamai laiko skiriama profesinės karjeros planavimui.

REKOMENDACIJOS

1. Sudaryti sąlygas mokyklos mokytojams tobulinti kvalifikaciją mokinių rengimo karjerai klausimais, kad jie būtų kompetentingi karjeros planavimo temas integruoti į savo dėstomų dalykų turinį.
2. Rekomenduojama tobulinti Profesinio informavimo taško darbuotojų kompetencijas. Nuolat rinkti, kaupti informaciją apie darbo rinką, perkvalifikavimo galimybes ir kvalifikacijos kėlimą.
3. Profesinio informavimo taško darbuotojams bendradarbiaujant su profesinės mokyklos mokytojais, konkretinti profesinės karjeros rengimo veiklos funkcijas bei pagrindines karjeros projektavimo gebėjimų sritis: kurti mokinių rengimo(si) karjerai programas ir jas įgyvendinti.
4. Efektyviau bendradarbiauti su įstaigomis, kurios teikia profesinio informavimo, konsultavimo paslaugas, stiprinti įvairiapusį bendradarbiavimą su darbdaviais.
5. Daugiau dėmesio skirti mokinių individualios karjeros planavimui, suteikti mokiniams žinių apie asmenybės ypatumus, gebėjimus.
6. Daugiau dėmesio skirti nemotyvuotų savo profesijai mokinių konsultavimui, informavimui ir taip įtakoti jų teigiamą požiūrį į savo pasirinktą profesiją ir karjeros galimybes.

LITERATŪRA

1. Adamonienė R. (2006). *Metodinė priemonė: Karjeros projektavimas ir valdymas*. Kaunas.
2. Adomonienė R., Daukila S., Kriščiūnas B., Makninė I., Palujanskienė A. (2001). *Profesinio ugdymo pagrindai*. Vilnius: Petro ofsetas.
3. Adomonienė R., Daukila S., Kriščiūnas B., Makninė I., Palujanskienė A. (2003). *Profesinio ugdymo psichologija ir pedagogika*. Utena: Utenos Indra.
4. Augienė D. (2009). *Karjera: nuo profesijos pasirinkimo iki profesinės veiklos organizacijoje*. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla.
5. Babrova L., Kazlauskienė A., Lekavičienė V., Pacevičienė R., Stašinskienė I. (2008). *Kursinių ir baigiamųjų (Bakalauro, Magistro, Specialiųjų profesinių studijų) darbų rengimo ir gynimo metodinės rekomendacijos. Darbų rengimo ir gynimo metodinės rekomendacijos*. VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla. Šiauliai.
6. Balevičienė S., Valantinas A. (2007). *Ar patrauklus profesinis mokymas Lietuvoje? Švietimo problemos analizė 2007*, spalio Nr. 6(17). [Žiūrėta:2009-09-25]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/pr_analize/Profesinis_mokymas_2007_10.pdf>
7. Baltoji knyga (1999). *Profesinis rengimas*. Projektas. Vilnius: profesinio mokymo reformos programa.
8. Bandura A. (1991). *Aggression: Social Learning analysis*. N.Y.
9. Baranauskas J. Ir kt. (2004). *Profesinių mokyklų absolventų sėkmė įsidarbinant*. [žiūrėta:2009-11-25]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/02_Atask.%20gal.%2005.02.26.doc>
10. Baranauskienė I., Juodraitis A., (2008). *Neįgaliųjų profesinė rehabilitacija: sėkmės prielaidos*. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla
11. Barkauskaitė M., Pečiuliauskienė P. (2007). VPU studentų pedagoginių kompetencijų raiška švietimo kaitoje. *Pedagogika*. T. 85, p. 43-52.
12. Beresnevičienė D. (1995). *Nuolatinis mokymasis Lietuvoje*. Vilnius.
13. *Darbo ir organizacinė psichologija* (2005). Red. Dr. Nik Chmiel. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
14. Herr E.L., Cramer S. H. (1984). *Career Guidance Through the Life Span*. Boston, Toronto.
15. Holland J.K. (1973). *Making Vocational choices. A theory of career*. New York. Prentice Hall.

16. Galkytė H. (1977). *Mokinių sugebėjimo analizuoti savo galimybes, renkantis profesiją, ugdymas*. Vilnius.
17. Giannantonio C.M, Hurley-Hanson A.E. (2006). *Applying image norms across Super's career development stages*. [žiūrėta:2009-11-12]. Prieiga per internetą:
< <http://www.entrepreneur.com/tradejournals/article/147914529.html> >
18. Gumuliauskienė A., Augienė D. ir kt.(2002). *Karjera šiandien ir rytoj*. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla.
19. Inglar T., Bjerknes E., Lappen R., Tobiassen T. (2002). *Mokymasis ir konsultavimas*. Kaunas: VDU.
20. Jovaiša L., (1981). *Asmenybė ir profesija*. Kaunas: Šviesa
21. Jovaiša L. (1998). Profesinio konsultavimo organizavimas. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*, 1, p. 20–29.
22. Jovaiša L. (1999). *Profesinio konsultavimo psichologija*. Vilnius.
23. Jovaiša T., Orenienė R. (2003). Profesinis konsultavimas žmogiškųjų išteklių plėtros kontekste. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*, 7. Kaunas: VDU.
24. *Karjeros projektavimo vadovas*.(2005). Sistemos, teorijos, praktika ir terminologija penkiose Europos šalyse. Kaunas: VDU leidykla
25. Kregždė S. (1988). *Profesinio kryptingumo formavimosi psichologiniai pagrindai*. Kaunas: Šviesa.
26. Крайг, Г. (2000). *Психология развития*. Санкт Петербург: Питер.
27. Kučinskienė R. (2003). *Ugdymo karjerai metodologija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
28. Lapė J. (1980). *Darbo psichologija*. Vilnius: Mokslas
29. Laužackas R. (1997). *Profesinė edukologija*. Kaunas.
30. Laužackas R. (2005). *Profesinio rengimo terminų aiškinamasis žodynas*. Kaunas: VDU leidykla.
31. Laužackas R. (1999). *Sistemoteorinės profesinio rengimo kaitos dimensijos*. Kaunas: VDU leidykla
32. Laužackas R.(1996). *Svarbiausios profesinės edukologijos sąvokos*. Kaunas.
33. Laužackas R., Teresevičienė M., Gedvilienė G., Kepalaitė A., Stasiūnaitienė E. (2006). *Mokomoji medžiaga vertintojams. Vertintojo standartas*. Kaunas. VDU: Profesinio rengimo studijų centras.
34. Legkauskas V.(2008). *Socialinė psichologija*. Vilnius: Vaga

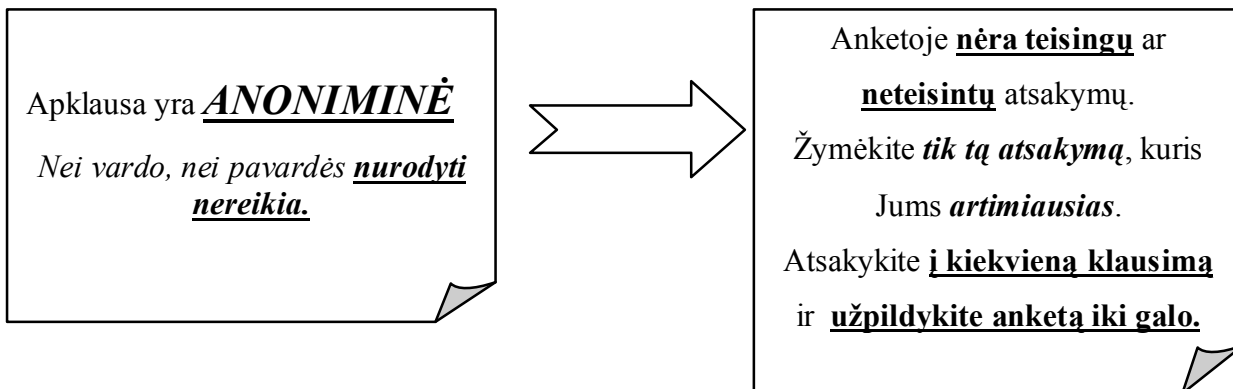
35. Legkauskas, V. (2004). Žmogaus socialinės motyvacijos pagrindai. *Sociologija: mintis ir veiksmai*.
36. Lemme, B. H. (2003). *Suaugusiojo raida*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
37. Levinson H. (1983). *A second career: The Possible Dream* . Harvard Business Review
38. Lewin K. (1935). *A dynamic theory of personality*. New York
39. Lileikienė T., Petkevičiūtė R, (2003). *Besimokančių suaugusiųjų požiūris į karjerą*. Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos, 6, p. 128–141.
40. LR Švietimo įstatymas, 2004
41. LR Profesinio mokymo įstatymas, 2008 (Nauja redakcija)
42. Maslow A. (1970). Motyvacija ir asmenybė. Vilnius: Apostrofa
43. Mičiulienė, S. Daukila (2005). *Mokslinio tyrimo pagrindai profesinėje edukologijoje*. Akademija.
44. Myers D.G. (2000). *Psichologija*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
45. Owen S. V., Froman R.D., Moscow H. (1981). *Educational Psychology: An Introduction. 2nd edition*. Boston- Toronto: Little, Brown&Company.
46. Palujanskienė A. (2003). *Darbo ir karjeros psichologija*. Akademija.
47. Petrauskaitė R.(1996). *Psichopedagogika profesijos pasirinkimui*. Vilnius: Žodynas
48. Petkevičiūtė N. (2003). Asmeninės karjeros projektavimas ir vystymas globalizacijos kontekste. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*,7, p. 29 – 34.
49. Petkevičiūtė N. (2006). *Karjeros valdymas*. Kaunas
50. *Profesinės karjeros vadovas*. (1998). Vilnius: Solertija.
51. *Profesijos patarėjų mokymo metodinės medžiagos papildymas* .(2004). Vilnius.
52. *Profesinio informavimo standartas*. (2006). [interaktyvus]. Parengė: VDU, ŠMM. [Žiūrėta:2010-01-05]. Prieiga per internetą:
<http://www.smm.lt/es_parama/docs/projektai/pos_rez/Profesinio%20informavimo%20standartas_VDU.pdf>
53. *Profesinis rengimas*. Tyrimai ir realijos. Kaunas: VDU Profesinio rengimo studijų centras, 2003/7.
54. Pukelis K.(2002). Karjeros projektavimo gebėjimai žinių visuomenėje: nauji iššūkiai profesiniam konsultavimui ir karjeros planavimui. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*, 6, p. 66–76.
55. Pukelis K., Pundziene A. (2002). Profesinis konsultavimas karjeros projektavimui: paradigmų kaita. *Profesinis rengimas: tyrimai ir aktualijos*, 5, p. 79-86. Kaunas.
56. Sakalas A., Šalčius A.(1997). *Karjeros valdymas*. Kaunas: Technologija.

57. Stanišauskienė V., Večkienė N. (1999). Karjeros samprata: mokslinio požiūrio kaita ir jos refleksijos Lietuvoje problema. *Socialiniai mokslai*, 2 (19), p. 23-30
58. Stanišauskienė V. (2004). *Rengimosi karjerai proceso socioedukologiniai pagrindai*. Kaunas
59. Stanišauskienė V. (2000). *Rengimosi karjerai proceso socioedukaciniai pagrindai ir jo prielaidos Lietuvos bendrojo lavinimo mokykloje*. Daktaro disertacija. Kaunas: KTU.
60. Super D.E. (1962). Consistency and Wisdom of Vocational Preference as Indices of Vocational Maturity in the Ninth Grade. *Journal of Educational Psychology* 62, No 1.
61. Super D. (1990). *Life Career Roles: Self – Realization in Work and Leisure*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
62. Šernas V. (1995). *Profesinė pedagogika*. Vilnius.
63. Vabalas – Gudaitis J. (1938). Pedagoginio pašaukimo sąvoka. *Mokykla ir gyvenimas*, 6/7.

PRIEDAI

Mielas moksleivi,

*Žmogaus gyvenime didelę reikšmę turi jo pasirinktas darbas, profesija.
Todėl labai svarbu išsiaiškinti rengimo karjerai profesinėje mokykloje galimybes ir problemas.*



Jums tinkamą atsakymą pažymėkite ☐. Jei tokio atsakymo nėra, parašykite.

Iš anksto dėkojame už atsakymus**1. Kas lėmė profesijos, kurią studijuojate, pasirinkimą? (galite pažymėti kelis variantus):**

- ☐ ši profesija yra gerai apmokama
- ☐ ši profesija yra paklausi darbo rinkoje
- ☐ ši profesija vertinama visuomenėje (turi prestižą)
- ☐ man ši profesija yra įdomi
- ☐ apie šią profesiją svajojau nuo vaikystės
- ☐ šią profesiją turi mano tėvai
- ☐ šią profesiją turi mano draugas
- ☐ šią profesiją patarė rinktis tėvai
- ☐ šią profesiją patarė rinktis mokytojai
- ☐ profesiją pasirinkau atsitiktinai, daug nesvarstydamas (-a)

kita _____

2. Kas lėmė šios profesinės mokyklos pasirinkimą? (galite pažymėti kelis variantus):

- ☐ čia galiu įsigyti norimą specialybę
- ☐ mokykla yra arti namų
- ☐ mokyklą rinkosi draugai
- ☐ mokyklą rekomendavo tėvai, giminaičiai
- ☐ mokyklą rekomendavo mokytojai
- ☐ mokykla gerai parengia specialistus
- ☐ baigus šią mokyklą- didesnė tikimybė įsidarbinti

kita _____

3. Ar domitės būsimu darbu (profesija)?

- ☐ taip, skaitau papildomą literatūrą apie profesiją
☐ taip, domiuosi, kaip vyksta darbo procesas
☐ apie profesiją kalbuosi su tos profesijos atstovais
☐ domiuosi galimybėmis įsidarbinti pagal profesiją
☐ taip, man patinka mokytis specialybės dalykų
☐ taip, atostogų metu dirbau pagal pasirinktą specialybę
☐ ne, nesidomiu

kita _____

4. Kokios asmeninės savybės reikalingos profesijai, kurią studijuojate? Jei galite, išvardinkite bent tris:

- 1) _____
2) _____
3) _____

5. Kaip suprantate sąvoką „karjera“?

- ☐ visą gyvenimą trunkanti žmogaus vaidmenų ir darbų seka
☐ asmeninių tikslų įgyvendinimas
☐ „lipimas“ karjeros laiptais
☐ pašaukimo realizavimas
☐ kylantis užmokestis už darbą
☐ profesijos pasirinkimas
☐ savęs realizavimas ir pasitenkinimas darbu
☐ kita _____

6. Kuris teiginys, Jūsų manymu, tiksliausiai apibūdina pasirengimą karjerai:

- ☐ profesijos įgijimas
☐ bendrųjų kompetencijų įgijimas (mokėjimas bendrauti, kūrybiškumas ir kt.)
☐ žinios apie įsidarbinimo būdus
☐ darbo rinkos pokyčių tendencijų išmanymas
☐ nuostata nuolatos mokytis (tobulinti kompetenciją ar keisti specialybę)
☐ geras savęs pažinimas
kita _____

7. Kokie vidiniai veiksniai įtakoja Jūsų sėkmingą pasirengimą karjerai? (įvertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami Jums priimtina atsakymą):

Veiksniai	Labai įtakoja	Mažai įtakoja	Neįtakoja
Profesinės žinios			
Praktiniai įgūdžiai			
Protiniai gebėjimai			
Karjeros planavimo įgūdžiai			
Motyvacija dirbti			
Profesinių interesų žinojimas			
Darbo vertybių turėjimas			
Darbui tinkamos asmeninės savybės			
Bendrosios kompetencijos			
Nuostata nuolatos mokytis			
Profesijos pagal pašaukimą studijavimas			

8. Kokie asmenys įtakoja Jūsų sėkmingą pasirengimą karjerai? (įvertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami Jums priimtina atsakymą):

Asmenys	Labai įtakoja	Mažai įtakoja	Neįtakoja
Profesinio informavimo taško (PITo) darbuotojai			
Mokytojai			
Mokyklos administracija			
Karjeros konsultantai ne mokykloje			
Bibliotekos darbuotojai			
Tėvai			
Giminaičiai, pažįstami			
Darbdaviai			

9. Kurios kompetencijos svarbiausios Jūsų būsimai sėkmingai profesinei karjerai? (įvertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami Jums priimtina atsakymą):

Kompetencijos	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu	Nežinau
Gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti				
Kūrybiškumas				
Iniciatyvumas, verslumas				
Darbštumas				
Pareigingumas				
Kultūrinė ir kitokio pobūdžio tolerancija				
Atsakingumas				
Greita orientacija pasikeitus darbo sąlygoms				
Pasitikėjimas savimi				
Gebėjimas vadovauti				
Gebėjimas dirbti komandoje				
Nuolatinis mokymasis (tobulinimasis)				
Užsienio kalbų mokėjimas				
Informacinių technologijų išmanymas				

10. Ar reikalingi užsiėmimai susiję su rengimusi karjerai?

- ☐ taip
☐ nežinau
☐ ne

11. Iš kur daugiausia informacijos Jūs gaunate apie karjeros planavimą? (įvertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami Jums priimtina atsakymą):

Informacijos šaltiniai	Pakankamai gaunu	Mažai gaunu	Negaunu
Profesijos mokytojai			
Bendrojo lavinimo dalyko mokytojai			
Grupės vadovas			
PITo darbuotojai			
Bibliotekos darbuotojai			
Darbo biržos darbuotojai			
Karjeros konsultantai ne mokykloje			
Darbdaviai			
Tėvai			
Giminaičiai			
Draugai			
Pažįstami			
Internetas			
Literatūra apie karjeros planavimą			

12. Kiek, Jūsų nuomone, mokykloje skiriama laiko žemiau išvardintoms ugdymo karjerai sritims? (įvertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami Jums priimtina atsakymą):

Ugdymo karjerai sritys	Skiriama pakankamai	Skiriama mažai	Neskiriama	Nežinau
Profesinėms žinioms įgyti				
Praktiniams įgūdžiams įgyti				
Karjeros planavimui				
Bendrųjų kompetencijų ugdymui				
Mokinių savęs pažinimui				
Pokalbiui su darbdaviu pasiruošimui				
CV, motyvacinio laiško parengimui				

13. Kaip dažnai mokykla organizuoja užsiėmimus karjeros klausimais? (įvertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami Jums priimtina atsakymą):

Užsiėmimai	Dažnai	Retai	Niekada
Paskaitos karjeros planavimo klausimais			
Praktiniai užsiėmimai karjeros planavimo klausimais			
Užsiėmimai Profesiniame informavimo taške (PITe)			
Informacijos paieška internetinėse svetainėse			
Susitikimai su darbdaviais			
Susitikimai su profesijos atstovais			
Ekskursijos į įmones			
Išvykos į kitas mokyklas			
Popamokiniai renginiai karjeros klausimais			
Užsiėmimai darbo biržoje			
Grupinės konsultacijos karjeros klausimais			
Individualios konsultacijos karjeros klausimais			

14. Kurie iš išvardintų užsiėmimų, Jūsų nuomone, yra naudingiausi rengiantis profesinei karjerai? (įvertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami Jums priimtina atsakymą):

Užsiėmimai	Naudinga	Iš dalies naudinga	Nenaudinga	Nežinau
Paskaitos karjeros planavimo klausimais				
Praktiniai užsiėmimai karjeros planavimo klausimais				
Užsiėmimai Profesiniame informavimo taške (PITe)				
Informacijos paieška internetinėse svetainėse				
Susitikimai su darbdaviais				
Susitikimai su profesijos atstovais				
Ekskursijos į įmones				
Išvykos į kitas mokyklas				
Popamokiniai renginiai karjeros klausimais				
Užsiėmimai darbo biržoje				
Grupinės konsultacijos karjeros klausimais				
Individualios konsultacijos karjeros klausimais				

15. Kokioje popamokinėje veikloje dalyvaujate mokykloje?

- ☐ projektinėje veikloje
- ☐ sportinėje veikloje
- ☐ meninėje veikloje
- ☐ nedalyvauju

kita _____

16. Ar dalyvavimas popamokinėje veikloje turi įtakos pasirengimui karjerai?

- ☐ taip, įgyju papildomų žinių, gebėjimų
- ☐ nežinau
- ☐ ne

17. Ar esate susikūręs (-usi) savo karjeros planą?

- ☐ taip
- ☐ ne

18. Ar mokate rašyti motyvacinį laišką?

- ☐ taip
- ☐ ne

19. Ar mokate parašyti CV (gyvenimo aprašymą)?

- ☐ taip
- ☐ ne

20. Ar turite žinių apie pasiruošimą pokalbiui su darbdaviu?

- ☐ taip
- ☐ ne

21. Išvardinkite keletą darbo paieškos būdų:

22. Praktikos metu Jums paaiškėjo, kad: (atsakykite, jei esate atlikęs (-usi) praktiką)(galite pažymėti kelis variantus):

- ☐ trūksta teorinių profesijos žinių
- ☐ trūksta praktinių įgūdžių
- ☐ trūksta bendravimo įgūdžių
- ☐ pasirinkta profesija yra įdomi
- ☐ pasirinkta profesija yra nuobodi
- ☐ pasirinkta profesija reikalauja atsakomybės
- ☐ pasirinkta profesija reikalauja fizinių jėgų
- ☐ nenorėtumėt dirbti pagal pasirinktą specialybę

23. Baigęs (-usi) mokyklą:

- ☐ norėčiau dirbti pagal specialybę
 - ☐ sieksiu aukštesnio mokslo pagal dabartinę specialybę
 - ☐ keisiu specialybę
 - ☐ dirbsiu bet kokį darbą
 - ☐ važiuosiu dirbti į užsienį
 - ☐ nežinau
- kita _____

24. Kokią specialybę studijuojate? _____

25. Kuriame kurse Jūs mokotės:

- ☐ pirmame kurse
- ☐ antrame kurse
- ☐ trečiame kurse

26. Jūsų lytis :

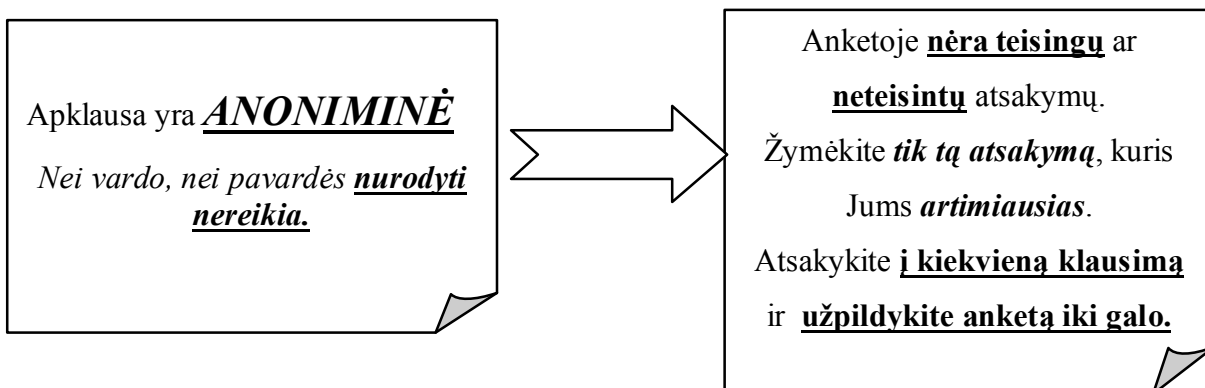
- ☐ moteris
- ☐ vyras

27. Jūsų amžius:

- ☐ 16 metų
- ☐ 17 metų
- ☐ 18 metų
- ☐ 19 metų
- ☐ 20 ir daugiau metų

Gerbiamas mokytojai,

Apklausa tikslas – išsiaiškinti rengimo karjerai profesinėje mokykloje galimybes ir problemas. Anketoje pateikti klausimai su galimais atsakymų variantais.



Jums tinkamą atsakymą pažymėkite ☒. Jei tokio atsakymo nėra, parašykite.

Iš anksto dėkojame už atsakymus

1. Kas, Jūsų manymu, labiausiai įtakoja mokinius pasirenkant profesiją? (nurodykite 4 dažniausiai įtakojančius teiginius):

- ☐ profesija yra gerai apmokama
 - ☐ profesija paklausi darbo rinkoje
 - ☐ profesijos vertinimas visuomenėje (jos prestižas)
 - ☐ draugų įtaka
 - ☐ tėvų patarimai
 - ☐ mokytojų patarimai
 - ☐ renkasi todėl, kad profesija patinka
 - ☐ renkasi atsitiktinai, ilgai nesvarstydami
- kita _____

2. Kas, Jūsų nuomone, lėmė mokinių pasirinkimą mokytis šioje profesinėje mokykloje?

- ☐ čia gali įsigyti norimą specialybę
 - ☐ mokykla yra arti mokinių namų
 - ☐ mokyklą rinkosi draugai
 - ☐ mokyklą rekomendavo tėvai, giminaičiai
 - ☐ mokyklą rekomendavo mokytojai
 - ☐ mokykla gerai parengia specialistus
 - ☐ baigus šią mokyklą- didesnė tikimybė įsidarbinti
- kita _____

3. Kaip suprantate sąvoką „karjera“?

- ☐ visą gyvenimą trunkanti žmogaus vaidmenų ir darbų seka
 - ☐ asmeninių tikslų įgyvendinimas
 - ☐ „lipimas“ karjeros laiptais
 - ☐ pašaukimo realizacija
 - ☐ kylantis užmokestis už darbą
 - ☐ profesijos pasirinkimas
 - ☐ savęs realizavimas ir pasitenkinimas darbu
- kita _____

4. Kurie teiginiai, Jūsų manymu, tiksliausiai apibūdina pasirengimą karjerai:

- ☐ profesijos įgijimas
☐ bendrųjų kompetencijų įgijimas (mokėjimas bendrauti, kūrybiškumas ir kt.)
☐ žinios apie įsidarbinimo būdus
☐ darbo rinkos pokyčių tendencijų išmanymas
☐ nuostata nuolatos mokytis (tobulinti kompetenciją ar keisti specialybę)
☐ geras savęs pažinimas
 kita _____

5. Kokie vidiniai veiksniai įtakoja sėkmingą mokinių pasirengimą karjerai? (įvertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami Jums priimtina atsakymą):

Veiksniai	Labai įtakoja	Mažai įtakoja	Neįtakoja
Profesinės žinios			
Praktiniai įgūdžiai			
Protiniai gebėjimai			
Karjeros planavimo įgūdžiai			
Motyvacija dirbti			
Profesinių interesų žinojimas			
Darbo vertybių turėjimas			
Darbui tinkamos asmeninės savybės			
Bendrosios kompetencijos			
Nuostata nuolatos mokytis			
Profesijos pagal pašaukimą studijavimas			
Komentaras:			

6. Kokie asmenys įtakoja sėkmingą mokinių pasirengimą karjerai? (įvertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami Jums priimtina atsakymą):

Asmenys	Labai įtakoja	Mažai įtakoja	Neįtakoja
Profesinio informavimo taško (PITO) darbuotojai			
Mokytojai			
Mokyklos administracija			
Karjeros konsultantai ne mokykloje			
Bibliotekos darbuotojai			
Tėvai			
Giminaičiai, pažįstami			
Darbdaviai			
Komentaras:			

7. Kurios kompetencijos svarbiausios mokinių būsimai sėkmingai profesinei karjerai? (įvertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami Jums priimtina atsakymą):

Kompetencijos	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu	Nežinau
Gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti				
Kūrybiškumas				
Iniciatyvumas, verslumas				
Darbštumas				
Pareigingumas				
Kultūrinė ir kitokio pobūdžio tolerancija				
Atsakingumas				

Greita orientacija pasikeitus darbo sąlygoms				
Pasitikėjimas savimi				
Gebėjimas vadovauti				
Gebėjimas dirbti komandoje				
Nuolatinis mokymasis (tobulinimasis)				
Užsienio kalbų mokėjimas				
Informacinių technologijų išmanymas				
Komentaras:				

8. Ar mokiniams reikalingi užsiėmimai susiję su rengimusi karjerai?

- ☐ taip
☐ nežinau
☐ ne

9. Iš kur Jūsų mokyklos mokiniai gauna daugiausiai informacijos apie karjeros planavimą? (įvertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami Jums priimtina atsakymą):

Informacijos šaltiniai	Pakankamai gauna	Mažai gauna	Negauna
Profesijos mokytojai			
Bendrojo lavinimo mokytojai			
Grupės vadovas			
PITo darbuotojai			
Bibliotekininkė			
Darbo biržos darbuotojai			
Karjeros konsultantai ne mokykloje			
Darbdaviai			
Tėvai			
Giminių			
Draugai			
Pažįstami			
Internetas			
Literatūra apie karjeros planavimą			
Komentaras:			

10. Kiek, Jūsų nuomone, mokykloje skiriama laiko žemiau išvardintoms ugdymo karjerai sritims? (įvertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami Jums priimtina atsakymą):

Ugdymo karjerai sritys	Skiriama pakankamai	Skiriama mažai	Neskiriama	Nežinau
Profesijos pažinimui				
Praktiniams įgūdžiams				
Karjeros planavimui				
Bendrųjų kompetencijų ugdymui				
Moksleivių savęs pažinimui				
Pokalbiui su darbdaviu pasiruošimui				
CV, motyvacinio laiško parengimui				
Komentaras:				

11. Kaip dažnai Jūsų mokykloje mokiniams vyksta užsiėmimai karjeros klausimais? (įvertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami Jums priimtina atsakymą):

Užsiėmimai	Dažnai	Retai	Niekada
Paskaitos karjeros klausimais			
Praktiniai užsiėmimai karjeros planavimo klausimais			
Užsiėmimai Profesiniame informavimo taške (PITe)			
Informacijos paieška internetinėse svetainėse			
Susitikimai su darbdaviais			
Susitikimai su profesijos atstovais			
Ekskursijos į įmones			
Išvykos į kitas mokyklas			
Popamokiniai renginiai karjeros klausimais			
Užsiėmimai darbo biržoje			
Grupinės konsultacijos karjeros klausimais			
Individualios konsultacijos karjeros klausimais			
Komentaras:			

12. Kurie iš išvardintų užsiėmimų, Jūsų nuomone, yra naudingiausi mokiniams, rengiantis profesinei karjerai? (įvertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami Jums priimtina atsakymą):

Užsiėmimai	Naudinga	Nežinau	Nenaudinga
Paskaitos karjeros planavimo klausimais			
Praktiniai užsiėmimai karjeros planavimo klausimais			
Užsiėmimai Profesiniame informavimo taške (PITe)			
Informacijos paieška internetinėse svetainėse			
Susitikimai su darbdaviais			
Susitikimai su profesijos atstovais			
Ekskursijos į įmones			
Išvykos į kitas mokyklas			
Popamokiniai renginiai karjeros klausimais			
Užsiėmimai darbo biržoje			
Grupinės konsultacijos karjeros klausimais			
Individualios konsultacijos karjeros klausimais			
Komentaras:			

13. Kokios problemos, Jūsų nuomone, kyla rengiant moksleivius karjerai? (įvertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami Jums priimtina atsakymą):

Problemos	Sutinku	Iš dalies sutinku	Nesutinku
pedagogams trūksta žinių karjeros klausimais			
mokinių rengimą karjerai sudėtinga integruoti į mokomuosius dalykus			
pasyvus mokinių požiūris			
neefektyvi Profesinio informavimo taško (PITo) veikla			
nepakankamai dėmesio mokinių rengimui karjerai skiria mokyklos psichologas			
nepakankamai dėmesio mokinių rengimui karjerai skiria mokyklos socialinis pedagogas			
nepakankamai dėmesio mokinių rengimui karjerai skiria mokyklos administracija			
trūksta specialistų (karjeros edukologų ar kvalifikuotų konsultantų)			
riboti laiko ištekliai			
riboti finansiniai ištekliai			
Komentaras:			

14. Ar Jūsų mokyklos moksleiviai, Jūsų nuomone, baigę mokyklą turi pakankamai žinių ir įgūdžių apie karjeros planavimą?

- ☐ taip
☐ nežinau
☐ ne

15. Ar Jūs turite informacijos moksleivių karjeros rengimosi klausimais? (Jei į šį klausimą atsakėte „manęs tai nedominai“ arba „ne“, pradėkite atsakinėti nuo klausimo 20 klausimo):

- ☐ taip, turiu pakankamai
☐ turiu, tačiau norėčiau jas plėsti
☐ ne, bet norėčiau gilintis
☐ neturiu
☐ manęs tai nedomina

16. Iš kur gaunate informacijos rengimosi karjerai klausimais?

- ☐ dalyvauju seminaruose, kursuose
☐ informacijos suteikia mokyklos administracija
☐ informacijos suteikia Profesinio informavimo taško (PITO) vadovai
☐ randu informacijos bibliotekoje, internete

17. Ar integruojate į savo vedamus užsiėmimus rengimosi karjerai klausimus?

- ☐ taip
☐ ne

18. Kaip dažnai kalbate su moksleiviais karjeros planavimo klausimais?

- ☐ kartą per metus
☐ kelis kartus per metus
☐ kartą per mėnesį
☐ niekada
 kita _____

19. Jei teikiate informacijos mokiniams apie karjeros planavimą, kokius metodus ir būdus tam naudojate?

- ☐ pokalbis
☐ testavimas
☐ vaizdinės medžiagos demonstravimas ir aptarimas
☐ ekskursija
☐ susitikimai su darbdaviais
☐ susitikimai su profesijos atstovais
☐ supažindinimas su internetinėmis svetainėmis
 kita _____

Lentelėje pažymėkite Jums tinkamus atsakymus:

20. Lytis: <input type="checkbox"/> moteris <input type="checkbox"/> vyras	21. Amžius: <input type="checkbox"/> iki 25 m. <input type="checkbox"/> 26-30 m. <input type="checkbox"/> 31-40 m. <input type="checkbox"/> 41-50 m. <input type="checkbox"/> 51-60 m. <input type="checkbox"/> 60 ir daugiau	22. Dabartinė kvalifikacinė kategorija: <input type="checkbox"/> mokytojas <input type="checkbox"/> vyr.mokytojas <input type="checkbox"/> metodininkas <input type="checkbox"/> ekspertas	23. Jūs esate: <input type="checkbox"/> profesijos mokytojas <input type="checkbox"/> bendrojo lavinimo dalyko mokytojas <input type="checkbox"/> grupės auklėtojas kita _____ _____	24. Koks Jūsų pedagoginio darbo stažas: <input type="checkbox"/> iki 5 m. <input type="checkbox"/> nuo 5m. iki 10m. <input type="checkbox"/> nuo 10m. iki 20m. <input type="checkbox"/> virš 20m.
---	--	---	--	--

Anketą parengė ir apklausą atlieka Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto Karjeros edukologijos programos magistrantė Vanda Juozapavičienė.

Vidinių veiksmų įtakų rengiantis karjerai, 1,2,3 kursų mokinių požiūriu (n=257)

Vidiniai veiksniai	Kursas	N	Rangų vidurkiai	Statistinio reikšmingumo lygmuo, p
Profesinės žinios	1 kursas	73	127,67	0,883
	2 kursas	108	126,10	
	3 kursas	73	129,40	
Praktiniai įgūdžiai	1 kursas	73	125,92	0,680
	2 kursas	109	130,57	
	3 kursas	75	129,72	
Protiniai gebėjimai	1 kursas	73	132,08	0,823
	2 kursas	109	127,19	
	3 kursas	74	126,90	
Karjeros planavimo įgūdžiai	1 kursas	73	126,92	0,618
	2 kursas	108	125,24	
	3 kursas	75	134,73	
Motyvacija dirbti	1 kursas	73	132,65	0,791
	2 kursas	108	126,71	
	3 kursas	75	127,04	
Profesinių interesų žinojimas	1 kursas	73	123,68	0,507
	2 kursas	108	133,63	
	3 kursas	74	124,05	
Darbo vertybių turėjimas	1 kursas	73	129,53	0,939
	2 kursas	109	126,81	
	3 kursas	74	129,98	
Darbui tinkamo asmeninės savybės	1 kursas	72	118,71	0,304
	2 kursas	109	131,40	
	3 kursas	75	133,69	
Bendrosios kompetencijos	1 kursas	72	121,81	0,531
	2 kursas	108	125,74	
	3 kursas	73	133,99	
Nuostata nuolat mokytis	1 kursas	73	125,58	0,860
	2 kursas	109	129,49	
	3 kursas	75	131,62	
Profesijos pagal pašaukimą studijavimas	1 kursas	73	122,32	0,548
	2 kursas	109	129,92	
	3 kursas	75	134,16	

4 PRIEDAS

Asmenų įtaka rengiantis karjerai, mokinių merginų ir vaikinų požiūriu % (n = 257)

Asmenys	Rangų vidurkiai		Statistinio reikšmingumo lygmuo, p
	Moterys (N = 42)	Vyrai (N = 214)	
Profesinio informavimo taško (PITo) darbuotojai	125,50	118,32	0,522
Mokytojai	128,88	128,43	0,967
Mokyklos administracija	140,73	124,88	0,149
Karjeros konsultantai ne mokykloje	125,96	128,40	0,834
Bibliotekos darbuotojai	132,95	125,82	0,511
Tėvai	137,79	126,07	0,308
Giminaičiai, pažįstami	124,46	128,70	0,714
Darbdaviai	111,02	131,25	0,086

Asmenų įtaka rengiantis karjerai, 1, 2, 3 kursų mokinių požiūriu % (n = 257)

Asmenys	Kursas	N	Rangų vidurkiai	Statistinio reikšmingumo lygmuo, p
Profesinio informavimo taško (PITo) darbuotojai	1 kursas	68	128,04	0,090
	2 kursas	100	108,82	
	3 kursas	70	126,47	
Mokytojai	1 kursas	73	137,99	0,168
	2 kursas	108	129,50	
	3 kursas	75	117,83	
Mokyklos administracija	1 kursas	72	133,48	0,398
	2 kursas	107	129,15	
	3 kursas	75	119,40	
Karjeros konsultantai ne mokykloje	1 kursas	73	133,08	0,601
	2 kursas	107	128,89	
	3 kursas	75	121,79	
Bibliotekos darbuotojai	1 kursas	71	130,25	0,877
	2 kursas	107	125,32	
	3 kursas	75	126,32	
Tėvai	1 kursas	71	123,73	0,129
	2 kursas	109	137,67	
	3 kursas	75	118,00	
Giminaičiai, pažįstami	1 kursas	72	119,63	0,222
	2 kursas	108	136,46	
	3 kursas	75	123,86	
Darbdaviai	1 kursas	72	<u>126,58</u>	0,029
	2 kursas	108	<u>117,26</u>	
	3 kursas	75	<u>144,82</u>	

Informacijos šaltinių naudingumas karjeros planavimo klausimais (n = 257)

Informacijos apie karjeros planavimą šaltiniai	Kursas	N	Rangų vidurkiai	Statistinio reikšmingumo lygmuo, p
Profesijos mokytojai	1 kursas	73	139,12	0,193
	2 kursas	109	124,02	
	3 kursas	75	126,39	
Bendrojo lavinimo mokytojai	1 kursas	73	137,32	0,244
	2 kursas	108	120,61	
	3 kursas	75	131,27	
Grupės vadovas	1 kursas	73	<u>140,92</u>	0,044
	2 kursas	109	<u>116,85</u>	
	3 kursas	75	<u>135,05</u>	
PITo darbuotojai	1 kursas	73	<u>140,44</u>	0,007
	2 kursas	109	<u>112,13</u>	
	3 kursas	73	<u>139,25</u>	
Bibliotekos darbuotojai	1 kursas	73	<u>140,90</u>	0,046
	2 kursas	109	<u>117,14</u>	
	3 kursas	73	<u>131,32</u>	
Darbo biržos darbuotojai	1 kursas	71	<u>135,05</u>	0,030
	2 kursas	109	<u>115,66</u>	
	3 kursas	75	<u>139,27</u>	
Karjeros konsultantai ne mokykloje	1 kursas	72	125,18	0,145
	2 kursas	109	121,11	
	3 kursas	74	140,89	
Darbdaviai	1 kursas	72	<u>123,98</u>	0,002
	2 kursas	109	<u>115,25</u>	
	3 kursas	75	<u>152,10</u>	
Tėvai	1 kursas	72	130,33	0,513
	2 kursas	109	132,54	
	3 kursas	75	120,87	
Giminaičiai	1 kursas	73	132,31	0,639
	2 kursas	109	131,17	
	3 kursas	75	122,62	
Draugai	1 kursas	73	130,59	0,948
	2 kursas	109	129,36	
	3 kursas	75	126,93	
Pažįstami	1 kursas	73	136,12	0,299
	2 kursas	109	131,12	
	3 kursas	75	118,99	
Internetas	1 kursas	73	128,69	0,317
	2 kursas	109	135,19	
	3 kursas	75	120,30	
Literatūra apie karjeros planavimą	1 kursas	72	139,13	0,309

	2 kursas	109	123,90	
	3 kursas	75	124,99	